

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PŘEŽILI JSME. OSUDY TOTÁLNĚ NASAZENÝCH ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Vedoucí práce: prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

Autor práce: Denisa Peštová

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 7. 5. 2015

.....

Denisa Peštová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé práce, prof. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr., za odborné vedení a poskytnuté rady.

Dále bych chtěla poděkovat daným pamětníkům, kteří mi ochotně poskytli své životní příběhy a dovolili mi je do své práce použít.

Poslední poděkování patří mému příteli a rodině, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je přiblížit se k životu totálně nasazených pracovníků, kteří byli odvedeni na práci pro německou Říši za 2. světové války. Má práce má dvě části. První částí je část teoretická, kde jsou zpracované přesné informace získané z odborné literatury. Tyto informace upřesňují zejména charakteristiku nucené práce, popisují metodu orální historie, rozdělení totálně nasazených pracovníků, dělení jejich nábory a hlavně jejich životní podmínky v dobách totálního nasazení. Druhá část práce poté zahrnuje zpracované rozhovory pamětníků, získané pomocí metody orální historie. V této části práce jsou poté jednotlivé osudy pamětníků mezi sebou podrobeny komparaci. Dále jsou porovnány informace z odborné literatury a informace získané od pamětníků.

KLÍČOVÁ SLOVA: německá Říše; nucená práce; totální nasazení; metoda orální historie; narátor; barákové tábory; životní a pracovní podmínky

ANNOTATION

The aim of this bachelor thesis is to approach to the life of forced workers, who were involuntarily recruited to work for The German Empire during the Second World War. This thesis has two parts. The first one is theoretical where you can find the accurate information from specialized literature. This information specifies particular characteristics of forced labour. It describes the method of oral history, dividing of forced workers, division of their recruitment and mainly their life conditions in time of forced labour. The second part of this thesis includes contemporary witnesses' interviews collected by the oral history method. In this part of work there are compared the individual life stories. Furthermore, the obtained information are compared between the contemporary witnesses and bibliography.

KEY WORDS: The German Empire; forced labour; forced workers; method of oral history; narrator; barracks camps; life and work conditionals

OBSAH	
ÚVOD	6
1. Metoda orální historie	8
2. Nucená práce a Hitlerovo Německo	14
3. Nábor nuceně nasazených pracovníků za 2. světové války	15
3. 1. Výběr pracovníků.....	16
3. 2. Pracovní síly.....	17
3. 2. 1. Protektorát Čechy a Morava	17
3. 2. 2. Okolní země – komparace	19
4. Životní a pracovní podmínky nuceně nasazených	24
4. 1. Ubytování.....	25
4. 1. 1. Barákové tábory.....	25
4. 2. Strava.....	27
4. 3. Oděv a obuv	29
4. 4. Hygiena	30
4. 5. Mzda.....	30
4. 6. Volný čas.....	32
5. Odškodnění státu totálně nasazeným.....	34
6. Příběhy totálně nasazených pracovníků	36
6. 1. Marie Doležalová	36
6. 2. Milana Ambrůžková.....	37
6. 3. Eva Strnadová	39
6. 4. Marie Švejdová	40
6. 5. Vladimír Rosůlek	41
7. Srovnání totálního nasazení jednotlivých pamětníků	43
7. 1. Oznámení o totálním nasazení	43
7. 2. Místo výkonu práce.....	44
7. 3. Druh práce	45
8. Totální nasazení – dojmy, city, újmy – v paměti narátorů	47
9. Porovnání privilegií v dobách nasazení	49
9. 1. Ubytování.....	49
9. 2. Strava, volný čas a mzda	50
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Nucené práce, je spojení slov, které má v historii velký význam. Ne však každý tento pojem v souvislosti s historií a zejména s 2. světovou válkou zná. Lidé mají často nejasnou představu, že se jedná o koncentrační tábory, o kterých již mnoho z nás ve svém životě slyšelo. Tato představa je ale mylná. Totálně nasazení pracovníci byli nasazení zejména na výrobu zbraní, bomb, nebo jakéhokoliv potřebného náčiní, či strojů pro německou Říši. Tito pracovníci žili v dobách nasazení většinou v barákových táborech, kde zanechali část svého života. Tyto tábory se od koncentračních táborů liší v mnoha směrech. Například tím, že nábor nuceně nasazených pracovníků byl ze začátku války dobrovolný a pracovníci měli jistá „privilegia“. Na rozdíl od osob v koncentračním táboře měli lepší životní podmínky, plat, dovolenou aj. Další odlišností byla doba jejich nasazení. Tyto práce byly určeny původně na dobu určitou, i když se doba jejich nasazení stále prodlužovala. Tím pádem osoby totálně nasazené měly stále jakousi naději, že se dostanou zpět do své vlasti a domovů. Pracovat a vlastně i žít v těchto táborech nebylo opravdu nic lehkého. Lidé v nich žili v těžkých, stísněných a někdy i život ohrožujících podmínkách. Bylo s nimi zacházeno jako s levnou pracovní silou a neexistovala v nich žádná svoboda vyjadřování, demokracie, nebo snad dosažení osobního práva.

Hlavní časová osa, na kterou bych se ve své práci chtěla zaměřit, je období 2. světové války, kdy počet totálně nasazených pracovníků byl na svém vrcholu. Nejdůležitější část mé bakalářské práce pak bude pojednávat o skutečných osobách, které tyto časy zažily a na vlastní kůži poznaly, co celé totální nasazení obnášelo. Tito lidé se dokázali smířit jak se svým osudem, který jim předurčilo nacistické Německo, tak se svým životem během totálního nasazení, ale i po něm v životě poválečném. V mé práci budou nastíněny skutečné osudy pamětníků, kteří mi ochotně poskytli osobní rozhovor a podělili se se mnou o své zážitky a o nedílnou součást jejich života. Ve své práci bych se chtěla zaměřit na jejich samotné osudy, porovnat jejich totální nasazení a jejich skutečné příběhy srovnat s informacemi z odborné literatury. Někdy osobní rozhovory přináší nová poznání, která doposud nebyla zjištěna. Mým cílem je tato nová poznání najít a uvést je do své práce jako novou informaci, která by jinak mohla být navždy zapomenuta. Vstřícnost daných pamětníků, osobní nasazení a chuť do života je

vidět i teď, po mnoha letech, která uplynula od dob, kdy se ve svých dvaceti letech snažili přežít a poprat se se svým osudem.

1. Metoda orální historie

Nedílnou součástí mé bakalářské práce je spolupráce s pamětníky a získávání informací o jejich osudech za 2. světové války, kdy byly nasazeni do táborů nucených prací. Tyto informace získávám pomocí metody orální historie. V této kapitole bych chtěla nastínit, co orální historie znamená, a popsat, jak je tato metoda používána v praxi.

Metoda orální historie je pojem, který u mnohých osob vzbuzuje smíšené dojmy. Je to dáno hlavně tím, že lidé tento pojem neznají. Metoda orální historie existuje ve světě již dlouhou řadu let. Z dosud získaných studií můžeme tvrdit, že se metoda orální historie objevila již ve 30. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Tato metoda se postupně rozšiřovala do celého světa. Velmi populární se stala po 2. světové válce, kdy lidé začali tuto metodu aktivně využívat, díky snaze zachytit prožitky a vzpomínky na určitou historickou událost. Její vývoj se díky tomu rozšířil i do evropských zemí, jako je například Francie, Itálie, nebo Velká Británie. V České republice ale tak rychlý vývoj neměla. U nás se poprvé objevila až v 90. letech 20. století, kdy v Evropě došlo k pádu Železné opony. Tím začaly být země Východního bloku otevřeny západu a tudíž i novým, dosud neznámým informacím. To je také hlavní důvod, že naše společnost je stále v jakémsi nevědomí i přes to, že již existuje řada institucí, které se orální historií zabývají (např. Centrum orální historie v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR).¹

Termín orální historie, již ze svého názvu naznačuje, že se jedná o rozhovory osob, které předávají své informace o dané události svým posluchačům. Orální historie je druh vědeckého a propracovaného bádání, kde badatel pracuje s historií a minulostí tazatele a získané informace dále zpracovává do své práce. Při používání této metody je nejdůležitější rozhovor. Ten je nahrán na nahrávací zařízení, tazatel vede rozhovor s narátorem (osoba, která je dotazována) a ten mu vypráví svůj prožitý příběh z minulosti. Tento příběh je ve většině případů velice úzce spojen s významným děním v historii. Metoda orální historie slouží poté k tomu, že tazatel daný rozhovor zpracuje a přepíše do určité formy, či podoby a ta se posléze stává pramenem dalším badatelům.²

¹ PETRÁŠ Jiří a kol.: *Příběh je základ...a lidé příběhy potřebují...aneb teoretické a praktické aspekty orální historie*. České Budějovice: Jihočeské museum v Českých Budějovicích, 2010, str. 5-6.

² Tamtéž, str. 9.

Vysvětlení, které jsem popsala výše, je souhrnem a vyhodnocením získaných informací. Ovšem někteří spisovatelé našli, nebo lépe řečeno sestavili definici, která orální historii vysvětluje odborněji: „*Jedná se o řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky dané události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, či osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.*“³

Vědecké bádání touto formou ovšem není jednoduché. Tazatel musí vědět, že výpovědi daných narátorů se odvíjejí také od jejich současné situace, věku, od zdravotního stavu, nebo od jejich myšlení. Narátor je mnohdy ochotný sdělit jen informace, které on sám považuje za vhodné. Tím nám ovšem vzniká problém, že se někdy výpovědi mohou, ale i nemusí, považovat za relevantní. Díky tomu pak společnost může na rozhovory nahlížet jako na vymyšlené, či zkreslené.⁴ Můj názor je ovšem jiný. Proč nevěřit osobě, která danou událost zažila, jak se říká, na vlastní kůži? Metoda orální historie je podle mého názoru velice přínosná jak pro současné badatele, čtenáře, či historiky, tak i pro budoucí generaci, které dané rozhovory budou sloužit jako pramen, ze kterého mohou čerpat ve svých odborných pracích.

Jak již bylo zmíněno, hlavní částí orální historie jsou rozhovory. Provést rozhovor ovšem není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Nejdůležitější věc, která se před uskutečněním rozhovoru nesmí podcenit, nebo brát na lehkou váhu, je příprava. Tazatel, který bude později rozhovory vést, musí mít získané informace jak o daném tématu rozhovoru, tak základní informace o narátorovi. Když tazatel vynaloží úsilí a bude vést rozhovor správně, jak má, teprve potom bude jeho práce opravdu kvalitní. Celý rozhovor má ale několik fází, které by neměly být opomenuty. Zde bych chtěla uvést pár z nich, které dle mého názoru jsou pro potřeby tazatele těmi nejdůležitějšími. Jsou jimi: vypracování projektu, fáze přípravy na rozhovor, výběr narátorů, kontaktování narátorů, přípravný rozhovor, místo rozhovoru, příprava techniky, vedení rozhovoru – první a druhá fáze rozhovoru, ukončení

³ VANĚK Miroslav, MÜCKE Pavel, PELIKÁNOVÁ Hana: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, str. 11.

⁴ VANĚK Miroslav: Orální historie a výzkum nedávné minulosti. In: *Jihočeský sborník historický (73/2004)*. České Budějovice: Jihočeské museum v Českých Budějovicích, 2004, str. 172-173.

rozhovoru, protokol o rozhovoru a přepis rozhovoru, a poslední fází je analýza a interpretace rozhovoru.⁵

Dodržování těchto kroků je stěžejní k úspěšnému a kvalitnímu rozhovoru. Sama jsem se podle těchto fází ve své práci řídila a byly mi při mých rozhovorech velice nápomocné. Proto bych ráda jen stručně tyto fáze ve své práci popsala.

Prvním faktickým bodem je příprava projektu. Žádný rozhovor není kvalitní, jestliže není tazatel dostatečně připraven. Do přípravy se samozřejmě zahrnují i rozhodnutí, která se týkají finančních výdajů, přístroje, na který bude rozhovor nahrávat, nosiče, na kterém bude rozhovor zachycen, a v neposlední řadě odhodlání. Být odhodlán rozhovor provést ale není nic jednoduchého, zejména pokud tazatel provádí rozhovor poprvé.⁶

Další úkoly, které spadají na tazatele, je správný výběr a kontaktování narátora a poté provedení přípravného rozhovoru. Tazatel může najít spoustu kandidátů, kteří mu ochotně a rádi poskytnou rozhovor, ale posléze zjistí, že jeho kandidáti nejsou vhodní (zdravotní problémy, psychický stav apod.). K tomuto poznání slouží předchozí kontaktování potenciálního narátora a tzv. přípravné rozhovory. Ty se provádí buď telefonicky, osobně, nebo písemně. Ve všech případech tazatel zhruba definuje, v čem jeho práce spočívá a proč by rád provedl s danou osobou rozhovor. Když bude narátor vyhovovat, přistupuje se k dalšímu bodu, kterým je vhodné místo pro realizaci rozhovoru.⁷

Správné místo, kde bude rozhovor realizován, je jedním z velice důležitých faktorů kvalitního rozhovoru. Nejlepším možným řešením je samotné bydliště narátora. Pro něj vzniká jakési osobní bezpečí, protože se nachází ve svém domově a není de facto ničím ohrožován. Dalším kladem domova narátora je, že nevzniká v dané místnosti přílišný hluk, který by mohl rozhovor narušit. Kdyby k narušení rozhovoru došlo (hluk dopravy díky otevřenému oknu, rodinní příslušníci apod.), je vhodné zajistit

⁵ VANĚK Miroslav, MÜCKE Pavel: *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, str. 129-158.

⁶ VANĚK M.: *Orální historie, Jihočeský sborník historický*, str. 167-168.

⁷ VANĚK M., MÜCKE P.: *Třetí strana trojúhelníku*, str. 140-144.

opatření, aby rozhovor pokračoval plynule bez jakéhokoliv přerušení. Další možností je potom nabídnout jiné vhodnější a klidnější místo pro realizaci rozhovoru.⁸

Po zajištění vhodného místa nastává otázka techniky vybavení. Zajištění techniky je další věc, kterou nesmí tazatel opomenout. Vždy před začátkem rozhovoru se musí ujistit, že jeho nahrávací zařízení je v pořádku (stav baterie, funkčnost apod.). Při samotném rozhovoru by měl tazatel kontrolovat kvalitu nahrávky a její plynulý průběh.⁹

Další a nejvýznamnější fází daného postupu je samotný rozhovor. Při prvním rozhovoru je nutné seznámit se blíže s narátorem, a sdělit mu bližší informace o tom, čeho se tazatelova práce týká a jak bude rozhovor probíhat. Při prvním sezení s narátorem je vhodné nechat mu tzv. volnou ruku. Měl by svůj životní příběh vyprávět sám, bez jakéhokoliv zásahu tazatele. Ovšem nutný zásah nastává tehdy, pokud narátor odbočí od daného tématu. Vše se ale provádí tak, aby v narátorovi nevznikly špatné dojmy ve formě tazatelova usměrňování, či opravování a tím mu nevznikla záminka rozhovor ukončit. Když bude na narátorovi vidět, že už je unaven a vyčerpan, tazatel navrhne další termín, kdy provede druhé sezení (pokud to není potřeba, může vše zvládnout v jednom termínu). V případě druhého sezení potom tazatel postupuje tak, že narátorovi klade otázky, které rozvíjí dané informace ze sezení předchozího. Ovšem, když si narátor nebude moci vzpomenout, nebo nebude vědět danou odpověď, není vždy moudré ho doplňovat, nebo opravovat. Mohl by totiž nabýt dojmu, že se mu tazatel snaží pomoci si vzpomenout, ale že se mu snaží vnutit vlastní myšlenku.¹⁰

Když je rozhovor hotov, tazatel vstřícně poděkuje a v případném zájmu se s narátorem dohodne na zaslání, či osobním předání kopie nahrávky rozhovoru, jako vřelé poděkování za spolupráci.

Po skončení rozhovoru nastává další a jedna z posledních fází. Touto fází je zaznamenání rozhovoru do protokolu a poté jeho přepis. Protokol o rozhovoru je velice přínosná věc, která ve více ohledech pomůže tazateli orientovat se ve vzpomínkách narátora. Do protokolu o rozhovoru by měl tazatel zapsat stručně základní údaje o obou účastnících rozhovoru, místo konání rozhovoru a také název projektu, kvůli kterému

⁸ Tamtéž, str. 145-146.

⁹ Tamtéž, str. 147.

¹⁰ VANĚK Miroslav a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, str. 32-36.

tazatel rozhovor uskutečnil. Dále by do tohoto protokolu měl tazatel popsat zejména pocity, které narátor v průběhu rozhovoru naznačil, vylíčit zde, kde se narátor pozastavil, nebo si nemohl vzpomenout na určitou událost, ale také zachytit smutné, nebo veselé okamžiky, jako je pláč, smích, rozpaky apod. Protokol o rozhovoru slouží zejména tazateli jako příprava (když je to nutné) pro druhé sezení s narátorem. Proto je nejlepší protokol sepsat ihned po ukončení prvního rozhovoru, dokud má tazatel všechny informace čerstvě uložené v paměti.¹¹

Předposlední významnou součástí rozhovorů je potom vlastní přepis rozhovoru. Ten buď provádí sám tazatel, nebo odborný pisář. Díky tomuto přepisu bude vytvořen písemný záznam, který slouží jak tazateli, resp. badateli, ale i budoucím badatelům, jako zdroj a pramen užitečných informací pro jejich práci. Tento přepis by měl zahrnovat především přesné informace o daném tématu, na které byl rozhovor zaměřen, dále by měl tazatel zachytit specifika narátora (např. smích, pláč, úzkost apod.), které by tazatel měl uvést buď do závorky za dané slovní spojení, nebo jako vysvětlivku pod čarou. V této části už by již tazatel neměl uvádět slova, která použil narátor navíc (zejména: ten, jaksí, totiž apod.). Tato slova by tazatel měl přepsat jen v tom případě, že přesně ukazují a kladou důraz na určitou událost v narátorově příběhu. Když tazatel přepis dokončí, rozhovor slouží jako zdroj informací pro další badatelské využití a je uložen v archivech nebo v muzejních sbírkách. V dalším případě může být celý publikován širší veřejnosti, samozřejmě vždy se souhlasem narátora.¹²

Po řádném přepisu rozhovoru nastává poslední část, při které tazatel vypracuje analýzu a interpretaci provedených rozhovorů. Analýzou rozumíme rozbor textu, který byl již přepsán z nahrávky, a s tím velice souvisí i interpretace textu, v které badatel provádí výklad nahraného materiálu. Tyto dvě části orální historie spolu velmi úzce souvisejí. Obsahují v sobě osobní názory tazatele, upřesňuje v nich, jak rozhovor s danou osobou vznikl, uvádí jazykové schopnosti narátora, jeho postoje a přístupy na dané téma a samozřejmě upřesňuje, z jakých důvodů byl rozhovor proveden a převádí jej do svého vlastního vyprávění a interpretování, kde dané informace může doplnit pomocí výzkumu, přečtené literatury apod.¹³ Ve své práci se interpretací budu zabývat

¹¹ VANĚK M., MÜCKE P.: *Třetí strana trojúhelníku*, str. 154-156.

¹² Tamtéž, str. 156-158.

¹³ Tamtéž, str. 164-208.

také. A to v kapitole 7 – Příběhy totálně nasazených pracovníků, kde svými slovy přiblížím příběhy jednotlivých narátorů, z dob totálního nasazení.

Mohu tedy říci, že veškeré informace, které jsem zde popsala, jsem i já sama použila ve svém bádání o historii totálního nasazení za 2. světové války a všechny tyto rady mi byly velice nápomocny. Můj názor na orální historii je tedy velmi kladný a myslím si, že tento způsob bádání může pomoci objevit nové a zajímavé informace o jakémkoliv historickém tématu, které nemusely být dosud odhaleny.

2. Nucená práce a Hitlerovo Německo

Než ve své práci začnu přibližovat totální nasazení a nucenou práci, chtěla bych v této kapitole přiblížit a definovat, co vlastně nucená práce znamená.

Pod pojmem nucená práce asi každého z nás jako první napadne, že se jedná o práci, ke které byl někdo přinucen. Daný člověk nemohl rozhodovat o tom, jestli do práce nastoupí a bude ji vykonávat, a nemohl ani rozhodovat o tom, jestli z ní může kdykoliv odejít. Toto tvrzení je samozřejmě správné i zde. Nucená práce byla velkou a nedílnou součástí 2. světové války. Při takovéto nucené práci byla značně omezována osobní svoboda pracujících, která je důležitým kritériem při definování jejího pojmu. Lidé, kteří tuto práci vykonávali, nesli souhrnné označení, a to „nuceně nasazení“ (Zwangsarbeiter). Ovšem pojem nucená práce můžeme brát i z několika jiných hledisek. Jiným ukazatelem, podle které nucenou práci můžeme definovat, jsou diskriminující, životu nepříznivé, někdy i život beroucí pracovní podmínky, které u nucené práce byly bohužel na denním pořádku. Práce, kterou nuceně nasazení pracovníci v krutých životních podmínkách prováděli, se týkala hlavně zemědělství a průmyslového odvětví, zejména výroby zbraní a munice, textilního průmyslu, železničního průmyslu, nebo těžby. Dalším z možných kritérií, podle kterých bychom mohli nucenou práci posuzovat, jsou její pracovníci. Nuceně nasazený pracovník byl jen málokdy vybírán podle své profese, ale spíše podle zásad určujících jeho původ. Totálně nasazení, neboli tedy nuceně nasazení pracovníci totiž pocházeli ze zemí, které během 2. světové války byly pod okupační vládou nacistického Německa. Byli zejména rozdělováni do několika skupin, podle kterých jim byla přidělována daná práce. Byly to skupiny civilních pracovníků, válečných zajatců a vězňů. Poslední z možných kritérií, které odborná literatura uvádí, je pojem „daleko od domova“. Nuceně nasazení pracovníci museli pracovat pro německou Říši, a to nejen v jejich vlasti, ale hlavně v zahraničí, nejvíce v samotné německé Říši.¹⁴

¹⁴ KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ KANCELÁŘE PRO OBĚTI NACISMU ČNFB/Autorenkollektiv des Büros für Opfer des Nationalsozialismus DTZF: „*Nepřichází-li práce k Tobě...*“/„*Kommt die Arbeit nicht zu Dir...*“. Praha: Česko-německý fond budoucnosti – Kancelář pro oběti nacismu, 2003, str. 16-21.

3. Nábor nuceně nasazených pracovníků za 2. světové války

Nábory pracovníků do Říše existovaly již před druhou světovou válkou. V těchto nábořech byl ale ten rozdíl, že pracovníci odcházející do Německa šli za prací dobrovolně, z vlastní vůle. Tito lidé měli jediný cíl: vydělat si více peněz než ve svých rodných zemích, kde nebyla tak rozvinutá ekonomika a kde se vyskytovala vysoká nezaměstnanost. V tomto případě Německo přinášelo výhodnou nabídku práce, kde nejvíce lákal až o polovinu vyšší výdělek. Tuto možnost využila spousta pracovníků z okolních zemí Německa. Lidé, kteří odešli do Německa za prací, ovšem neměli peníze jen pro sebe a nevydávali je pouze v Německu. Část peněz posílali do svých rodných zemí svým rodinám, kde sloužily jako finanční pomoc. Tuto možnost lepšího výdělků za relativně dobré podmínky přivítala nemalá část obyvatel okolních zemí. Když v roce 1939 vypukla 2. světová válka a Hitler již měl v Německu velkou moc, začal obsazovat okolní země a podmaňovat si je do své moci. Bohužel ostatním zemím nezbylo nic jiného, než se bezmocně podřídit. Hitlerova moc stále rostla a s tím rostla potřeba vojenských sil, zbraní a munice, které budou nápomocny pro vítězství ve válce. Bylo jasné, že samotná německá Říše na tuto úlohu nebude stačit, hlavně co se týče výroby zbraní a potřebného materiálu pro válčení. Tudíž se do Německa začaly nabírat levné pracovní síly z okolních podmaněných zemí. Díky tomuto podnětu vznikla dlouhá éra a velká kapitola týkající se náboru nuceně nasazených pracovníků za 2. světové války.¹⁵

V průběhu 2. světové války působil v oblasti totálního nasazení zejména Fritz Sauckel. Sauckela jmenoval Hitler v roce 1942 generálním zplnomocněncem pro pracovní nasazení. Tento muž měl za úkol dosadit do obsazených území své pověřence, kteří budou provádět nábor nuceně nasazených pracovníků, do Říše i do pracovních táborů mimo Říši, a měl dohlížet na plynulý chod a správná rozhodnutí německých okupačních úřadů ve výše uvedené oblasti. Byl také velice známý tím, že s nikým neměl slitování a jeho zacházení s pracovními silami bylo velice kruté a bezohledné. Jeho počínání, i přes značnou nespokojenost pracovníků, bylo pro nacistické Německo úspěšné.¹⁶

¹⁵ SPOERER Mark: *Nucené práce pod hákovým křížem. Zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a obsazené Evropě v letech 1939-1945*. Praha: Argo, 2005, str. 26-41.

¹⁶ *Nucená práce. Němci, nuceně nasazení a válka*, (katalog mezinárodní výstavy). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, str. 76.

3. 1. Výběr pracovníků

Výběr pracovníků, kteří měli být nasazeni do nacistického Německa, ale i do okolních obsazených zemí, nebyl úplně jednoduchý. Jak již bylo zmíněno, tuto úlohu zastávaly říšské úřady, které měly na starosti nábor nuceně nasazených pracovníků téměř v celé Evropě. Bylo jasné, že Říše nebude plýtvat svými německými vojáky, či policisty, na tak „podřadnou“ práci, jako je výroba zbraní, výstavba železnic, mostů, nebo výstavba bunkrů. Tudíž se snažila vymyslet jiný, účinnější systém výběru pracovníků. Jedno z dělení a výběru pracovníků pro práci pro Říši, bylo vydané Hlavním úřadem říšské bezpečnosti (Reichssicherheitshauptamt, RSHA). Toto dělení bylo založeno na rasové ideologii. Na vrcholu této ideologie stáli bezpochybně Němci, pod nimi se nacházeli příslušníci germánských, románských národů a pod nimi občané slovanských států, resp. Slované jako takoví. Na posledním stupni stáli už jen Židé, Cikáni (Romové) a další tzv. „barevné“ rasy. Ovšem od roku 1941 bylo toto dělení bráno jako směrnice, podle které se v Říši mělo zacházet a jednat s cizinci. Podle ní byli zaměstnanci rozděleni do dvou skupin, a to „zaměstnanci germánského původu (Dánové, Norové, Vlámové a Nizozemci)“ tvořící první skupinu a druhou skupinu tvořili tzv. „zaměstnanci z cizích národů“, tj. fakticky všichni ostatní. Podle tohoto dělení byli občané daných států, resp. národností, rozdělováni na jednotlivá a odlišná pracovní místa s horšími, nebo lepšími podmínkami, jak pro práci, tak pro život. Tento způsob dělení byl vidět zejména na ubytování, nebo zacházení s pracovníky. Například germánští pracovníci si sami mohli najít a vybrat ubytování, zatímco ostatním zaměstnancům bylo přiděleno. Germánští pracovníci při přestupku na pracovišti byli posláni maximálně na tři týdny do pracovních výchovných táborů a „negermánští pracovníci“, častěji a pečlivěji hlídání Gestapem, byli ve stejném případě rovnou posíláni do koncentračních táborů.¹⁷

Kromě výběru pracovníků byl specifický i jejich nábor. Jednalo se zejména o: „1) prostý nábor, 2) nábor se zásadním ovlivněním existenčních podmínek, 3) konskripci, tedy odvod celých ročníků nařízením místní správy a 4) deportace za svévolného použití násilí německých nebo s Němci spolupracujících bezpečnostních orgánů.“¹⁸ Tyto přístupy ale byly uplatňovány hlavně podle formy vedení dané

¹⁷ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 27.

¹⁸ Tamtéž, str. 39.

okupační země a často se mezi sebou prolínaly. Tento přístup ovšem také nesplňoval prvotní očekávání. I přes daný způsob nábory Němcům stále chyběla spousta pracovníků vhodných pro průmysl či stavebnictví. Lidé z okupovaných území již věděli, jak to doopravdy s prací v Německu chodí, a tak se raději uchýlovali do zemědělství, kde byl lepší přístup k potravinám, nebo uprchli a k práci se vůbec nenahlásili. S tím ale bohužel riskovali ještě větší nepříznivé podmínky pro své rodiny.¹⁹

3. 2. Pracovní síly

Jak již bylo zmíněno výše, pracovní síly nasazené na práci do Říše, nebo okolních zabraných území, pocházely z většiny okupovaných států. Největší počet pracovníků pocházel ze Sovětského Svazu, Polska, Protektorátu Čechy a Morava a Francie.²⁰ V této kapitole bych chtěla dále více popsat a rozvést, jak v jednotlivých okupovaných zemích probíhal nábor nuceně nasazených pracovníků.

3. 2. 1. Protektorát Čechy a Morava

Zemí, které bych se ve své práci chtěla věnovat především, je náš stát, naše republika, tehdy tedy Protektorát Čechy a Morava. Již v roce 1939 bylo obyvatelstvo protektorátu nabádáno k tomu, aby odešlo za prací do Říše, která jim poskytne velice slušný výdělek. Ani zde v protektorátu však občané nebyli nadšení z takovéto propagandy nacistického Německa, zejména ihned po jeho obsazení německými vojsky. Tento odpor se projevoval jak na chování obyvatelstva, tak v ilegálních časopisech, jako byly například časopisy *V boj*, nebo *Český kurýr*. Ty nabádaly občany, ať se za žádnou cenu nehlásí dobrovolně k práci v Říši a nepomáhají tím Hitlerovi válku vyhrát. Okupanti to však viděli jinak a učinili na obyvatelstvo protektorátu nátlak. Již v roce 1939 vynesla okupační vláda nařízení o tom, že se zavede povinná pracovní povinnost do Německa na pozice, kde byl nedostatek pracovních sil.²¹

25. července 1939 bylo vydáno vládní nařízení č. 193/1939 sb. o zřízení tzv. Úřadů práce, které vstoupilo v platnost 1. září téhož roku. Tyto úřady vznikly z bývalých zprostředkovatelen práce, které byly postupně úplně zrušeny a samozřejmě

¹⁹ Tamtéž, str. 39-41.

²⁰ KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ KANCELÁŘE PRO OBĚTI NACISMU ČNFB: „*Nepřichází-li práce k Tobě...*“, str. 19-20.

²¹ GEBHART Jan, KUKLÍK Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 48-51.

byly pod mocí nacistického Německa. Jejich úkol byl jednoznačný. Vedly evidenci pracovních sil, nebo rozhodovaly o tom, kde bude daný pracovník pracovat. Bez jejich svolení nebylo možné ukončit pracovní poměr, rozmisťovaly pracovníky do továrních výroben a vedly specifická školení nutná pro práci pro Říši. Pro obyvatelstvo protektorátu byly tyto „pracáky“ obrovskou hrozbou.²²

To ale nebylo jediné, co proti obyvatelstvu protektorátu bylo zavedeno. V létě téhož roku byla zavedena další norma, která zaváděla pracovní povinnost pro muže, kteří byli ve věku 16 – 25 let. Když se toto nařízení okupantům zdálo jako málo účinné, rozhodli se v roce 1941 zavést tzv. pracovní knížky. Tyto knížky ještě více prohlubovaly kontrolu a informovanost o pracovních silách, protože vedly přesnou evidenci pracujících osob.²³

I přes všechna tato opatření byl nábor pracovníků pro veřejnost stále veden jako dobrovolný, i když donucovací prostředky svědčily o něčem jiném. To se však neodráželo na počtu pracovníků, hlavně ve zbrojním průmyslu, kde byl jejich počet stále nedostatečný. Hitler tedy učinil závažné rozhodnutí. Místo stávajícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava Konstantina von Neuratha byl do této funkce jmenován šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti Reinhard Heydrich. Hitler věděl, že Heydrich bude účinnějším říšským protektorem na daném území, díky jeho oddanosti k Říši a jeho promyšlené taktice pro nasazování pracovníků do Říše. Tento Hitlerův předpoklad byl správný. Jen za dobu Heydrichova působení vysoce vzrostl počet nasazených pracovníků z protektorátu v Říši a čísla nadále rostla.²⁴

Po atentátu na Heydricha v roce 1942 byla tímto činem otřesena velká část německé Říše. I přes to se však okupační vláda rozhodla, že bude dále pokračovat v jeho taktice, kterou prosazoval v dobách svého fungování jako říšský protektor pro Protektorát Čechy a Morava. Díky jeho smrti se však později otevřel prostor pro nové řízení, jehož zastáncem byl Sauckel. Sauckel měl ovšem jinou vizi o pracovním nasazení. Tím bylo povoláno do práce celé ročníky mládeže. V těchto letech 1941 – 1942 byl zaznamenán nejvyšší počet totálně nasazeného obyvatelstva z území Protektorátu

²² PAŽOUT Jaroslav: Úřady práce v protektorátu. In: *Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004, str. 51-52.

²³ KOKOŠKOVÁ Zdeňka, PAŽOUT Jaroslav, SEDLÁKOVÁ Monika: *Pracovali pro Třetí říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945)*. Praha: Scriptorium, 2011, str. 17-18.

²⁴ BRANDES Detlef: *Češi pod německým Protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000, str. 283-285.

Čechy a Morava. Pro práci se začaly nejprve najímat celé ročníky 1921, 1922, později se k nim přidaly ještě ročníky 1918 a 1920 a nakonec i ročník 1924. Ten byl zajímavý tím, že pracovníci odcházející do Říše měli pracovat pouze na dobu deseti měsíců, a to hlavně v leteckém průmyslu, a poté se vrátit zpět do Protektorátu. Když se obyvatelé protektorátu tuto novou zprávu dověděli, začali provádět opatření, aby do pracovního nasazení nemuseli být odvoláni. Vysoce vzrostl počet narychlo uzavřených sňatků a narozených dětí (vláda ze začátku brala ohled na ženaté muže a mladé matky), dále se objevil velký počet zpráv od lékařů o pracovní neschopnosti, a jak již bylo zmíněno výše, velký odpor vedly ilegální časopisy.²⁵

Celkové součty totálně nasazených občanů v protektorátu či v Říši mluví za vše. Od roku 1939 do listopadu 1944 byl jen v protektorátu počet totálně nasazených pracovníků až 600 000. Do Říše, či mimo ni (polská území), bylo posláno téměř půl milionu Čechů, a to v této sumě nejsou započítáni lidé, kteří nakonec skončili v koncentračních táborech. Nemůžeme ovšem s jistotou říci, že tato čísla jsou přesná, protože se nikde nedochoval úplně přesný a věrohodný dokument, který by tato čísla dokládal.²⁶ V řadě titulů z odborné literatury se ale převážně hovoří o těchto hodnotách, proto i já jsem se je zde rozhodla publikovat.

3. 2. 2. Okolní země – komparace

V této podkapitole bych se chtěla věnovat zvolenému tématu v komparativní perspektivě. Podobně jako v protektorátu probíhal nábor na nucené práce i v dalších zemích ovládaných Německem. Do těchto zemí patří zejména Polsko, Francie, Belgie, Nizozemsko, Jugoslávie, Sovětský svaz, nebo Maďarsko. Já jsem si však vybrala tři země, které dominovaly svým počtem totálně nasazených pracovníků, a situaci v těchto třech bych chtěla blíže rozvést. Jsou jimi Sovětský svaz, Polsko a Francie.

První zemí, kterou bych se ve své práci chtěla zabývat, je Sovětský svaz. Již před 2. světovou válkou se Sovětskému svazu, ovšem na úkor velké části obyvatelstva, dařilo zvyšovat podíl průmyslové výroby na celkové hospodářské produkci. Obsadil i některá území Evropy, jako bylo například východní Polsko, které získalo díky podepsání paktu o neútočení s německou Říší, resp. tajnému dodatku této smlouvy. Tím se Sovětský svaz vyhnul válečnému konfliktu s Německem a získal tím pro sebe velké

²⁵ KOKOŠKOVÁ Z., PAŽOUT J., SEDLÁKOVÁ M.: *Pracovali pro Třetí říši*, str. 19-22.

²⁶ GEBHART J., KUKLÍK J.: *Dramatické i všední dny*, str. 53.

zisky v podobě dalších nových území, jako bylo například celé Pobaltí.²⁷ Ovšem později v průběhu 2. světové války začal i Sovětský svaz pociťovat hrozbu, a to v podstatě stejně jako o ostatních zemích mé komparace, v německé Říši. Již v roce 1941 totiž Hitler porušil pakt o neútočení uzavřený se Stalinem a rozhodl se zaútočit na Sovětský svaz. Tímto činem si chtěl podmanit další zemi. Povedlo se mu to ovšem jen z části. V roce 1943 byl útok proti Sovětskému svazu zastaven sovětskými vojsky, která Hitlerovi znemožnila další postup do země. Tím Hitler získal pouze část z území Sovětského svazu. I to však pro něj znamenalo (dočasně) nemalý úspěch. Hned po obsazení části území nařídila Říše nasazení sovětských válečných zajatců na práci do Říše. Tyto práce probíhaly za de facto nelidských podmínek. Zajatci nasazení v Říši trpěli velice často hladem a nemocemi, na které většina z nich poté i umírala. Ovšem na nucenou práci byli také posíláni i zajatí sovětské vojáky, a to zejména Ukrajinci. Na druhou stranu díky nepříznivým pracovním podmínkám na sovětském území, o které se zasloužilo Německo, vzrostl počet „dobrovolníků“ pro práci v Říši s domněním lepšího výdělků. Náborové úřady tedy pracovaly na plné obrátky až do roku 1944. Již na jaře roku 1942 počet deportovaných a najímaných pracovníků výrazně stoupl. Ukázalo se, jak již bylo známo v jiných obsazených zemích, že sliby náborníků pro práci se velice lišily od skutečnosti. Lidé, kteří byli deportováni zpět do jejich země z různých důvodů, velice trpěli hladem a nemocemi. To vzbudilo u místních obyvatel veliký nesouhlas s pracemi pro Říši a počet dobrovolníků výrazně klesl. Ovšem v následujících dvou letech Říše velice přitvrdila a zavedla deportace obrovského rozměru. Již v prosinci 1941 byla zavedena povinná pracovní povinnost pro muže od 15 do 65 let a pro ženy od 15 do 45 let. Lidé se museli jako v jiných zemích hlásit na pracovních úřadech, kde dostávali pracovní knížky, bez kterých by nemohli dostávat ani přiděly potravin. Lidé se stále více zdráhali pro Říši pracovat, a tak Říše zavedla násilné hromadné odvody pracovníků. K těmto všem nařízením ještě v roce 1942 přibylo další. A to zrušení ohraničení věkové kategorie pro práci. Tudíž mohl být nasazen jakkoliv starý občan Sovětského svazu. Na Ukrajině byla ještě k tomu zavedená pracovní povinnost pro osmnáctileté až dvacetileté, kterou museli odsloužit v Říši, pokud tedy už pro Říši nepracovali jiným způsobem. Celkové zacházení se sovětským obyvatelstvem nebylo slučitelné s jakýmkoliv morálními zásadami. Aby pracovníci byli deportováni, němečtí okupanti je častokrát chytali na ulicích a odváděli je násilím. Při transportu museli jít

²⁷ ŠVANKMAJER Milan, VEBER Václav, SLÁDEK Zdeněk, MOULIS Vladislav: *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 341.

pěšky i několik desítek kilometrů na nádraží do vlaků, a když někdo neudržel tempo, nebo nezvládl chůzi, byl ubit, nebo rovnou zastřelen. Ovšem i na obsazeném území Sovětského svazu se našli tací, kteří aktivně působili proti okupantům. Byli to partyzáni, kteří působili v Bělorusku a později i na Ukrajině. Jejich počet stále stoupal, a aby je německá moc zastavila, deportovala kompletní práceschopné běloruské obyvatelstvo pro práci v Říši. Dalším německým krokem k upevnění moci bylo uvést do provozu německé soukromé podniky na sovětském území. Uvedli do provozu zejména továrny, nebo válečné dílny. Všechna tato německá opatření vedla k neskutečně vysokým číslům totálně nasazených obyvatel. I díky tomu Sovětský svaz tímto počtem dominuje mezi všemi ostatními zeměmi, ve kterých byly nucené práce zavedeny. Přesná čísla nejsou bohužel dochovaná, ale odborná literatura uvádí, že pro práci v Říši byly nasazené neuvěřitelné 3,1 milionů sovětských občanů a z nich přibližně 55 % Ukrajinců, 30 % Rusů, 12 % Bělorusů a 3 % pobaltských národů.²⁸

Druhou z okolních zemí, kterou se ve své práci budu zabývat, je Polsko. Polsko bylo v září 1939 zabráno a okupováno německou Říší a částečně i Sovětským svazem. Tím začala velká éra nasazování polského obyvatelstva na nucenou práci pro Říši, tzv. Poleneinsatz. Již zabránění polského území mělo za následek úbytek obyvatelstva, respektive polských vojáků, kteří byli již na začátku okupace přesunuti na území Říše. Jejich počet byl již začátkem války ohromný. Na práci pro Říši, zejména do zemědělství jich odešlo téměř 300 000.²⁹ Vedení v této zemi Říše přesunula do rukou Generálního gouvernementu, který spadal pod vládu nacistického Německa. Jeho zacházení s obyvatelstvem bylo však nelidské. Po celé zemi zavedl několik velkých koncentračních, zajateckých, ale i pracovních táborů a jejich poboček, kde Poláci (a další národy) museli přežívat v nelidských podmínkách.³⁰ Již krátce po okupaci v roce 1939 a 1940 začalo Německo provádět na území Polska reformy. Byla zavedena pracovní povinnost pro osmnáctileté až šedesátileté muže, která se později rozšířila na čtrnáctileté až sedmdesátileté práceschopné muže. Postupně se ale moc Německa zvyšovala a v dubnu 1940 byly povolány pro práci v Říši celé ročníky. A to ročníky 1915 až 1925, do kterého spadalo teprve čtrnáctileté obyvatelstvo. Další reforma, která v Polsku proběhla, se týkala nežidovských polských válečných zajatců. Nežidovští

²⁸ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 68-77.

²⁹ DAVIES Norman: *Evropa ve válce 1939-1945. Žádné jednoduché vítězství*. Praha: BBart, 2007, str. 301, 315.

³⁰ DAVIES Norman: *Polsko. Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2003, str. 85.

polští váleční zajatci byli chráněni mezinárodním právem, které je chránilo před diskriminací. Po okupaci se ovšem tato práva změnila. Na přelomu roku 1940/1941 byla tato mezinárodní práva zrušena, protože de facto Polsko jako svébytný stát neexistovalo, nacistické Německo si mohlo s Poláky a válečnými zajatci dělat, co se jim zachtělo. Tudiž válečné zajatce převedlo na civilní pracovníky a začali být vystavováni mimořádně nelidským životním podmínkám. To byl ovšem teprve začátek německého teroru, které Polsko zažilo. Tato skupina lidí nemohla zastat veškerou práci, kterou po nich Německo žádalo, tak se začalo pro práci v Říši nabírat co nejvíce práce schopného polského obyvatelstva. Tímto začala nejkřutější éra v životech polských obyvatel, jaké kdy Polsko zažilo. Lidé byli násilně odváděni a deportováni do Říše a Německo nejevilo nejmenší zájem na tom, aby postupovalo podle řádného správního aktu. Jen na začátku války bylo tímto způsobem do Německa převedeno 10 000 Poláků. Postupné nabírání pracovních sil Němci převedli i na místní polskou správu, která měla hledat dobrovolníky pro práci. Když jich byl nedostatek, chybějící pracovní sílu si Němci nacházeli kdekoliv. V kavárnách, biografech, nebo na venkově na statcích. Každý, kdo u sebe neměl průkaz o zaměstnání, byl bez milosti odveden. Říše už nikdy nedosáhla tak vysokých hodnot nasazených pracovníků, jako v roce 1940, i když nasazování pracovníků pokračovalo dál i v nadcházejících letech. Byli odváděni civilní pracovníci, zemědělci a každý, kdo odporoval, byl deportován rovnou do Říše nebo byl veřejně popraven a nemilosrdně zavražděn. Pro transportaci do Říše se používaly vlaky s přeplněnými vagóny pracovníků. Ti museli čelit krutým, stísněným a nehygienickým podmínkám a ani po převozu do táborů v Říši tyto podmínky nebyly zlepšeny. V letech 1942 - 1944 se počet pracovních táborů ještě zvýšil, a to díky rozhodnutí německé Říše o úplném zrušení, nebo přetransformování židovských ghett. Počet nuceně nasazených pracovníků pro práci v Říši byl opravdu ořesný. Celkový počet nuceně nasazených obyvatel Polska dosáhl až přes 3 miliony obyvatel. Tento počet nuceně nasazených pracovníků byl jedním z nejvyšších ze zemí obsazené Evropy.³¹

Poslední zemí, kterou bych zde chtěla uvést, je Francie. Také k Francii nebylo Německo zrovna milosrdné. V roce 1940 bylo území Francie rozděleno. Sever a západ připadly Německu a zbytek země byl dále v moci francouzské (kolaborantské) vlády, kromě malého území na jihovýchodě, které připadlo Itálii. Jak již bylo zmíněno ve všech zemích výše, i ve Francii se ve třicátých letech dvacátého století vyskytovala

³¹ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 44-55.

velice vysoká nezaměstnanost. Německé okupační orgány tedy nařídily, hlavně pro stavební dělníky, povinnou práci v severní Francii.³² V roce 1941 se snažili němečtí okupanti získávat co nejvíce pracovníků a tento nábor byl jak dobrovolný, tak nedobrovolný. Němci nejprve postupovali pomalu a opatrně a spíše spoléhali na to, že Francouzi půjdou za prací dobrovolně. Počet dobrovolníků byl ovšem relativně nízký. Změna přišla až v roce 1942, kdy Němci vyvíjeli vyšší nátlak jak na samotné pracovníky, tak na francouzské podniky. Ty měly pracovat pro Říši efektivněji, nebo byly uzavírány. Nezaměstnaných osob ale bylo stále velké množství. Nezaměstnané nutili, aby se přihlásili k nástupu do pracovního nasazení v Německu. Tomu, kdo nechtěl a nepřihlásil se, hrozilo odebrání potravinových lístků a horší podmínky pro život jeho rodiny. Při těchto nábořech se i zde ale ukázala rasová diskriminace. Ta se týkala hlavně francouzských válečných zajatců s tmavou pletí. Ti byli odváděni rovnou do Německa jako levná pracovní síla. Po tomto zásahu bylo v roce 1943 vydáno prohlášení o tzv. Povinné pracovní službě, kdy pro práci pro Říši byli nasazováni muži z celých ročníků. Týkalo se to ročníků 1920, 1922 a později i ročníku 1919. Celkově při těchto nábořech pracovalo tedy buď ve Francii, nebo na území Říše, 1,05 milionu pracovníků.³³

Celkově lze tedy říci, že nábor pracovníků probíhal ve všech zemích dosti podobným způsobem. Zacházení s nasazenými pracovníky nebylo vstřícné a mnohdy se používaly donucovací prostředky, které byly v rozporu s dobrými mravy. Díky tomuto opatření německé Říše bylo odvedeno několik milionů nuceně nasazených pracovníků, kteří se mnohdy bohužel ani nevrátili domů.

³² *Nucená práce*, (katalog mezinárodní výstavy), str. 57.

³³ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 61-64.

4. Životní a pracovní podmínky nuceně nasazených

Jak již bylo zmíněno, životní, i pracovní podmínky mnohdy ohrožovaly a v nejhorších případech i braly pracovníkům život. To se odvíjelo zejména od zacházení s jednotlivými zahraničními pracovníky. Jak již bylo zmíněno výše, někteří pracovníci se měli lépe a někteří hůře. To vše záleželo na rasové ideologii, kterou Němci propagovali. Nejhůře na tom byli sovětsí dělníci, kteří museli pracovat v těch nejtvrděších podmínkách. Neměli skoro žádnou dovolenou, dostávali minimální přídělky potravin a bydleli v nejvíce přeplněných lágrech. Podobnému zacházení se nevyhnuli ani Poláci. Jejich zacházení se od zacházení se sovětskými pracovníky lišilo jen málo. Obě dvě skupiny sovětských a polských dělníků byly ubytovány v nejhorších, oplocených barákových táborech, musely nosit na šatech označení své národní příslušnosti a pracovní absence u nich nepřicházela v úvahu. Jakékoliv porušení smlouvy, nebo jen malý prohřešek v práci pro ně znamenal okamžité deportování do pracovních-výchovných táborů, nebo rovnou do táborů koncentračních. Velmi přísně trestán byl i pohlavní styk mezi zahraničními pracovníky a německými obyvateli. Polští a sovětsí pracovníci byli za tento prohřešek trestáni veřejným oběšením, koncentračními tábory, nebo vězením. Při této činnosti ovšem byly (ačkoliv by to možná očekáváno nebylo), potrestány i německé ženy, neboť tím porušovaly rasové zákony. Ženám proto byly za takovýto přestupek mj. ostříhány vlasy, což bylo bráno jako veřejná potupa. Ve stejném případě u německých mužů však žádný trest nehrozil, nebo přišlo jen mírné pokárání. Odlišné zacházení měli ovšem pracovníci ze západní Evropy. Samozřejmě trestání za neuposlechnutí, za prohřešek na pracovišti, porušení smlouvy, či jiných případů, byli také, ale životní podmínky, jako je příděl potravin, oblečení, či ubytování měli na poměry v barákových táborech daleko lepší, než jejich východní kolegové. Nejlépe zacházeno bylo ale s pracovníky německými. Ti se tu a tam objevovali na pracovištích a měli nejlepší podmínky jak pro práci, tak pro život. Jejich počet ovšem nebyl tak velký, jako počet zahraničních pracovníků, který mnohdy dosahoval až k několika milionům.³⁴

³⁴ WAGNER Jens-Christian: Nucená práce v době nacismu: přehled. In: *Nucená práce. Němci, nuceně nasazení a válka*, (katalog mezinárodní výstavy). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, str. 176-178.

4. 1. Ubytování

Ubytování nuceně nasazených pracovníků pro práci v Říši mělo dvě podoby. Ještě do roku 1942 bylo ubytování vcelku slušné. V této době na práci pro Říši převládalo spíše polské obyvatelstvo, které bylo nasazeno na práci hlavně v zemědělství, kde bylo ubytováno většinou na statcích u sedláků. Ostatní zahraniční pracovníky, kteří pracovali ve městech, však museli Němci přiměřeně ubytovat. Část z nich si mohla najít ubytování u soukromých pronajímatelů, ostatní zahraniční pracovníci a váleční zajatci žili v barákových táborech, nazývaných „lágry“, tělocvičnách, nebo dokonce v sálech hostinců. To vše bylo poměrně únosné, než se však situace změnila. První změnou v ubytování byly stále častější letecké útoky na města. Ty měly za následek zbourání mnoha budov, domů a tím pádem i bytů, kde pracovníci bydleli. To vedlo k jejich obrovskému úbytku. Další a nejvýznamnější změna však nastala po nasazení východních pracovníků, a to pracovníků ze Sovětského svazu. Těm byly zavedeny velice diskriminující podmínky, jaké neměli žádní jiní pracovníci z obsazených států Evropy. Jejich obydlí bylo kolem dokola obeháno plotem z ostnatého drátu a byli nepřetržitě střeženi hlídkami. Díky těmto opatřením byli východní pracovníci spíše jako otroci. Každý z totálně nasazených občanů ovšem vykonával jinou práci a s tím velice úzce souviselo i jeho ubytování. Jak již bylo zmíněno výše, někdo mohl být nasazen na práci na statku, pro soukromého zemědělce, jiný mohl být nasazen do továren, či dolů. Od toho se však odvíjí i jejich ubytování. Pracovník v zemědělství byl většinou ubytován na statku u sedláka, ovšem pracovníkům ve fabrikách, dolech apod. byly určeny „barákové tábory“, tzv. „lágry“.³⁵

4. 1. 1. Barákové tábory

Ve své práci bych se chtěla zejména věnovat barákovým táborech, které přinášely totálně nasazeným pracovníkům nejčastější způsob ubytování a trávení života v Říši. Barákové tábory se vyznačovali hlavně tím, že v jednom táboře bylo několik obytných budov, kde bylo ubytováno více pracovníků pohromadě. Obsazenost baráků, resp. tedy jedné obytné budovy, byla zprvu velmi různorodá. Přehled ubytovacích zařízení tzv. „baráků“ určoval výnos z roku 1942. Rozdělil baráky do několika typů, a to na typ RAD RL IV, kde bylo možné ubytovat v každé místnosti 18 mužských civilních pracovníků

³⁵ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 121-122.

nebo sovětských válečných zajatců, a na typ RLM 501/34, v kterém smělo bydlet v každé světnici dvanáct pracovníc. Bližší znázornění ukazuje tabulka na následující straně, ve které můžeme vidět špatné podmínky pro život v táborech a ještě horší a diskriminující podmínky pro východní pracovníky. Jak z tabulky vyplývá, „nejlépe“ se měly ženy. Těm byla udělována jistá „privilegia“, jako jsou například prostěradla, která dostávaly navíc jen ony. Nejhorší na tom byli sovětské pracovníci. Němci jim neposkytlí žádnou skříň, museli spát na dvoupatrových pryčnách (nepohodlné, dřevěné palandy) v přeplněných barácích a jako celý příbor sloužila jedna lžice. Střed v tomto žebříčku potom obsadili nesovětské pracovníci muži, kteří měli ubytování a vybavení ve „standardním“ stylu. Ovšem žádné podmínky pro všechny pracovníky nebyly ideální a existují i doložená tvrzení, že i západoevropský pracovník někdy spadl do stejného ubytování a zacházení jako pracovník východní. Počet pracovníků stále rostl a tím se zvyšovaly i velké problémy s hygienou. V době naverbování pracovníků často pracovníci žili u svých rodičů a nebyli zvyklí starat se sami o sebe. Tudiž často zanedbávali hygienu a hrozilo riziko napadení baráku hmyzem. Díky této hrozbě se také uskutečňovaly očištné akce, ale ani to nemohlo toto riziko zastavit.

Tabulka 1: Obsazení a zařízení standardních typů baráků od dubna 1942

(na jednu světnici)

Typ	RAD RL IV	RAD RL IV	RLM 501/34
Obsazení	18 civilních pracovníků nebo nesovětských válečných zajatců	36 sovětských válečných zajatců	12 civilních pracovníc
Místa ke spaní	9 posádkových dvojlůžek	dvoupatrové pryčny	6 posádkových dvojlůžek
Skříně	9 posádkových dvojskříní	žádné	6 posádkových dvojskříní
Stoly à 200 cm	2	3	1
Místa k sezení	18 stoliček	6 lavic à 200 cm	12 židlí
Nádobí a příbory na osobu	jídelní misky, talíř pohár, trojdílný příbor	jídelní miska, pohár, lžice	jídelní miska, talíř, pohár, trojdílný příbor
Ložní prádlo na osobu	slamník, podhlavník, 2 přikrývky, 2 ručníky	slamník, podhlavník, 2 přikrývky z hrubé příze, 2 ručníky	slamník, podhlavník, 1,5 prostěradla, 2 přikrývky, 2 ručníky

Zdroj: SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 123.

Zejména u východních pracovníků doslova „praskal barák ve švech“ a neexistovalo zde žádné soukromí ani hygienické podmínky. Často se tedy stávalo, že byl barák zamořen hmyzem a vznikaly tak různé nemoci a epidemie. Díky přeplněnosti táborů byl velký nárůst krádeží v jednotlivých bytových jednotkách a stoupl také počet udávání a násilí. Ovšem odpovědnost za baráky nesli zaměstnavatelé. Podnik dostal své zahraniční pracovníky až ve chvíli, kdy bude schopen dokázat pracovnímu úřadu, že je schopen danému pracovníkovi zajistit ubytování. Na tento způsob ubytování a nasazení pracovníků dohlížely živnostenské dozorčí úřady, které odpovídaly za táborový řád, ale často hrozivé podmínky pro život v táborech přehlížely. Úplně jiný druh ubytování ovšem měly ženy, které pracovaly v německých rodinách jako chůvy. Samozřejmě musely splňovat mnoho kritérií, aby takovouto práci dostaly (vzhled podobný Němkám, věk mezi 15 a 35 lety apod.). Tuto práci nejvíce zastávaly východní dělnice a také Polky. Tyto ženy byly ubytovány v odděleném prostoru v domě německé rodiny, nebo na jejich pozemku. Tato forma ubytování i práce byla pro východní ženy tou nejvýhodnější, kterou v tak těžké době mohly dostat. Ostatní pracovníci, jak ženy, tak muži se museli tísnit v táborech a žít v ne příliš hygienických podmínkách.³⁶

4. 2. Strava

Podobně jako s ubytováním, ani se stravou to nebylo tak jednoduché. Zásobování táborů představovalo pro německou Říši velký problém. Říše chtěla mít efektivní zásobování, při kterém by se nenašovaly ceny a zároveň rostla úroveň zbrojení. Bylo ale jasné, že obojí současně tak jednoduché nebude. Pro obyvatele Říše de facto žádný problém viděn nebyl. Říši se podařilo obyvatelstvu zajistit dostatek potravin, i když vedla válku, ale bohužel na úkor nuceně nasazených pracovníků, kteří pro Říši pracovali. Příděly potravin těmto zaměstnancům byly stanoveny již před začátkem války. Lišily se podle druhu práce a věku pracovníka. Podle těchto kritérií dostávali Němci pro své zaměstnance každý týden potravinové lístky. Hlavní zdroj potravin ale přicházel do táborů a podnikových kantýn, kde možnost stravování nevyužívali jen pracovníci, ale i Němci, kteří během války zůstali bez přístřeší. To nuceně nasazeným pracovníkům značně přitížilo. Toto táborové a podnikové stravování měly na starosti samotné podniky, které za své příděly potravin strhávaly zaměstnancům část peněz ze mzdy. Podnikové stravování bylo pro pracovníky ale

³⁶ Tamtéž, str. 123-126.

relativně výhodné, protože jídlo bylo kvalitní a dobré. Změna ale přišla v letech 1941/1942 kdy se začali nasazovat pracovníci ze Sovětského svazu, a to jak sovětsí váleční zajatci, tak civilní pracovníci. Ti zprvu dostávali tzv. „svou stravu“, která zahrnovala například koně, nebo kočky, ale až po nějakém čase přišel nový výnos, který jim stravu upravil tak, aby zaručovala jejich přežití. Jelikož ale válka postupovala a Říši ubývaly prostředky, musela snížit dávky potravy i Němcům. To mělo za následek ještě větší snížení potravin sovětským pracovníkům. Původně bylo pracujícím v Říši přiznáno 2540 kalorií za den, ovšem po snížení to bylo pouhých 2070. Tento úbytek potravin se ale neosvědčil. Práce, kterou sovětsí pracovníci zastávali, byla velice vysilující, tudíž Němci museli dávky znovu zvýšit, a to na 2238 kalorií na pracovníka za den. I tato dávka s sebou nenesla žádný užitek. Namísto toho, aby pracovníkům poskytovala více energie při jejich velice namáhavé a těžké práci, stále více pracovníků energii ztrácelo a někdy bohužel i umíralo. Nikdo z táborů ovšem nemohl přesně určit, jestli množství tuků a příděly jiných potravin odpovídalo skutečným hodnotám, které měli dostávat.³⁷

V táborech bylo nejčastějším jídlem tzv. „eintopf“. Toto označení nese hustá zeleninová polévka s luštěninami, masem, nebo klobásou a vše bylo v jednom hrnci. Bohužel kolikrát se nedalo ani rozpoznat, co vlastně pracovníci jedli. K tomu se dostával chléb, nebo brambory. Příděly potravin nebyly ani zde nějak ohromné, spíše se stále zmenšovaly, což značně zhoršovalo podmínky jak pro práci, tak pro život v táborech.³⁸

Díky nepříznivé stravě, kterou jsem popsala výše, vedla všechna tato opatření a zacházení k horšímu jak fyzickému, tak psychickému stavu pracovníků. Pracovníci ztráceli na váze, neměli pro práci dostatečnou energii, zhoršila se jejich výkonnost i zručnost. S tím samozřejmě byly nespokojené i německé podniky, pro které daní pracovníci pracovali. Změna přišla až později. A to v tom smyslu, že výše přídělu potravin byla podávána podle výkonu jednotlivého pracovníka. To jednoduše znamenalo, že čím víc bude pracovník pracovat, tím větší dostane příděl potravin. Problém byl v tom, že méně výkonní pracovníci dostávali tím pádem menší příděly potravin a nastala stejná situace vysílených pracovníků jako předtím. Situaci se Němci a hlavně tedy Říšské ministerstvo výživy a zemědělství, které mělo na starosti příděly

³⁷ Tamtéž, str. 126-127.

³⁸ MAINUŠ František: *Totálně nasazení (1939-1945)*. Praha: Mladá fronta, 1974, str. 100.

potravin, snažili zlepšit. To se občas povedlo a občas bohužel ne. Situace, dá se říci, byla stále jako na houpačce, jednou dobrá, jednou špatná. Díky tomu se pracovníci snažili sehnat jídlo, kde se dá. Vysoce tedy vzrostl nákup na černém trhu, směnný obchod, ale také krádeže. Lépe se měli pracovníci, kteří pracovali ve městech, nebo v zemědělství. Tam byl lepší přístup k potravinám a potraviny zde byly kvalitnější. Celkově lze tedy shrnout, že situace ohledně stravy nebyla v žádných směrech příznivá. Příděly potravin klesaly kolikrát za hranici přežití a odvíjely se hlavně podle rasové ideologie, kterou Němci po celou dobu války zastávali.³⁹

4. 3. Oděv a obuv

Při nasazení pracovníků na práci musela být vyřešená i otázka jejich ošacení. Již před příjezdem pracovníků do Říše jim bylo nařízeno, že si pracovníci s sebou musejí vzít dostatečné množství oblečení, a to i pracovního. Po příjezdu totiž již nebylo možné oblečení sehnat, a už vůbec ne dostat. V Říši dostávali zahraniční pracovníci pouze poukázky na šicí potřeby, a to pouze jednou za čtvrt roku. Výjimkou však byli lidé, kteří měli trvalé bydliště v Říši. Ti měli nárok na normální poukázky na ošacení. Problém ale nastal při nasazení pracovníků na nucené práce. Ty často do Říše, díky rychlým deportacím, přijížděli jen v tom, co měli na sobě, nebo co jim rodina na rychlo zabalila. Nastal tedy velký problém s hygienou v táborech a oblečení, které se snažili pracovníci udržet co nejvíce čisté, i tak podléhalo špíně a obnošení. Němci byli tudíž přinuceni oblečení zahraničním pracovníků vydávat. Přednost však měli pracovníci němečtí, tudíž na pracovníky zahraniční zbývalo jen malé množství oblečení. Podnikům bylo tedy dovoleno, aby propůjčily pracovníkům pracovní oblečení za poplatek, ovšem bylo jim zakázáno, aby oblečení pracovníkům darovaly. Problémy s ošacením stále více rostly, a tak koncem roku 1942 zahájily podniky textilního průmyslu výrobu jednoduchých kusů oblečení, nejprve pro východní pracovníky a později i pro pracovníky ostatní. Oblečení mělo být koncipováno tak, aby se dalo nosit jak na normální nošení, tak na práci. Vyráběly se i speciální boty, které neměly žádné vložky, a to ani kožené, nebo gumové. Díky tomu byly na běžné nošení velice nepohodlné. Další z druhů bot, které se pro pracovníky vyráběly, byly boty buď zcela dřevěné, nebo měly alespoň dřevěnou podrážku. Tudíž jakákoliv manipulace s nimi nebyla možná. To vedlo k tomu, že pracovníci raději chodili do práce i několik kilometrů bosí, a působili

³⁹ SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 127-137.

si tím vážná poranění na chodidlech. Díky těmto nepříznivým podmínkám dále rostl černý trh s oblečením a západním pracovníkům přicházelo stále více balíků z domova od jejich rodin. To jim poskytovalo jakousi malou možnost, jak si oblečení lépe zachovat. Celkově lze tedy říci, že ani situace s oblečením nebyla velice příznivá, i když západní pracovníci na tom opět byli lépe, než ti východní.⁴⁰

4. 4. Hygiena

Velmi ožehavým tématem v barákových táborech byla také hygiena. Ta byla velice zanedbávána, a to hlavně díky nedostatku čistého oblečení, ložního prádla, ručníků, nebo mýdel. Nejhorší hygienické podmínky v táborech ovšem opět měli východní pracovníci. Ti chodili téměř každý den špinaví, tržné rány, které na sobě měli, velice často hnisaly a celkově velmi nepříjemně zapáchali. K lepšímu stavu jejich hygieny nepřispěla ani lékařská péče, která pro ně nefungovala tak správně, jak by měla. Díky této špatné hygieně, byly často baráky zamořeny hmyzem a na rozdíl od západních pracovníků se tomu nedalo vyhnout. Špatná hygiena, špinavé oblečení a zápach byly nejčastějším problémem u východních dělníků, kteří se tímto problémem museli vypořádat hlavně ve společnosti, kde je bohužel díky tomu každý bez pochyby poznal. Němci pro ně často vymýšleli různá hanlivá označení, jako bylo například „Ruská prasata“.⁴¹

4. 5. Mzda

Velice specifickou složkou v životě totálně nasazených pracovníků byla mzda. Její vypočítání ovšem nebylo tak jednoduché, jak by se mohlo na první pohled zdát. Základním dělením při zaměstnávání v živnostech bylo rozdělení pracovníků, kteří vykonávali svou práci za úkolovou, nebo časovou mzdu. Podle tohoto dělení se potom vypočítala tarifní mzda, k níž byly připočítány příplatky, například za přesčasy, těžkou práci, nebo za práci v neděli a ještě k tomu byly připočítány přídatky. Tímto způsobem se vypočítávala hrubá mzda, ze které zaměstnavatelé odváděli daně a příspěvky na sociální pojištění pojistitelům a finančním úřadům. Z čisté mzdy se potom odváděly jakési peněžní částky zaměstnavateli, ale to jen v případě, že svému zaměstnanci poskytovali ubytování a stravu. Zbylá částka ze mzdy byla poté vyplácena

⁴⁰ Tamtéž, str. 137-139.

⁴¹ Tamtéž, str. 140-141.

zaměstnancům přímo v hotovosti. Dělení mezd podle toho, kdo a jakou práci vykonával, bylo na denním pořádku. Často však pracovníci ze západní, jižní, dokonce i jihovýchodní Evropy byli odměňováni stejnou mzdou, jako pracovníci z Německa. Jistá privilegia dostávali i zaměstnanci, kteří byli zvláště žádaní u německých zaměstnavatelů. Ti v některých případech dostávali vyšší mzdy než pracovníci němečtí a samozřejmě všechny mzdy podléhaly zdaněním. Tuto skutečnost ovšem později v roce 1942 Němci zakázali. Dále také Němci rozlišovali několik skupin pracujících, kterým byly vypláceny odlišné mzdy, byly to: „1. Němečtí zaměstnanci, 2. zahraniční pracovní síly, 3. polští zaměstnanci, 4. východní dělníci, 5. Židé a Cikáni.“⁴² Jak je již známo, skupiny pracovníků, kteří byli více diskriminováni než pracovníci ostatní (mimo Židy a Cikány), byli pracovníci východní. Ti dostávali výrazně menší přídavky a příplatky a podléhali diskriminujícímu zdanění, které zaručovalo to, že východní pracovníci dostanou mzdu minimální, nebo vůbec žádnou. Diskriminující podmínky se také ukázaly při onemocnění zaměstnance. Vedle západních a evropských civilních pracovníků, kterým byla vyplácena mzda i v průběhu nemoci, východní zaměstnanci v nemocnici nedostávali žádnou mzdu a měli zajištěno jen ubytování a stravu. V těchto těžkých existenčních podmínkách bylo pro východní pracovníky velice složité s jejich nízkými platy vyjít. Jiné znázornění odměňování pracovních sil (v říšských markách – RM) ukazuje následující tabulka, která je zaměřená spíše na profesi pracovníků, než na jejich státní příslušnost. Jak je z tabulky zřejmé, nejvíce odměňováni byli pracovníci v železářském průmyslu. Zde, ať se jednalo o odborného pracovníka, vyučeného pracovníka, nebo jen pomocného dělníka, jejich platy ve srovnání s ostatními obory byly nejvyšší. Ostatní výše mzdy se potom odvíjely od toho, jak zkušený pracovník je. Nejlépe na tom samozřejmě byli odborní pracovníci a za nimi hned pracovníci vyučení. Ti v jakémkoliv oboru své práce dostávali relativně nejvyšší mzdy. Naopak nejnižší mzdu v jakémkoliv odvětví dostávaly ženy a o něco vyšší mzda než ženám připadla pomocným dělníkům. Pokud jde o druh práce, již bylo zmíněno, že nejlépe si vedl železářský průmysl. Hned za ním ve výši vyplácení mezd stálo zpracování kovů a strojírenství. Nejhuře výdělečnou činností podle tohoto dělení byl textilní průmysl.⁴³ Podle mého názoru lze ale celkově říci, že mzdy, které byly vydávány nuceně nasazeným pracovníkům, nebyly zdaleka tak dostačující, jak by měly, a někdy bohužel byly hluboce pod lidským minimem.

⁴² Tamtéž, str. 157.

⁴³ Tamtéž, str. 151-157.

Tabulka 2: Týdenní výdělky v různých oborech v březnu 1944 (v RM)

	Průměr	Odborní pracovníci	Vyučení	Pomocní dělníci	Dělnice
Železárenský průmysl	65,00	74,40	67,68	54,58	-
Zpracování kovů	46,48	63,43	51,92	39,69	22,39
Strojírenství	bez údaje	64,38	53,29	38,95	21,62
Elektrotechnika	bez údaje	63,31	52,72	38,97	23,25
Kámen a půdy	38,59	47,30	42,65	33,86	18,88
Stavebnictví	38,27	45,71	40,45	30,97	-
Textilní průmysl	27,17	39,10	bez údaje	29,83	18,98

Zdroj: SPOERER M.: *Nucené práce pod hákovým křížem*, str. 153.

4. 6. Volný čas

Nuceně nasazení pracovníci byli do Říše posláni s tím, že pro ni měli pracovat. Ovšem i oni měli nárok na svůj volný čas. Prostor pro volný čas se ovšem lišil podle rozdělení do jakýchsi skupin, které určovala Říše. Jiné podmínky pro volný čas měli civilní pracovníci bez problému své národnosti, odlišné podmínky měli východní pracovníci a Poláci a poslední skupinou byli váleční zajatci a vězni. Nejlépe na tom samozřejmě byli civilní pracovníci. Ti měli i relativně vyšší mzdu, tudíž mohli část peněz posílat domů svým rodinám a zbytek mohli vydávat ve svém volném čase na černém trhu za lepší stravu, nebo ošacení. Tím se jim velice často zlepšily životní podmínky v táborech. Již hůře na tom byli Poláci a východní pracovníci, kterým již na začátku války byly zakázány noční vycházky, používání veřejných dopravních prostředků, navštěvování německých kulturních akcí, hostinců a nesmělo dojít k žádnému kontaktu mezi Němci a pracovníky z východu a už vůbec ne k milostnému poměru mezi nimi. Postupem času se ale i pro ně podmínky zlepšily a východní pracovníci dostali možnost častějších vycházek a volného času. Jak je patrné, nejhůře na tom byli váleční zajatci a vězni. U nich se ani úplně o volném čase hovořit nedá, protože trošku volného času, který jim byl přidělen, využívali k tomu, aby si zajistili

svou vlastní existenci a neumřeli na kruté podmínky, v kterých museli žít. Volný čas tedy využívali pouze na odpočinek, nebo na další práci, při které si mohli vydělat peníze navíc, a ty potom vydávali na potraviny, či ošacení.⁴⁴

⁴⁴ Tamtéž, str. 191-193.

5. Odškodnění státu totálně nasazeným

Snaha o napravení individuálních křivd, které byly spáchané za 2. světové války nacistickým Německem, byla zřejmá již hned po skončení 2. světové války. Snahu o nápravu projevila jak Německá demokratická republika, tak Spolková republika Německo. Proces odškodnění však nebyl jednoduchý. Prvním hlavním krokem se ale stal Spolkový zákon o odškodnění osob pronásledovaných nacistickým režimem (Bundesentschädigungsgesetz – BEG), z roku 1953, respektive 1956. Tento zákon zaručoval náhradu těm lidem, kteří podléhali tzv. „přímému nacistickému bezpráví“, do kterého se však nucená práce nezahrnovala. Další krok nastal v 50. a 60. letech, kdy Německo uzavřelo s několika evropskými zeměmi smlouvu, že vyplatí 1 miliardu marek dalším obětem nacismu. Tyto smlouvy se ovšem zatím vůbec netýkaly Československa. Ovšem tato odškodnění, která byla vyplacena v letech těsně po válce, se týkala spíše odbojářů, partyzánů, nebo obětí pseudolékařských pokusů. Odškodnění pracovníků totálního nasazení ale přišlo až o něco později. Velký zvrat přišel až po pádu Železné opony. Německo díky tomu rozšířilo vydávání peněz na odškodné i na ostatní země, jako bylo například Polsko, Rusko, Ukrajina, nebo Bělorusko. Tyto země založily jakési nadace, do kterých Německo poskytlo bez-mála 1,5 miliardy marek, určené k odškodnění obětem nacismu. O založení těchto nadací se pokoušelo i Československo, ale bohužel se mu to dlouhou dobu nedařilo. Podařilo se to až v roce 1997, kdy na základě Česko-německé deklarace z 21. ledna vznikl Česko-německý fond budoucnosti (ČNFB). Tento fond sloužil k tomu, že peněžní částky do něj dávaly obě zúčastněné země a podporoval vzdělávací, nebo kulturní, česko-německé projekty. Tím se lišil od ostatních zřízených fondů v Evropě. V této době zasáhly ovšem i Spojené státy americké, které si vydobily i odškodnění bývalých pracujících vězňů a totálně nasazených občanů. Tím poprvé vznikla naděje, že i českoslovenští totálně nasazení pracovníci dostanou řádné odškodné za léta práce v nacistickém Německu. Díky tomu muselo Německo vyplatit v letech 1990 – 2000 nemalou částku peněz, a to 10 miliard marek, vložených do spolkové nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“. Z této sumy připadlo České republice 423 miliónů marek, které měly být hlavně rozděleny obětem otrocké a nucené práce a později i jiným skupinám občanů, jako byli například sirotci, nebo lidé, kteří byli přinuceni se za 2. světové války skrývat. Díky této příležitosti odškodnění vybudovala Česká republika nové odborné pracoviště, a to Kancelář pro oběti nacismu, která začala hledat poškozené oběti a vytvářet databázi

potencionálních žadatelů o odškodné a informovat je o této možnosti odškodnění. V roce 2001 tedy začala vyplácet odškodné formou šeků. Výplaty probíhaly v intervalech až do roku 2006, kdy byly ukončeny. Díky Kanceláři pro oběti nacismu se podařilo dohledat bezmála 23 000 osob, které byly zanesené v českých, německých i rakouských archivech a tím se doložilo jejich pracovní nasazení v průběhu války. Žádostí, o výplatu odškodného, bylo celých 110 624, z čehož z ČNFB byla výplata poskytnuta 75 769 žadatelů. Dalších 11 798 přišlo žádostí občanů, kteří byli totálně nasazení, nebo za války pobývali na území Říše a odškodnění bylo poskytnuto 10 964 žadatelů. ČNFB tedy celkem v rakouském i německém odškodňovacím programu vyplatil totálně nasazeným pracovníkům odškodné ve výši 8 miliard Kč.⁴⁵

⁴⁵ *Im Totaleinsatz. Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. / Totálně nasazení. Nucená práce českého obyvatelstva pro Třetí říši*, (katalog výstavy). Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2008, str. 140-143.

6. Příběhy totálně nasazených pracovníků

V této části své bakalářské práce bych se již chtěla věnovat jednotlivým pamětníkům, kteří byli v období 2. světové války totálně nasazeni a pocházeli z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava. Zde zveřejněné informace budou vycházet z jednotlivých rozhovorů s pamětníky, které budou celé k nahlédnutí a zveřejněny v části přílohy. Dané rozhovory jsem vedla osobně pomocí metody orální historie, o které se zmiňuji v první kapitole. V této šesté kapitole nejprve zkráceně přiblížím celé příběhy jednotlivých pamětníků, kdy mi své příběhy vstřícně poskytli: Marie Doležalová, Milana Ambrůzková, Eva Strnadová, Marie Švejdová a Vladimír Rosůlek. Jednotlivé rozhovory budu zpracovávat a získané informace v dalších kapitolách podrobím komparaci, jak mezi jednotlivými pamětníky, tak se získanými poznatky z odborné literatury.

6. 1. Marie Doležalová

Paní Marie Doležalová se narodila v roce 1924, kdy její ročník byl celý povolán na práci pro Říši. Paní Doležalová pocházela ze zemědělské rodiny, která vlastnila statek a pole. V roce 1939 se se svojí rodinou přestěhovala do Českých Budějovic a koupili zde nový statek. Když přišel nábor a paní Doležalová byla povolána od Pracovního úřadu na práci pro Říši, mohla si vybrat, kam půjde. Tato nabídka jí byla udělena díky tomu, že byla velmi mladá. Mohla si tedy vybrat, jestli půjde pracovat do Říše, nebo zůstane zde v protektorátu. Samozřejmě, že si vybrala možnost zůstat zde. Protože byla ze zemědělské rodiny, byla nejprve poslána na statek, který se nacházel v obci Dehtáře nedaleko Českých Budějovic. Tam měla se statkáři dobré vztahy, dávali jí najíst, starali se o ni dobře. K jídlu dostávala například chléb a kávu, oběd a k večeři brambory a mléko. Ale jak sama udává, nikdy dál od rodičů nebyla a začalo se jí stýskat. Šla tedy na úřad žádat o přeložení blíž k Českým Budějovicím. A bylo jí vyhověno. Paní Doležalovou tedy přesunuli na statek v Haklových Dvorech, který vlastnili Němci. Tam pracovala jako děvečka. Starala se o dobytek, uklízela, nebo obdělávala pole. Jednou, když uklízela, tak v zastlaných postelích našla hnízdo myši. Podmínky, které tam měla pro život, byly dobré, ale i špatné. Spala v komůrce společně s druhou děvečkou. Komůrka byla vedle chlíva. Přimo u postele však měla paní Doležalová obrovskou díru, která vedla do sklepa. Neměly tam ani žádné dveře, takže

jediné teplo, které tam šlo, bylo od krav. Stravu sice dostávala, ale na zahnání hladu to nestačilo. Jak sama paní Doležalová uvádí, paní, co vlastnila daný statek, neuměla jako Němka moc vařit a nebyla k nim ani vstřícná. Většinou dostávali na talíř pár brambor a mléko. Často tedy paní Doležalová chtěla jezdit domů, aby se mohla najíst. Ani vztahy mezi majiteli statku a paní Doležalovou, nebyly příznivé. Jeden z důvodů byl hlavně ten, že byla Češka a byla ihned po škole. Tudíž neuměla zastat veškerou práci, kterou jí dali na starost. Ovšem jednou se majitelům vrátil syn z vojny a na paní Doležalovou si myslel. Ona se bála jít někam sama, že tam na ní bude čekat. To se také stalo. Naštěstí se paní Doležalová ubránila, ale daného syna poškrábala do obličeje. To byla pro něj veliká potupa, tak ho jeho otec chtěl pomstít. Přišel za paní Doležalovou a chtěl jí propíchnout vidlemi. Naštěstí se mu vysmekla, nasedla na kolo a odjela. Po tomto incidentu za ní přijelo Gestapo a šlo jí vyslýchat. Hrozili jí, že jestliže lže, tak jí koncentrační tábor nemine. Nakonec jí dali za pravdu a vše dopadlo dobře. Potom z tohoto statku byla převedena na statek státní, kam ráno docházela a večer odcházela zpět domů. Jak sama uvádí, ani se mzdou to nebylo příznivé. Chtěla si koupit nové kozačky na zimu, ale peníze jí na to nestačily. Také zažila jedno z bombardování, které se uskutečnilo přímo nad ní, když byla na poli. Spolu s další děvečkou se schovaly do kanálu a čekaly, až bombardování skončí. Nic se jim naštěstí nestalo a vedoucí státního statku jí po tomto incidentu poslal domů s tím, že už chodit do práce nemusí. Jak sama paní Doležalová uvádí, asi nikde nehlásil, že skončila, protože až do konce války mohla zůstat doma.⁴⁶

6. 2. Milana Ambrůžková

Paní Ambrůžková se narodila v roce 1924. Když se dověděla, že musí nastoupit na práci pro Říši, tak z toho ani moc otřesená nebyla. Paní Ambrůžková měla celkově jiný přístup ke všem věcem, než ostatní lidé. Takže když přišlo totální nasazení a věděla, že bude pracovat v Mnichově, tak ani neviděla těžkou práci, jako spíš hory a jezera. Do Mnichova se dostala transportem, který byl určen pro totálně nasazené. Byla tedy odvezena 15 km od Mnichova a 6 km od Dachau, kde stála jejich továrna. Protože ještě neměla maturitu, měla nejprve pracovat ve fabrice BMW. Ale ona tuhle práci dělat nechtěla, a tak se zeptala, jestli by nemohla dělat v kanceláři. Slíbila, že se

⁴⁶ Rozhovor s Marií DOLEŽALOVOU, nar. 1924, totálně nasazenou za 2. světové války, České Budějovice 22. 4. 2014.

naučí německy. Tak jí to bylo povoleno. Od té doby pracovala jako svačínářka. V této fabrice pracovali i Židé. A jelikož paní Ambrůžková měla dost jídla z domova, své příděly svačin vždy podstrčila nějakému Židovi. Ti podle její výpovědi chodili každý den 12 km pěšky do fabriky ve sněhu. Kolikrát bez bot a v otrhaném oblečení a museli minimálně hodinu každý den stát venku na mrazu před fabrikou, než je pustili dovnitř. Ovšem jednou se jí předání jídla nepovedlo a chytil jí jeden z Němců. Křičel na ni a měla být potrestána. Sama si říkala, že to musí být konec. Byla tedy odvedena do kanceláře, kde jí měl dotyčný Němec říci, co s ní bude. V tom ale zazvonil telefon a on jí řekl, že musí rychle do Berlína, že nemá čas se s ní zabývat a předal ji řediteli Lohnbüro, který se jí ujal. Nijak paní Ambrůžkovou nepotrestal a dál dělala svačínářku. A jak sama paní Ambrůžková uvádí, ředitel daného Lohnbüro nad ní držel ochrannou ruku. Podle jejích slov byl skoro jako její otec. Jako svačínářka dostávala mzdu i spropitné, tudíž na tom nebyla tak zle a podnikala díky tomu se svojí přítelkyní i různé výlety do hor a na jezera. Paní Ambrůžková také bydlela v lágru, jako ostatní totálně nasazení. Měli k dispozici jeden barák, kde bylo 10 – 12 osob a měli k dispozici dvoupatrové palandy i sprchy. Jediné, s čím tam byl problém, byly štěnice. Jak paní Ambrůžková popisuje, všechno tam jinak bylo v pořádku. Až jednou přišel velký nálet na továrnu. Všichni utíkali pryč a dostali se do malého lesíka, kam se schovali. Tam se paní Ambrůžková separovala od ostatních, protože neměla ráda společnost a sedla si na zem. Těsně za ní, asi 2 metry, spadla bomba. Ona zůstala sedět v kráteru té bomby a vůbec nic se jí nestalo. Po tomto incidentu však byla omámená a vzala si jen nejnnutnější věci a šla na vlak do Vídně. Vše v Mnichově bylo poničené a všichni byli otřesení. Tudíž v tu chvíli nikdo neřešil, kdo kam cestuje. Tak se paní Ambrůžková dostala v pořádku do Vídně, kde hledala své známé. Tam bydlel pan Drápal, který pracoval jak pro německou, tak pro českou stranu. Ovšem tajně. Po dlouhém hledání ji pomohli zařídit potřebné dokumenty pro přestup přes hranice do protektorátu a vrátila se zpět do Protektorátu Čechy a Morava. Zde byla ihned nahlášena na Pracovní úřad v Brně a poslána do zbrojní fabriky. Sama paní Ambrůžková uvádí, že je to vcelku paradox, protože v Říši v továrně BMW se měla daleko lépe, než tady v brněnské továrně v protektorátu. Po jejím krátkém nasazení v Brně byla v srpnu 1944 přeložena do tunelu do Tišnova, kde se vyráběly menší zbraně a stíhačky. Tam zůstala až do konce války. Jak již bylo řečeno, paní Ambrůžková měla zcela jiný pohled na své

totální nasazení než ostatní a dá se říci, že i navzdory tomu všemu, co prožila, vzpomíná na své totální nasazení v dobrém.⁴⁷

6. 3. Eva Strnadová

Výpověď paní Strnadové byla velice specifická tím, že podle jejích informací a hlavně podle mého názoru nešlo o typické totální nasazení, ale o jakousi jinou formu. Ovšem za 2. světové války také pracovala pro Němce, a to na území Protektorátu Čechy a Morava. Paní Strnadová se narodila v roce 1922, kdy se na práci pro Říši odváděl celý její ročník. Paní Strnadové se tento nábor ale vyhnul. Sama tvrdí, že na práci pro Říši odcházeli hlavně chlapci. Po absolvování maturity v roce 1941 na gymnáziu v Českých Budějovicích chtěla pokračovat ve studiu. Když už naši zemi okupovali Němci, začala studovat na různých školách. Toto si vybrala proto, že ti, co studovali, na práce pro Říši posílání nebyli. Ovšem na všech školách byla vždy jen na chvíli, protože se postupně skoro všechny české školy zavíraly. Přešla tedy z Českých Budějovic do Prahy, kde začala bydlet. Po vystředání několika škol ji manžel zařídil práci ve Svazu pro kakao, cukrovinky a trvanlivé pečivo, který vlastnili Němci. Tam paní Strnadová pracovala 12 hodin denně a docházela tam z domova. Později, když se tento podnik postupně zavřel, přešla do dalšího podniku, a to k Ringhoferovi. Tam měla nejprve pracovat ve výrobě, ale protože uměla dobře německy, jí nakonec dali na místo v kanceláři. Podle slov paní Strnadové se tam měla dobře. Zacházení s pracovníky bylo bez problémů a vztahy se spolupracovníky také. Jediné, co nedostávali, bylo jídlo. To si všichni museli nosit z domova. Tento podnik bohužel velice často podléhal bombardování. Ve firmě byl ale vybavený sklep, kam při bombardování Prahy všichni chodili a strávili tam mnohdy i několik hodin. U podniku Ringhofer paní Strnadová zůstala až do konce války do roku 1945. Celkový průběh jejího totálního nasazení byl podle její výpovědi velice odlišný, než u ostatních. Její možné odůvodnění je takové, že nezůstala doma v Českých Budějovicích, ale utekla před nasazením do Prahy. Tam díky svému muži a jeho známých již pro Němce pracovala, a tudíž už o ni Němci neměli zájem.⁴⁸

⁴⁷ Rozhovor s Milanou AMBRŮŽKOVOU, nar. 1924, totálně nasazenou za 2. světové války, České Budějovice 9. 5. 2014.

⁴⁸ Rozhovor s Evou STRNADOVOU, nar. 1922, totálně nasazenou za 2. světové války, České Budějovice 25. 10. 2014.

6. 4. Marie Švejdová

Paní Marie Švejdová byla poslední z žen, která mi ochotně vyprávěla svůj příběh o jejím totálním nasazení za 2. světové války. Narodila se v roce 1921, kdy na práci pro Říši byl poslán celý její ročník. Paní Švejdová byla poslána na práci pro Říši v roce 1942, kdy před samotným odjezdem se vyučila švadlenou. Paní Švejdová dostala jako ostatní dopis, resp. povolání od Pracovního úřadu, že musí jít pracovat, jak ona sama říká, do Reichu. Před samotným odjezdem vůbec nevěděla, co se vlastně bude dít. Ona i další totálně nasazení, kteří odjížděli transportem s ní, odjížděli do Breslau. Po příjezdu do Breslau byly ubytováni do barákových táborů, neboli lágřů, kde bylo 90 chlapců a 120 děvčat. Ihned po příjezdu nebyly lágry ještě zařízeny. Jednu noc tedy museli všichni spát na zemi. Až potom lágry vybavili. Pracovníci měli k dispozici palandy, půl skříně na osobu a místo sprch jim byl poskytnut jen lavor, který byl umístěn v umývárně. Ovšem velice často netekla teplá voda. Po položené otázce, jestli měla paní Švejdová problém na lágrech s hmyzem, mi byla poskytnuta odpověď ne. Paní Švejdová pracovala v textilním průmyslu v tkalcovně, kde pracovali na tři směny a pracovali 5 a půl dne v týdnu. Měla za úkol pracovat na stavech, kdy jí byly přiděleny stavy 4. Podle paní Švejdové to byla relativně náročná práce, protože všechny 4 stavy nemohla stíhat najednou. Přístup k nim byl od vedení tkalcovny, i od vedení lágřů dobrý. Ostatní podle ní na tom byli hůř, například Francouzi, Italové a hlavně Židé. Paní Švejdová dostávala i mzdu, ovšem byla závislá na tom, jestli dobře pracovala, nebo ne. Když se jí v práci nechtělo pracovat a radši si šla povídat s kamarádkami, dostala mzdu tak malou, že jí peníze jednou ani nevystačily a musela o ně psát rodičům domů. Ostatní její spolupracovníci také v tkalcovně kradli látky, které potom posílali domů. V tkalcovně měli k dispozici i kantýnu, kam se také chodili stravovat. Nejčastěji však dostávali suché brambory ve slupce a občas nějaké maso nakrájené na kousky. V tkalcovně také dostali k dispozici pracovní pláště, jinak měli oblečení své. Jediné, co dostávali navíc, byly šatenky na oblečení. V neděli jim bylo poskytnuto volno, které mohli využít podle svého uvážení. Paní Švejdová nejčastěji chodila na procházky, nebo do kina. Ovšem vždy musela dodržet hodinu návratu, a to v 9 hodin večer. Když paní Švejdová s ostatními pracovníci chodily ven na vycházky, párkrát hodily Židům přes plot k jídlu chleba. Samozřejmě to bylo zakázané, ale nikdo to na ně neřekl. Paní Švejdová strávila v Breslau 3 roky, kdy v roce 1945 odsud ještě s ostatními spolupracovníky utekla. Dostali se pěšky na nádraží a odsud jeli vlakem až do

tehdejších Sudet a potom do Náchodu. Později v letech 1990 – 2000, kdy si totálně nasazení mohli žádat o peněžní odškodnění, i paní Švejdová dostala svůj podíl. Bylo jí přiznáno 60 000 Kč. Celkový dojem paní Švejdové na její totální nasazení byl relativně dobrý. Sama uvádí, že ona osobně tam nic špatného nezažila, ale nelze to říci o všech, kteří tam byli s ní.⁴⁹

6. 5. Vladimír Rosůlek

Pan Vladimír Rosůlek byl narozen v roce 1923, a jak sám udává, celý ročník 1923 byl poskytnut Říši jako pracovní podpora ve válce. Ještě před válkou se ale v Hořicích vyučil mechanikem a působil v tomto zaměstnání až do jeho náboru. Pan Rosůlek byl odveden na práce při Říši v únoru 1943. Tuto informaci se dověděl z obsílky, kterou tehdy dostal od Pracovního úřadu. Zjistil tedy, že bude působit v (polském) městě Breslau. Když nastal odjezd do Breslau, nikdo přesně nevěděl, co se bude dále dít. Tři dny trvala cesta vlakem a po příjezdu do Breslau celý transport ubytovali v jakýchsi noclehárnách, které byly určené pro totálně nasazené pracovníky. Až druhý den po příjezdu byli odvedeni na tamější Pracovní úřad a byla jim přidělena práce, i místo jejího výkonu. Pan Rosůlek byl přidělen do lokomotivky, kde působil jako mechanik u vlakových kotlů. Tato práce mu byla přidělena také díky tomu, že jak již bylo zmíněno, byl vyučen mechanikem. Celá lokomotivka, jak pan Rosůlek uvádí, byla velice velká a velká část haly byla nově přistavěná. V této lokomotivce ale nevyrobili jen lokomotivy, ale měla také zbrojní část a část s obráběcími stroji. Tato lokomotivka se starala de facto o vše, co její zaměstnanci potřebovali. Poskytovala jim jídlo i ubytování. Pan Rosůlek a ostatní pracovníci byli ubytováni v lágrech, tedy v barákových táborech, určených pro totálně nasazené. Tam měli k dispozici sprchy, částečně i stravování a měli povolené vycházky. Jak sám pan Rosůlek říká, na vycházky chodili velice často. Navštěvovali tamější zoologickou zahradu, kavárny, kino, nebo pivnici. Ovšem s hygienou v daných lágrech to bylo zlé. Jak je již známo, celkově v těchto táborech byl velký problém s hmyzem. To byl problém i pana Rosůlka. Jejich tábor byl častokrát napaden štěnicemi a nebyla jakákoliv možnost se štěnic zbavit. Stavěly se díky nim i nové budovy, nebo jakési noclehárny, kterým se měly štěnice vyhnout. Ani jídlo nebylo zrovna příznivé. Pan Rosůlek ve své výpovědi popisuje, že

⁴⁹ Rozhovor s Marií ŠVEJDOVOU, nar. 1921, totálně nasazenou za 2. světové války, České Budějovice 15. 3. 2015.

dostal i otravu žaludku. Sám totiž ani nevěděl, co vlastně jedl. Na tento problém navázala lékařská péče, která byla prý na tu dobu docela příznivá. Breslau bylo celkem klidné město. První bombardování přišlo až v roce 1944, které panu Rosůlkovi naštěstí žádnou újmu na zdraví nepřineslo. Celkový přísun k surovinám i potravinám byl docela příznivý, ale z vyprávění je znát, že spíše přátelé pana Rosůlka využívali černého trhu. Pan Rosůlek ovšem celou svou mzdu většinou posílal domů, nebo si část nechával pro svůj volný čas. Jeho mzda tehdy činila 50 říšských marek. Jak jsem uváděla v jedné své kapitole, vztahy s německými obyvateli byly zakázány. Pár přátel pana Rosůlka ovšem milostný vztah s Němkou měli. Ovšem tuto informaci se nikdo nesměl dovědět. Další tajnou věcí, kterou pan Rosůlek prováděl, byla spolupráce s Francouzi, kteří pomáhali českým studentům, zavřených v jiném lágru. Nechal si na své jméno posílat balíčky pro české studenty a pak jim je tajně donášel, nebo posílal. Pan Rosůlek působil v Breslau až do 27. ledna 1945. V jeden den všem pracovníkům bylo oznámeno, že se Breslau musí vyklidit a všichni se musí dostavit na odjezd domů. Všem byla ještě předem vyplacena celá měsíční mzda, a to celých 50 říšských marek. 29. ledna 1945 byl už pan Rosůlek zpět doma v Protektorátu Čechy a Morava a později v letech 1990 – 2000 měl nárok na odškodnění totálně nasazeným. To mu také bylo řádně Českou republikou vyplaceno. Jak sám popisuje svůj celkový dojem, ze začátku jeho totálního nasazení vše bylo lepší než na jeho konci. Ovšem sám ví a tvrdí, že se neměl úplně tak špatně, jako mnozí jiní, totálně nasazení.⁵⁰

⁵⁰ Rozhovor s Vladimírem ROSŮLKEM, nar. 1923, totálně nasazeným za 2. světové války, České Budějovice 13. a 20. 3. 2015.

7. Srovnání totálního nasazení jednotlivých pamětníků

V této kapitole bych se chtěla věnovat vlastnímu srovnání totálního nasazení, zejména místy výkonu práce a druhu práce u jednotlivých pamětníků. Budu vycházet z již získaných informací, které mi byly poskytnuty v rozhovorech s danými pamětníky, a také budu používat již dosažené informace, které jsem získala z odborné literatury.

7. 1. Oznamení o totálním nasazení

Jak vyplývá z již uvedeného textu a odborné literatury, pracovníci byli na práci pro Říši povoláni. I tento způsob nasazení se týkal pamětníků, s kterými jsem vedla dané rozhovory. Čtyřem z pěti těchto pracovníků přišel od tzv. pracáku dopis, že byli vybráni na práci pro Říši a musí do dané práce ihned nastoupit. Po obdržení této obsílky následoval rychlý odvoz na práce a de facto neexistovalo jakékoliv odmítnutí. Ovšem toto tvrzení se netýkalo paní Strnadové, která v době nábory již pro německé zaměstnavatele pracovala, a proto ji žádné povolání na práci pro Říši nepřišlo. Ovšem toto tvrzení čtyř pamětníků potvrzuje i informace ze získané odborné literatury o povolání do totálního nasazení. To měly podle zdrojů na starosti Pracovní úřady, které byly pod mocí nacistického Německa a tato povolání rozesílaly mezi vybrané občany Protektorátu Čechy a Morava. S tímto povoláním velice úzce souvisí i to, proč zrovna daní občané byli vybráni na práci pro Říši.

Podle doposud získaných informací z textů odborných literatur byly z protektorátu na práci pro Říši (když opomenou dobrovolný nástup) posílány zejména celé ročníky občanů. Byly jimi ročníky 1918, 1920, 1921, 1922 a 1924. Tuto informaci potvrzují výpovědi daných pamětníků. Paní Doležalová je narozena v roce 1924 a odvolána na práci zde v protektorátu. Paní Ambrůžková je také ročník 1924 a byla odvedena na práce do Mnichova. Třetí z pamětníků byla paní Strnadová. U té, jak již bylo řečeno, šlo o neobvyklé totální nasazení. I přesto spadá sem do mého hodnocení, protože je narozena v roce 1922. Poslední, kdo odpovídá tomuto tvrzení, je paní Švejdomá. Ta je ročník 1921 a byla poslána na práci do dnešního Polska. Posledním z pamětníků je pan Rosůlek. Ten ale toto tvrzení vyvrací. Pan Rosůlek je narozen v roce 1923 a jak mi sám uvedl, na práci pro Říši byl poslán celý jeho ročník. To ovšem nesouhlasí s informacemi, které mi byly poskytnuty z několika mnou získaných knižních zdrojů, kdy v žádném z nich o nasazení ročníku 1923 nebyla žádná zmínka.

Díky této skutečnosti mohu tedy tvrdit, že jsem objevila novou informaci, která mi byla poskytnuta právě díky osobnímu rozhovoru s daným pamětníkem a kolísá s informacemi v odborné literatuře. Bez jakéhokoliv pochybení mohu tedy tvrdit, že tento získaný rozhovor neudává žádné klamavé informace a potvrzuje skutečnost o prožitém zážitku. V tomto rozhovoru mi byly poskytnuty i dobové fotografie, které jen potvrzují skutečnost příběhu pana Rosůlka. Ty budou také v mé práci uveřejněny spolu s celými zpracovanými rozhovory v části přílohy. Zde tedy mohu názorně potvrdit úspěšnost metody orální historie a na základě vlastní zkušenosti jsem i já jejím velkým zastáncem. Metoda orální historie totiž velice úspěšně přináší nové poznatky o historických událostech, které ještě doposud nemusely být objeveny.

7. 2. Místo výkonu práce

Z každého textu výrazně plyne, že průběh nasazení každého z pamětníků měl úplně jinou podobu. Základní rozdíl každého z nich je samozřejmě druh práce a místo výkonu práce. Jak je možné vyčíst i z odborné literatury, občané protektorátu byli buďto posíláni na práci do Říše, nebo zůstávali zde v protektorátu. Jak uvádí odborná literatura, totálně nasazení pracovníci pracovali nejvíce na území dnešního Německa, Polska a České republiky. S tímto tvrzením souhlasí i výpovědi daných pamětníků. Paní Doležalová s paní Strnadovou měly, dá se říci, výhodu oproti ostatním, protože mohly zůstat v protektorátu. Zde vykonávaly danou práci, která jim byla od Pracovního úřadu určena. Ovšem paní Ambrůžková již musela protektorát opustit a byla poslána na území dnešního Německa, a to do Mnichova. Posledními z pamětníků je pan Rosůlek s paní Švejdovou, kteří byli posláni na území dnešního Polska, a to do Vratislavi (Breslau, tehdy spadající pod Německo). Je zřejmé, že míst, kde pracovníci vykonávali svou práci, bylo daleko více, než jen zde tři uvedené. Ale na tomto názorném příkladu je vidět jasná shoda s informacemi získanými z odborné literatury. Díky informacím ze získaných rozhovorů je také patrné to, že pracovníci si ve většině případů své místo výkonu práce nemohli vybírat a bylo jim přiděleno od pracovních úřadů. Pamětníci se tedy ve většině případů (zde kromě paní Doležalové) museli smířit s tím, že budou posláni na území Říše a Protektorát Čechy a Morava budou muset na nějaký čas opustit. S místem výkonu práce ovšem velice úzce souvisí i druh práce, který v dobách svého totálního nasazení pamětníci vykonávali. Ze získaných informací od pamětníků mohu

tvrdit, že druh práce se odvíjel od toho, čím byl daný člověk vyučen, nebo jakou činnost dělal v průběhu svého života.

7. 3. Druh práce

Jak uvádím výše ve své práci, nejrozšířenějšími odvětvími práce, na kterou byli pracovníci z obsazených zemí Německem nasazeni, byl již zmíněný železářský průmysl, strojírenství, výstavba železnic, zbrojní průmysl, elektrotechnika, práce v dolech, textilní průmysl, nebo práce v zemědělství. Toto tvrzení mohu díky osobnímu bádání za pomoci metody orální historie a vyprávění narátorů potvrdit. Více méně všechny druhy těchto prací zastávali i pamětníci, kteří mi pomohli v mém bádání o totálním nasazení. Z jejich výpovědí vyplývá, že každý z nich zastával jedno odvětví dané práce. Když zhodnotím pamětníky postupně, tak první důkaz je paní Doležalová. Paní Doležalová zůstala na práci zde v bývalém protektorátu, a protože pocházela ze zemědělské rodiny, pracovala u sedláků v zemědělství. Tudíž zastávala jedno široké odvětví práce pro Říši. Druhou z totálně nasazených byla paní Ambrůžková, která v době svého nasazení ještě neměla dodělanou maturitu. Proto nejprve pracovala ve strojírenství v továrně BMW (i když jako svačínářka) a potom přestoupila zpět do protektorátu, a to do zbrojního průmyslu, kde pracovala ve skalní továrně jako dělnice. Třetí z narátorů je paní Strnadová, kterou sem nelze úplně zahrnout, z důvodu její „odlišné“ práce pro Říši, kterou uvádím ve zkrácené verzi rozhovoru. Byla to práce v kanceláři pro německé podniky, bez povolání od Pracovního úřadu. Předposledním z pamětníků je paní Švejdová, která se před válkou vyučila švadlenou a zastávala další z nejrozšířenějších odvětví práce pro Říši, a to textilní průmysl. Posledním z totálně nasazených a mnou nalezených pamětníků je pan Rosůlek. Pan Rosůlek se před nasazením na práci pro Říši vyučil mechanikem a byl poslán na práce v železničním průmyslu, a to přímo v lokomotivce. Ta opravovala lokomotivy a zasluhovala se o výstavbu nových železnic. Celkově lze tedy říci, že prameny odborné literatury, srovnatelné s osobně prožitými zážitky jednotlivých pamětníků, velice přesně souhlasí a potvrzují své informace o druhu práce, kterou totálně nasazení pracovníci vykonávali. Tyto získané informace potvrzují i mé tvrzení, že pracovníci byli posíláni na práce, které buďto vykonávali již před samotným nasazením, nebo byli v daném oboru vyučeni. Samozřejmě zde ale musím uvést, že pro moji práci jsem využila mnou nalezených pět pamětníků, kteří mi své informace poskytli. Je ale zřejmé, že každý další

rozhovor by přinesl jiná nová odhalení, která by mohla na danou věc přinést odlišný úhel pohledu. Ovšem z mého výzkumu je patrná jasná shoda, která je nyní nevyvratitelná.

8. Totální nasazení – dojmy, city, újmy – v paměti narátorů

Každý pracovník, který byl nasazen na práci pro Říši, vnímal danou situaci jinak. Jeden pracovník jel na práci s klidem, druhý zase se strachem v očích a někdo mohl odjíždět s vidinou toho, že konečně může vycestovat z protektorátu. Všechny tyto dojmy, city a újmy, které jsou spojené s pracovníky totálního nasazení, bych chtěla v této kapitole popsat. A to na příkladech daných pěti pamětníků, kteří tyto zážitky na vlastní kůži zažili. I každý z těchto pamětníků měl na své totální nasazení úplně jiný pohled.

Prvním z pamětníků, u které bych chtěla tyto pocity popsat, je paní Doležalová. Jak jsem již zmiňovala, paní Doležalová byla nasazena zde v protektorátu, a to hned po tom, co dochodila měšťanku. Byla tudíž dost mladá a jak sama popisuje, odchod na práce, i zde v protektorátu byl pro ni obtížný. Často se jí stýskalo po domově a rodině a podnikla díky tomu i určité kroky. Ty jí pomohly k tomu, že za svou rodinou mohla alespoň z práce dojíždět. Paní Doležalová byla při daném rozhovoru velice vstřícná, ale bylo na ní znát, jak těžce nesla daný incident, který měla se synem statkáře a poté se statkářem samotným. Nedá se říci, že by o totálním nasazení mluvila nerada, ale nemohu ani tvrdit, že o něm hovořila bez jakékoliv citové újmy. Bylo na ní znát, že v ní práce pro Říši zanechala jakousi stopu, kterou dál nikam šířit nebude, ale zůstane v ní až do konce života.

Druhou z daných pamětníků je paní Ambrůžková. Když se dověděla, že bude nasazena na práci pro Říši, neviděla válku, těžké zbraně, nebo stroje, ale viděla zahraničí, hory, jezera a krásnou přírodu. Ve své výpovědi sama uvádí, že jí tento nábor vyloženě nevadil a jela tam s vidinou právě krásných hor a jezer. Samozřejmě musím říci, že i ona si prožila těžké časy a za dob svého totálního nasazení si prožila své, ale žádná citová újma na ní znát nebyla. Naopak mi sama uvedla, že i na některé dané osoby z Říše vzpomíná velice ráda.

Třetí z pamětníků je paní Strnadová. Jak již bylo několikrát zmíněno, paní Strnadová měla trochu jiný druh totálního nasazení (viz výše). Paní Strnadová na svém pracovišti, jak s lidmi, tak s prací, neměla žádný problém. Jak sama vypovídá, vše bylo v pořádku. U paní Strnadové byla spíše vidět prožitá událost, kterou prostě a jednoduše

musela splnit. Podle mého názoru to spíše brala jako úkol, než něco, co na ní mělo zanechat následky.

Čtvrtým narátorem a poslední ženou je paní Švejdová. Paní Švejdová již na začátku svého vyprávění působila velice neklidným dojmem. I když se své pocity snažila skrýt, i přes to na ní bylo znát, že o dané věci nemluví ráda. Spíše na mě působila takovým dojmem, který se nedá lehkou popsat. Určité události mi popsala, ovšem tak stroze, že to vypadalo, jakoby mi chtěla sdělit jen hlavní informace a ostatní události ze své vůle jednoduše vynechat. Samozřejmě přesně určit danou situaci nemohu, ale z jejího vyprávění, výrazu ve tváři a tónu hlasu lze dobře odvodit, že i přestože neprožila žádný, opravdu špatný zážitek, na ní totální nasazení jistě nějakým způsobem zanechalo.

Posledním z pěti pamětníků je pan Rosůlek. Při vyprávění pana Rosůleka jsem byla doslova v údivu. Je to takový typ člověka, který spoustu věcí bere s nadhledem, a myslím si, že je to i případ totálního nasazení. S humorem a lehkostí vyprávěl svůj barvitý příběh, s radostí popisoval dobové fotografie a se západem hledal dokumenty, které se k totálnímu nasazení vztahovaly. Samozřejmě nelze tvrdit, že tam nezažil nic, co by mu ublížilo buďto na zdraví, nebo na duši, ale mohu tvrdit, že pan Rosůlek vše bral pozitivně a s jakýmsi svým osobním nadhledem.

Celkově je tedy jasné a na první pohled zřejmé, že každý z daných pamětníků si během totálního nasazení zažil své a ne vždy se jednalo o příjemné zážitky. Ovšem jak ukazují dané výpovědi (jejich styl, způsob vyprávění, tón hlasu pamětníka) vše záleží jen na dané osobě a jeho povaze. Člověk může prožít hrozný zážitek a srovnat se s ním, nebo projít totálním nasazením, aniž by podobný zažil. Tato část dějin z něj nikdy nezmizí, ani několik desítek let po skončení 2. světové války.

9. Porovnání privilegií v dobách nasazení

Jak je z předešlých textů zřejmé, každý pracovník v době svého totálního nasazení měl jiné jak pracovní, tak životní podmínky. Záleželo velice často na druhu práce, nebo místu jeho výkonu. Další kritérium, podle kterého se dané podmínky mohly posuzovat, bylo to, jak se daný pracovník na určeném místě výkonu práce choval, a to jak k ostatním zaměstnancům tak hlavně k zaměstnavatelům, nebo vedoucím barákových táborů. Ti se většinou zaslouhovali o to, jak bude s daným pracovníkem zacházeno. Ovšem v této kapitole bych chtěla popsat, jaké odchylky měli mezi sebou jednotliví pamětníci v dobách svého nasazení, a jaký pamětník měl jistá „privilegia“, která jiný pamětník, díky svým podmínkám, dostat nemohl.

9. 1. Ubytování

Prvním, čím bych se chtěla v této kapitole zabývat, je ubytování. Většina totálně nasazených pracovníků byla ubytována v barákových táborech, kde měli všichni relativně podobné podmínky. Výjimku tvořili jen totálně nasazení pracovníci, kteří byli povoláni do zemědělství a byli ubytováni na statku u sedláků. Toto ubytování měli i pamětníci, kteří mi poskytli své výpovědi. 3 z uvedených pamětníků byli ubytováni v barákových táborech a žili v nepříznivých podmínkách mimo Protektorát Čechy a Morava. Byli jimi paní Ambrůžková, paní Švejdová a pan Rosůlek. Ti měli k dispozici jen jednoduché vybavení lágrů, kde spalo přes deset pracovníků, a to na tvrdých palandách. K dispozici měli skříně, židle a v lepším případě umývárny, kde byly sprchy. V hroším případě, jak uvádí paní Švejdová, měli k dispozici jen lavor, který měli na mytí namísto sprch. Nevím, jestli se zde dá říci privilegia, ale jistě o něco lépe s ubytováním na tom byla paní Doležalová s paní Strnadovou. Paní Doležalová byla ubytována na již zmíněném statku, kde byly o trochu lepší hygienické podmínky. Nejlépe tedy na tom byla paní Strnadová, která díky svému odlišnému nasazení bydlela doma ve svém bytě a každý den do dané práce docházela. Zde tedy mohu tvrdit, že velice záleželo na druhu práce, který daný pracovník vykonával, a také na tom, na jakém místě pracoval. Samozřejmě nesmím opomenout ani to, že i zde v bývalém protektorátu byly také barákové tábory, kde byli ubytováni totálně nasazení pracovníci. Můj závěr je tedy takový, že velice často záleželo na štěstí, kde a jakou práci daný pracovník dostane.

9. 2. Strava, volný čas a mzda

Další privilegia, která bych chtěla mezi jednotlivými pamětníky porovnat, jsou přiděly stravy, volný čas, nebo mzda. Jak je již známé, všechny tyto služby byly během totálního nasazení mnohokrát nedostatečné. Zejména strava. Nedá se říci, jaký z daných pracovníků byl na tom se stravou lépe, protože ani jeden nedostával takový přiděl potravin, který by si zasluhoval. Mohu ale říci, že nejlépe v těchto podmínkách se měly paní Strnadová s paní Doležalovou. Paní Strnadová totiž každý den ze své práce docházela domů, kde měla k dispozici své potraviny. Paní Doležalová ovšem na tom byla podobně jako ostatní pamětníci, než se jí změnilo místo pracovního výkonu a byla převedena na jiný statek. Odsud mohla dojíždět na obědy a večere domů. Třetím z pamětníků, který si na jídlo vyloženě nestěžoval, je paní Ambrůžková. Ta, jak sama uvádí, měla dostatek svačin a jídla z domova, které ještě při vhodné příležitosti dávala vězňům z koncentračního tábora v Dachau. Posledními z pamětníků jsou potom paní Švejdová a pan Rosůlek. Ti sice stravu dostávali, ale v žádném ohromném množství. Pan Rosůlek i sám uvádí, že jednou byla strava tak špatná, že z ní dostal otravu žaludku. Celkově lze tedy říci, nejvíce záleželo na tom, kde se daný pracovník nacházel a na podmínkách, které určovaly tamější úřady, nebo vedení fabrik. Podle daných výpovědí se dá ovšem tvrdit, že nejlépe na tom byly osoby nasazené zde v protektorátu, které měly možnost dojíždět a stravovat se doma. Ostatní pracovníci se museli spokojit jen s tím, co na místech svého totálního nasazení dostávali, nebo co si mohli sehnat na černém trhu.

Dalším z možných privilegií je volný čas. Každý z pamětníků svůj volný čas využíval jinak. Někdy ale také velice záleželo na tom, co jim od jejich zaměstnavatelů bylo povoleno. Například pan Rosůlek uvádí, že svůj volný čas využíval naplno se svými přáteli a velice často navštěvoval parky, kavárny, pivnici, nebo zoologickou zahradu. Paní Ambrůžková se o svém volném čase také zmínila, ale pouze jen jednou. Podnikala výlety se svou přítelkyní do hor, a na německá jezera. Třetí z pamětníků, který svůj volný čas využíval většinou na vycházky, nebo do kina, je paní Švejdová. Posledním z pamětníků, kteří svůj volný čas popisují, je paní Doležalová. Ta ho využívala spíše na to, že jezdila domů za svou rodinou, když ještě pracovala na statku dál od domova. Paní Strnadová se o svém volném čase nezmiňuje. Celkově tedy mohu shrnout, že množství volného času samozřejmě záleželo na podmínkách, které určovali

vedoucí fabrik, nebo barákových táborů. Ale také na tom, jaké povahy byl daný pracovník. Někdo svůj volný čas využil aktivněji, jiný zase na odpočinek.

Posledním tématem, kterému bych se chtěla věnovat, je mzda. Ohledně mzdy to také nebylo úplně jednoduché. V paměti narátorů již tato informace úplně zanesená nebyla, takže je velmi složité danou mzdu porovnávat. Z daných výpovědi ovšem vyplývají určité informace. Nejlépe poskytnutou informací, ohledně mzdy, jsem dostala od pana Rosůlka. Ten mi přesně vypověděl, že dostával mzdu ve výši 50 říšských marek. Ta mu stačila na to, aby jí vydal na svůj volný čas, nebo část ze mzdy posílal domů rodině. Výše jeho mzdy odpovídala i dané tabulce, kterou uvádím v kapitole č. 4. 5. Mzda, kde je uvedena průměrná výše mzdy jednotlivých pracovníků, obsazených na nejžádanějších pracovních místech. Ostatní pamětníci mzdu neuvádějí, nebo si na ni nepamatují. Jediná paní Ambrůžková uvádí, že si i nějaké peníze našetřila a jezdila se svojí přítelkyní v dobách nasazení na výlety po horách a na jezera. Poté použila svých našetřených 300 říšských marek na cestu do Vídně, a tudíž na cestu domů. Další z pamětníků, paní Švejdová uvádí, že si již nepamatuje, kolik si v dobách svého totálního nasazení vydělala peněz. Ale vzpomíná, že jí mzda, vydělaná v dobách jejího totálního nasazení, někdy ani nestačila a peníze jí museli posílat rodiče. Posledním, kdo udává údaj o penězích, je paní Doležalová. Když byla poslána na práci na statcích, přála si vydělat tolik peněz, aby si mohla koupit nové kozačky na zimu. Ale výše její mzdy ani na toto přání nestačila. Celková výše mzdy tedy velice záležela na tom, jaký druh práce daný pracovník vykonával (viz tabulka výše) a také samozřejmě na tom, jak se svými penězi dokázal naložit.

ZÁVĚR

Svou práci a pátrání po informacích mohu hodnotit úspěšně. Texty z odborné literatury mi přinesly nové, nebo rozšířené poznatky o totálním nasazení, způsobu jeho výkonu, i to, z jakých koutů Evropy daní pracovníci pocházeli. Ovšem největším přínosem jsou pro mne rozhovory provedené s pamětníky, kteří danou situaci na vlastní kůži zažili. Tyto informace jsem získávala pomocí metody orální historie a nemohu nic jiného, než souhlasit s tím, že tato metoda je pro bádání o historických faktech víc než úspěšná. Na počátku své práce jsem měla za cíl získat, právě díky těmto rozhovorům s pamětníky, nové, doposud nezjištěné informace, které by pomohly rozšířit obzor ostatním občanům o totálním nasazení. Tento můj úkol se mi, dá se říci, povedl jen jednou, a to v části, kde jeden z daných pamětníků uvádí, že jeho ročník byl nasazen na práci úplně celý. Nelze přesně tvrdit, že v jiných odborných literaturách by se zmínka o tomto ročníku nenalezla, ovšem v mnou přečtené literatuře tento údaj nebyl. Celkově ale bylo totální nasazení velice složitý proces a je možné, že některé informace mohly být náhodně potlačeny, i když skutečnost mohla být jiná. Ostatní informace, které jsem díky rozhovorům s danými pamětníky získala, velice často potvrzují informace, které jsem získala z odborných literatur. Možný důvod tohoto výsledku však může být ten, že v mých silách bylo najít pouze pět pamětníků, kteří mi své zážitky vstřícně poskytli. V dnešní době je již velice těžké najít pamětníky, kteří danou historickou událost zažili. Spousta osob s touto historií již bohužel nežije, nejsou zdravotně způsobilí daný rozhovor vykonat, nebo v nich totální nasazení zanechalo takovou újmu, že jediná vzpomínka na tuto událost by mohla závažně změnit jejich zdravotní nebo duševní stav. Ovšem já svou práci hodnotím velice úspěšně. Podle mého názoru není nic lepšího, než získat informace o totálním nasazení přímo od osob, které tuto událost na vlastní kůži zažily. Při rozhovorech jsem napjatě poslouchala barvitě příběhy plné informací, které jsou pro mne právě zajímavé tím, že si je pouze nevyhledám v odborné literatuře, ale zažiji je na vlastní kůži spolu s danými pamětníky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRANDES Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000.

DAVIES Norman: *Evropa ve válce 1939-1945. Žádné jednoduché vítězství*. Praha: BBart, 2007.

DAVIES Norman: *Polsko. Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2003.

GEBHART Jan, KUKLÍK Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.

Im Totaleinsatz. Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. / Totálně nasazení. Nucená práce českého obyvatelstva pro třetí říši, (katalog výstavy). Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2008.

KOKOŠKOVÁ Zdeňka, PAŽOUT Jaroslav, SEDLÁKOVÁ Monika: *Pracovali pro Třetí říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945)*. Praha: Scriptorium, 2011.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ KANCELÁŘE PRO OBĚTI NACISMU ČNFB/Autorenkollektiv des Büros für Opfer des Nationalsozialismus DTZF: *„Nepřichází-li práce k Tobě...“/„Kommt die Arbeit nicht zu Dir...“*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti – Kancelář pro oběti nacismu, 2003.

MAINUŠ František: *Totálně nasazení (1939-1945)*. Praha: Mladá fronta, 1974.

Nucená práce. Němci, nuceně nasazení a válka, (katalog mezinárodní výstavy). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

PAŽOUT Jaroslav: *Úřady práce v protektorátu*. In: *Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004.

PETRÁŠ Jiří a kol.: *Příběh je základ...a lidé příběhy potřebují...aneb teoretické a praktické aspekty orální historie*. České Budějovice: Jihočeské museum v Českých Budějovicích, 2010.

SPOERER Mark: *Nucené práce pod hákovým křížem. Zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a obsazené Evropě v letech 1939-1945*. Praha: Argo, 2005.

ŠVANKMAJER Milan, VEBER Václav, SLÁDEK Zdeněk, MOULIS Vladislav: *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1995.

VANĚK Miroslav a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.

VANĚK Miroslav, MÜCKE Pavel, PELIKÁNOVÁ Hana: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

VANĚK Miroslav, MÜCKE Pavel: *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011.

VANĚK Miroslav: Orální historie a výzkum nedávné minulosti. In: *Jihočeský sborník historický (73/2004)*. České Budějovice: Jihočeské museum v Českých Budějovicích, 2004.

WAGNER Jens-Christian: Nucená práce v době nacismu: přehled. In: *Nucená práce. Němci, nuceně nasazení a válka*, (katalog mezinárodní výstavy). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s Marií Doležalovou	56
Příloha č. 2: Rozhovor s Milanou Ambrůžkovou	64
Příloha č. 3: Průkaz totožnosti Milany Ambrůžkové z dob totálního nasazení	73
Příloha č. 4: Rozhovor s Evou Strnadovou	74
Příloha č. 5: Rozhovor s Marií Švejdovou	79
Příloha č. 6: Rozhovor s Vladimírem Rosůlkem	85
Příloha č. 7: Fotografie pana Rosůlka (vpravo) s přáteli z dob totálního nasazení	93
Příloha č. 8: Fotografie bunkrů, vyrobených z pražců proti štěnicím	94
Příloha č. 9: Potvrzení o nasazení Vladimíra Rosůlka na práci pro německou Říši za 2. světové války	95
Příloha č. 10: Dopis rodině, napsaný Vladimírem Rosůlkem z Breslau	96
Příloha č. 11: Přední a zadní strana povolání k soudu poslané Vladimíru Rosůlkovi v dobách totálního nasazení	100
Příloha č. 12: Obsah povolání k soudu poslané Vladimíru Rosůlkovi v dobách totálního nasazení	101

Příloha č. 1: Rozhovor s Marií Doležalovou

Rozhovor proveden dne 22. 4. 2014 v Domě seniorů v Českých Budějovicích.

Tazatel: Denisa Peštová

Zaměstnání: Studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta: filozofická

Studující obor: Evropská teritoriální studia - ČR a německy mluvící země

Ročník: 2.

Narátor: Marie Doležalová

Za svobodna: Marie Jeranová

Narozena: 24. 11. 1924 v Hvožd'anech u Vodňan

Bydliště: Senior Dům, Husova třída 1651/125, 370 11, České Budějovice

Tazatel: „Mé jméno je Denisa Peštová a dnes, 22. 4. 2014, budu vést s paní Doležalovou rozhovor o totálním nasazení Čechů za 2. světové války. Poprosím Vás, paní Doležalová, jestli byste mi mohla něco říci i o životě před 2. světovou válkou a potom o životě v průběhu let totálního nasazení.“

p. Doležalová: „Ano, já jsem se narodila na vesnici, v malé vesničce u Vodňan roku 1924. Byla jsem třetím dítětem v zemědělské rodině. Měli jsme takové větší hospodářství. Měla jsem dva sourozence, starší sestru a také staršího bratra. Oba dva studovali. Bratr studoval tady v Českých Budějovicích a bydlel v semináři a sestra jezdila do školy do Prachatic.

Jednou při bouřce nám uhodilo do stodoly a stodola nám vyhořela. To byl velký finanční malér pro hospodářství a tatínkovi se podařilo seznámit se s prostředkovatelem prodeje, protože tenkrát ještě nebyly kanceláře, které Vám pomůžou prodat nemovitost jako dnes. Ten mu nabídl, jestli by tady (v Českých Budějovicích) nechtěl koupit hospodářství. Řekl, že je sice menší, ale zase je v Budějovicích ve městě. Tak se spolu domluvili a my jsme naše bývalé hospodářství prodali, protože jsme tam měli dluh skrz tu vyhořelou stodolu. Tady jsme hospodářství koupili asi za 220 000 Kč v roce 1939, kdy koruna ještě měla nějakou hodnotu. Byla to koupě ale až z druhé ruky. Ten pán co nám to prodal, to ještě dříve prodal panu uzenáři Mikešovi asi za 100 000 Kč. Ten odsud odvezl pár koní, mladý hovězí dobytek, všechna prasata a kočár. To myslím, že bylo asi tak všechno. A nám to pak pan Mikeš prodal za 220 000 Kč. Takže takhle vznikají už odjakživa milionáři. Tak jsme to tady (v Českých Budějovicích) koupili, bylo tu ale polí celkem méně, asi tak kolem 10 ha.

Když nás v roce 1939 napadli Němci, tak já jsem vyšla akorát čtvrtou měšťanku a chtěla jsem jít do obchodní školy. Ale než jsem se tam přihlásila, tak mi přišlo z pracáku, že jsem vedena v evidenci pro totálně nasazené. Ale díky tomu, že jsem byla dost mladá, mohla jsem si vybrat, jestli půjdu do německé Říše, nebo zůstat tady, v Protektorátu Čechy a Morava. Ale podmínkou bylo, že kdybych zůstala tady, musela bych jít dělat děvečku k sedlákoví, protože jsem z hospodářství. Tak jsem samozřejmě vzala tu možnost zůstat tady. Druhý rok z jara, když přišlo nasazení (nejsem si jistá, jestli roku 1939 nebo už 1940), jsem byla poslána do vesnice jménem Dehtáře. To byla vesnička za Žabovřeskama a tam jsem byla poslána k panu Františku Klímovi jako služka. Když jsem tam přišla, tak tam měli jen 4 nebo 5 krav, takže to bylo takové menší hospodářství. Časem se mi tam, nedá se říct líbilo, ale nebili mě tam, najíst mi také dali a dělat jsem musela stejně. Tam jsem byla do konce roku. A protože jsem ještě nikdy nebyla ve světě a nebyla jsem „otrkaná“, tak se mi také stýskalo po rodičích

a po domově. Takže jsem potom řekla, že už tady na tomhle statku příští rok být nechci a šla jsem na úřad (nejspíš podobný Pracáku), kde mi nějakým způsobem tedy dovolili se přemístit na jiný statek do Haklováku (Haklovy Dvory), to je vesnice tady u Čtyráku (Čtyři Dvory) a tam jsem šla k Němcům. Jmenovali se Návarovi a byl to druhý statek zprava u silnice, když se šlo směrem od Čtyráku. Oni mě tam tedy přijali a první práce (asi z jara v dubnu, nebo v březnu) byla, abych šla uklízet jejich pokoje. To byla ještě celkem zima, takže práce venku ještě nebyla. Jenže jsem tam našla v zastlaných postelích, jak bývají na vsích, hnízdo myši. To bylo takové veselé (smích). Tak jsme myši vyhnali. Byla tam se mnou ještě starší děvečka. Já jsem byla jako mladší, která musela kydat prasatům a dělat spíše pomocné práce a ona krmila krávy, dojila, a tak podobně. Spaly jsme v takové úzké komůrce, která byla hned vedle dveří do chlíva (rovně se šlo chodbičkou do chlíva a jakoby přes roh se šlo k nám). Neměly jsme tam žádné dveře, takže jsme to měly vytápěné od krav (smích). V té komůrce byly dvě postele za sebou a já jsem měla u mojí postele, v těch místech kde vstáváte z postele, v těch místech u nohou, asi takových půl metru, nebo i takových 70 cm čtverečních díru. Žádné cihly, žádná hlína, díra do sklepa – na brambory. Takže já jsem musela vždycky vstávat z postele buď to přes polštář, nebo až přes konec postele, abych nepadla do díry. A potom, to už bylo později asi v dubnu nebo v květnu, jsme večereli. Ta paní ze statku nebyla, bůh ví jaká kuchařka a asi si řekla, co já je tady budu krmit. Tak jsme dostali pár brambor na talířek a trochu mlíka k tomu. To víte, holka rostla, sílila a taky chtěla jíst, a proto jsem taky chtěla a šla pak do toho Haklováku, abych to měla blízko domů a mohla se jít domů najíst.“

Tazatel: „A v tom předešlém statku, tam Vám nedávali najíst?“

p. Doležalová: „Dávali, ale bylo toho asi málo, když jsem měla hlad. No a v tom Haklováku jsem tedy chtěla jet domů, abych se najedla. Ale sedlák přišel a řekl: „Ne Mařeno, nikam nepojedeš, ještě potřebujou prasata vykydat hnůj!“ a já jsem mu ale řekla, že mám hlad a musím se jít domů najíst. Ale ještě před tímhle se stal takový malér. Vrátil se jim syn na dovolenou z vojny a on si myslel, že mě dostane a já jsem se bála kamkoliv jít. Já jsem nechtěla jít ani k telatům, vlézt na půdu pro seno, protože on mě pořád hlídal a jak bych tam byla někde sama, tak on by tam za mnou vlezl. Takže já jsem tam měla ještě takovýhle problém. Jednou mě tam ale chytil a já jsem ho poškrábala. On díky tomu pak nemohl jít ani ven, protože jsem ho poškrábala po obličejí a oni by se mu kluci asi smáli.“

Tazatel: „Jinak, kromě tohoto jste měla dobré vztahy s tou rodinou?“

p. Doležalová: „No dobrý, byly to takový zaměstnanecký, nebyly to kamarádky vztahy. Už z titulu, že oni byli Němci a já jsem byla Češka, tudíž na mě měli vlek a po tomhle incidentu mě ten sedlák chtěl propíchnout vidlema.“

Tazatel: „A to jste někde normálně byla na tom statku a on za Vámi přišel a...“

p. Doležalová: „Ne, to my jsme se právě pohádali a on mě poslal kydat ten hnůj (řečeno o pár řádek výše) a já už jsem měla připravený kolo, že pojedou domů. A jak jsme se takhle hádali, chytil ty vidle a chtěl za mnou jít, jenže já jsem mezitím utekla a skočila na kolo a už jsem jela pryč. A odjela jsem domů a už jsem tam nechtěla jít. Jenže druhý den pro mě přijelo Gestapo, s takovým tím černým autem, chlapík v koženákách a dovezli mě na pracák a tam mě vyslýchali. No tak já jsem jim řekla to, co se mi stalo,

řekla jsem jim to po pravdě. A ten jeden, co se mnou mluvil česky, říká: „Holka, jestli to není pravda, tak tě koncentrák nemine.“ Tak ty lidi z Gestapa jeli na statek, kde se to stalo, a zjistili, že to pravda je. Takže já jsem díky tomu mohla odejít. Já už ale teď nevím, od koho jsem dostala další psaní, ale myslím, že to nebyl pracák. No dostala jsem dovolení, že můžu chodit do zemědělské práce na státní statek a ten byl tady ve Čtyráku kousek za námi. A od té doby jsem byla jako nasazená na státním statku. A přijeli sem taky nějací Češi. Ale teď vlastně nevím, jestli to byli Češi, oni moc Česky nemluvili, přijeli z Rumunska. A přijeli s kobyolkou a takovým nějakým vozíkem a ta holka co s nimi přijela, byla trochu starší než já a chodily jsme spolu na pole. Tenkrát to bylo v dubnu nějak, protože v dubnu byl velký nálet na Budějovice. Shodili bomby tady u nádraží a byla tam po tom hrozná jáma. U nás tady to lítalo přes ten státní statek, tady lítala bombardovat letadla a bylo to všechno slyšet. My jsme byly s tou holkou poslaný na pole, pod Švábův hrádek. Těsně pod Švábovým hrádkem bylo pole a my jsme tam píchaly bodlák. Dostaly jsme takovej píchák a chodily jsme a vypichovaly jsme bodláky. A tam se tenkrát nad náma setkala dvě letadla a bojovala přímo nad náma proti sobě. Tak my jsme se chytly a utíkaly jsme a vlezly jsme do kanálu. Protože kolem toho pole vedl kanál a byl tam jeden nájezd. Tam musela být i roura, tak jsme tam do ní zalezly.“

Tazatel: „Spadlo něco na to pole tenkrát?“

p. Doležalová: „Nespadlo tam nic. My jsme tam byly zalezlý, ani hlavu jsme nevystrčily, tak jsme toho moc neviděly. Ale letadla pak nějak odletěla a za chvíli tam přijel na kole správce toho statku a měl o nás strach, že se nám tam něco stalo. Tak nás vytáhl potom z toho kanálu a mě říká: „Ty koukej mazat domů a už mi sem nelez!“ (smích). Tak tohle byly moje zkušenosti s totálním nasazením.“

Tazatel: „Já Vám teď dám ještě pár otázek. Když se ještě vrátíme na začátek, jak Vám přišla obsílka, že máte nastoupit na totální nasazení. To Vám přišla těsně po tom, co jste dostudovala?“

p. Doležalová: „Ne ne, byla jsem ještě nějakéj čásek doma, protože rodiče si mysleli, že když máme hospodářství, tak budu moct zůstat doma. Jenže my jsme měli jen pár koní, které jezdili na stavbu, a k těm koním měl tatínek kočího. Takže jedna pracovní síla už tam byla a já jsem tam už neměla co dělat, takže jsem mu sela jít pryč.“

Tazatel: „Aha, jak jste mi říkala na začátku, že jste si mohla vybrat, jestli zůstanete tady, nebo pojedete pracovat do Říše. Měl od Vás z okolí ještě někdo takovou možnost?“

p. Doležalová: „Já o nikom nevím, ani nevím, že byli totálně nasazený, protože ti, co chodili do té 4. měšťanky, tak šli potom do nějaké odborné školy. Tak jako jsem chtěla jít já. Jenomže když já jsem byla ze zemědělství a zjistili, že na ty pole je tam jedna pracovní síla, tak že já už tam nemám co dělat a musím jít dělat jinam.“

Tazatel: „Aha, dobře. Když jste přišla do Dehtáře, byl to velký statek?“

p. Doležalová: „Ne, ten byl ještě menší, než náš. Na tom statku hospodařil Pan Klíma a jeho sestra a oba dva byli svobodní a měli starou maminku a ta tam byla s nima. Takže tam byli jen tihle tři lidé.“

Tazatel: „A ti se k Vám chovali dobře?“

p. Doležalová: „Dobře.“

Tazatel: „Tam jste s nimi neměla žádný konflikt nebo problém?“

p. Doležalová: „Ne, ne.“

Tazatel: „Najíst jste tedy dostávala?“

p. Doležalová: „No tak to víte, když byl člověk doma, tak si vzal, kdy měl chuť a tady musel jíst, když mu někdo něco dal.“

Tazatel: „A co jste třeba dostávala k snídani, nebo k obědu?“

p. Doležalová: „Normálně jako doma, kafe, chleba, v poledne oběd a večer zase třeba brambory a mléko.“

Tazatel: „Ten oběd se skládal například z čeho? Pamatujete si?“

p. Doležalová: „To si ani nepamatuju. Ale normálně jak jsme byli zvyklý doma, já bych v tom asi nehledala žádnéj velkej rozdíl.“

Tazatel: „Spaní jste tam měla v pořádku? Polštář, peřinu a matrace?“

p. Doležalová: „To nebyly matrace tenkrát, nebo já nevím, jestli byly nebo nebyly. Ale já jsem tam měla tenkrát stlaní se slámou. Ale to bylo jako normální na tu dobu. To nebylo nic špatnýho.“

Tazatel: „Jak to tam vypadalo s hygienou?“

p. Doležalová: „Tekla tam pumpa, ta tekla v maštali. Pumpa byla dole na dvoře taková vysoká, měla dřevěnej vysokej stojan a ta pumpovala do maštale a tam jsem se myla. Někdy k tomu byla taková „kamenka“ se tomu tehdy říkalo. Do té se napumpovala voda a v ní se nosila voda kravám do žleba.“

Tazatel: „Z tohoto statku jste také normálně jezdila domu, když jste tedy mohla?“

p. Doležalová: „V týdně ne, jen někdy v neděli, protože ono to bylo dost daleko. Ono je to tak minimálně 15 km.“

Tazatel: „Přiblížila byste mi ještě, jak jste se dostala do Haklových Dvorů na druhý statek?“

p. Doležalová: „Z tohoto statku jsem tedy šla domů a čekala jsem na obeslání, protože oni museli (ti ze statku) taky někde hlásit, že jim ta mladšíka odešla. Potom mě v únoru, to si pamatuju, bylo hezké počasí, přišla obsílka a byla jsem daná do toho Haklováku. To bylo takový pěkný počasí, že nás sedlák poslal, ještě s tou druhou holkou, dělat na louku. Tam jsme musely vyházovat stoky. Kolem Haklováku byla půda

dost taková mokrá a měla barvu takovou jako červenou rašelinu, takže se to tam normálně takhle dělalo. Šlo to celkem dobře.“

Tazatel: „Každodenní práce tedy byla normálně starání se o dobytek, o půdu apod.?“

p. Doležalová: „Jistě, jistě. Já jsem měla nějakou práci, už si moc nepamatuju. Telata jsem musela krmit, dávat vodu, kydat a Mařenka, ta starší, ta měla ty krávy.“

Tazatel: „Na tomto statku to s hygienou bylo podobně, jako na tom předešlém v Dehtáři“

p. Doležalová: „Taky, taky. Jak jsem se umyla, tak jsem se umyla. Nic speciálního navíc to ne.“

Tazatel: „Jídlo jste tam dostávala taky tedy podobně?“

p. Doležalová: „No tak oni Němky moc vařit neuměly ne. Já jsem byla zvyklá z domova, když maminka dělala lívance, že je taky něčím namazala, nějakou marmeládou nebo cukrem nebo tak. Ale to tam nebylo. Ona (Němka) upekla lívance, a tak jak je upekla, tak ti je hodila na talíř, pět kusů a s Pánem Bohem.“

Tazatel: „Ještě se zeptám, jaké měla vztahy s německou rodinou ta starší děvečka, co tam byla s Vámi?“

p. Doležalová: „No už tam byla dýl, takže ta s nima celkem vycházela.“

Tazatel: „S těmi německými majiteli statku jste také jinak problém neměla, dokud nepřišel jejich syn?“

p. Doležalová: „No neměla. Oni mě vždycky seřvali, protože já jsem to taky neuměla. Vždyť jsem akorát vyšla ze školy. Věděla jsem, jak se to dělá. Uměla jsem vzít vidle, krumpáč do ruky atd., ale každé holt má jinej styl práce a tak. Já jako holka jsem taky kolikrát někde stála, postávala, koukala po vejrech (smích) a tak jsem musela taky být trošku napomínána.“

Tazatel: „Nějaké kontroly Vám tam chodily za tu dobu, co jste byla na statcích?“

p. Doležalová: „Ne ani jednou. Ale chodili tam za mnou taky normálně obyčejní kluci“ (smích)

Tazatel: „A to bylo povoleno?“

p. Doležalová: „Já jsem se nikoho o dovolení neptala (smích).“

Tazatel: „Když jste byla na statcích v Dehtáři a v Haklových Dvorech, tam jste žádné nálety nezaznamenala?“

p. Doležalová: „Ne, to bylo ještě dřív jako. To bylo, já si to musím ujasnit... Tohle bylo v 39. roce, 39. rok jsem vyšla (školu) a bylo to tak do podzimu, kdy já jsem přišla na ten

statek, já jsem do toho Dehtáře jela až po zimě, nějak v dubnu na jaře, protože mě vyprovázela moje sestra na kole a kamarádka. A já jsem tam jela na kole.“

Tazatel: „Jaký byl rok, když jste odcházela z Dehtáře?“

p. Doležalová: „To jsem odešla ten rok, co jsem tam nastoupila. Po Vánocích jsem odešla domů. Byla jsem nějaký čas v zimě doma, ještě než jsem dostala obeslání od toho úřadu. Nějaký čas to ještě trvalo, než mě dali do toho Haklováku. Já jsem tedy byla ráda. Já jsem říkala, tam já půjdu, ať je to jaký chce, protože to budu mít blízko domu a když si doma člověk pobřečí, nebo tak, tak si i třeba trochu uleví.“

Tazatel: „V Haklových Dvorech jste byla jak dlouho? Až do konce války?“

p. Doležalová: „Nebyla jsem tam dlouho, asi až do podzimu, protože on ten jejich syn přišel v létě na dovolenou z vojny.“

Tazatel: „Do konce války jste tedy v Haklových Dvorech na statku nebyla?“

p. Doležalová: „Ne. To mě pustili domů, ale dostala jsem okamžitě přidělení, že budu pracovat na tom státním statku. Takže já jsem takhle cestovala mezi statkama (smích). Ale tam to bylo dobrý.“

Tazatel: „Tam bylo všechno v pořádku?“

p. Doležalová: „Jo, to byl velkostatek, ale on tam byl Rus správcem za dob Německa. To bylo zajímavý, protože on byl tedy jako nepřítel Ruska. Tam jsem byla do toho bombardování Budějovic a potom mě tedy správce vyhnal a já už jsem se nikde dál nehlásila a on to asi taky nikde nehlásil.“

Tazatel: „Takže jste byla normálně zavedená, že dál pracujete na státním statku, ale už jste byla doma?“

p. Doležalová: „Pravděpodobně, protože už jsem žádný psaní nedostala. Prostě jsem byla doma až do konce války. Takže já jsem byla dvakrát, asi tak po třičtvrtě roku u každého toho sedláka.“

Tazatel: „Ještě Vás poprosím, řeknete mi, jak to bylo na tom státním statku s hygienou se spaním apod.“

p. Doležalová: „Tam nic. Tam já jsem byla jako nádenice, takže jsem tam nebyla k žádnéj stravě. Já jsem spala doma a ráno v 7 hodin jsem nastoupila v práci. Tam jsem byla dopoledne, v poledne jsem se šla domů najíst a odpoledne jsem se zase vracela do práce.“

Tazatel: „Já jsem právě myslela, že jste tam také přespávala.“

p. Doležalová: „Ne ne, když to bylo tady ve Čtyráku, tak to já jsem už normálně dojela domů. To jsem měla kousek od svého domova.“

Tazatel: „Někteří lidé co byli totálně nasazeni, ještě v průběhu nasazení, museli živit celou rodinu. Jak to bylo u vás? Musela jste také živit rodinu, nebo to bylo jinak?“

p. Doležalová: „Ne ne, to si ještě pamatuju, jsem si říkala, že bych potřebovala udělat kozačky na zimu a říkala jsem si, že si na ně vysloužím a – ono mi to nestačilo.“

Tazatel: „Takže jste nedostávala žádné peníze?“

p. Doležalová: „Ne, nedostávala jsem žádné zvláštní plat.“

Tazatel: „Ještě se vrátím k tomu spaní. Ten pokoj, kde jste spala, to jste vždy sdílela s druhou děvečkou?“

p. Doležalová: „V tom Haklováku jo, to jsme spali spolu. Ale v tom Dehtáři, tam jsem spala sama.“

Tazatel: „S tou děvečkou v Haklových Dvorech jste tedy měla dobré vztahy?“

p. Doležalová: „Jo, jo, s tou jsme měly dobrý vztahy.“

Tazatel: „Pamatujete si o ní něco?“

p. Doležalová: „Ona se jmenovala Marie, byla ze Žabovřesk, nebo z té vesnice předtím, Jaronice. Mám dojem, že byla z Jaronic. Ona už byla starší, už to byla asi 26letá holka, ale taková mírná. Nikdy jsme spolu neměly žádné rozepře.“

Tazatel: „Na tom státním statku, potom když jste přešla, tam jste byla sama jako děvečka?“

p. Doležalová: „Ne, tam jsem přišla ráno v 7 hodin do práce, v poledne jsem se šla najíst domů a odpoledne zase do práce. Jinak jsem jako s tím státním statkem nic neměla. Nejedla jsem tam, nebydlela atd.“

Tazatel: „Poslední otázka, ještě úplně na začátku. Když Vám přišlo povolání, nemyslela jste na to, že když by se Vám stal nějaký náhlý úraz, nebo byste náhle rychle otěhotněla, že byste na nasazení jít nemusela? Četla jsem o tom, že plno lidí to právě takhle udělalo.“

p. Doležalová: „Ne, já jsem vlastně nechodila s žádným chlapcem přímo jako chození, až potom s mým manželem.“

Tazatel: „To už je tedy ode mě vše a moc Vám děkuji za poskytnutí rozhovoru.“

Tato výpověď byla poskytnuta na základě domluvy s p. Marií Doležalovou pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

6. 5. 2014 v Českých Budějovicích

Doležalová Marie
.....
Podpis

Příloha č. 2: Rozhovor s Milanou Ambrůžkovou

Rozhovor proveden dne 9. 5. 2014 v Domě seniorů v Českých Budějovicích.

Tazatel: Denisa Peštová

Zaměstnání: Studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta: filozofická

Studující obor: Evropská teritoriální studia - ČR a německy mluvící země

Ročník: 2.

Narátor: Milana Ambrůžková

Za svobodna: Milana Růžičková

Narozena: 26. 5. 1924 v Rouchovanech okres Třebíč

Bydliště: Senior Dům, Husova třída 1651/125, 370 11, České Budějovice

Tazatel: „Dnes, 9. května 2014, budu vést s paní Ambrůžkovou rozhovor o totálním nasazení Čechů do pracovních táborů za 2. světové války. Poprosím Vás tedy paní Ambrůžková, jestli byste se mi krátce představila (viz osobní údaje) a potom mi mohla o Vašem totálním nasazení vyprávět.“

p. Ambrůžková: „Bylo to ve 44. roce, a sice v lednu, nějak koncem ledna. Tehdy jsem dostala dopis, že mám odjet (být nasazená) do Mnichova. To byly Moravské Budějovice, kde nám přidělovali místa, kdo kam má jet. Já jsem přijela domů. My jsme tam spojení žádný autobusy neměli, tak jsem jela na kole. No a přijela jsem domů a to něco bylo. Tak jsem řekla: „Dejte mi prosím atlas, já se musím kouknout kde to je, kam to jedu“. No naši z toho samozřejmě nadšení nebyli, protože mnohý děvčata, nebo chlupci mého ročníku dostali místa i tady v protektorátu. No ale já jsem dostala ten Mnichov. Ale jelikož jsem povahy, která dovede přijmout rychlé změny bych řekla, tak když jsem viděla atlas a začala jsem se dívat, kde to je, tak jsem jen viděla ty nádherné hory a jezera, a byla jsem tedy úplně nadšená. Jiní plakali a tak dále, ale já jsem zase byla radši nadšená. Samozřejmě, že rodiče mě v týhle situaci spíš podpořili. Pak, v čas odjezdu pro nás teda přijelo nákladní auto (myšleno vlak). Teď už nevím přesně, kterej den to bylo. Naložili nás a jeli jsme courákem až do Mnichova. Potom jsme přestoupili ještě do jinýho vláčku, a jeli jsme 15 km směr Dachau. Byli jsme 6 km od Dachau, opravdu. Přijeli jsme tam kolem půlnoci. Bylo nás tam opravdu hodně, protože to (ti nasazení lidé) byli z celýho okresu. Hned po příjezdu, tedy ještě v noci, jsme šli do kantýny a vyřizovaly se papíry, kde budeme atd. Jelikož jsem neudělala maturitu, tak jsem byla poslaná do fabriky. Ne že bych jako nechtěla přímo do fabriky, ale požádala jsem toho pána, kterej to měl na starosti, takovej středního věku. Vybočila jsem z fronty, šla jsem za nim a řekla jsem mu, jestli bych nemohla jít do kanceláře, že sice německy moc neumím, ale že se budu každéj den učit (smích). On mě obejmul a řekl: „Ja meine goldete“. – Já měla zlatý vlásy (smích). Takže ten přístup můj byl celkově takovej jinej, bych řekla odlišnej. To mi nemusí mít nikdo za zlý, bych řekla, protože vnitřně už jako děcko, jsem strašně toužila po cestování a dopřáno mi to nebylo. Až v těch 19 letech, bohužel za takových okolností. No bombardování tam potom přišlo, bylo téměř pravidelný. Vždycky v 9 hodin ráno zahoukaly sirény a někdy to

trvalo třeba jenom moment. A letěly letadla nad námi a hlavně tedy se zaměřovaly na Mnichov, to bylo těch 15 km. Bývaly to velký nálety, naše fabrika to taky dostala, ale opatrně, protože to dostaly spíš baráky před náma a kousek kantýny, kousek. Opravdu tedy ty nálety se začátkem léta staly pravidelný, každé den, tak jsme z toho byly takový to no (míněno vyděšení). No a samozřejmě záleželo, dá se říct na štěstí, v uvozovce, kde se člověk zrovna nalézal, a jestli ho postihla třeba nějaká střepina, která odlítla. No ale přesto já jsem to absolvovala, na ty poměry, dá se říct normálně. Až jeden den, to bylo v srpnu, tak byl velikej těžkej nálet na Mnichov, ale velice těžkej. Jak bych to řekla, kde já jsem se nalézala – jinak kolem byly samý louky a byla fabrika velká byla to BMW – Beyrisch Motor Werk. Tam jsem byla já. A při těch náletech, kdo mohl kam utéct tak utekl. To se týkalo třeba hlavně úřednictva, ty měli i připravený autobusy a my jsme byli samozřejmě nejvíc viděný. Jednou tedy, to byl tedy ten srpen, tak jsem se dostala náhodou na nákladní auto, kde byli většinou pracovníci z továren, dělníci z továren atd. Ale ne přímo že bych se dostala tam, ale na stupátko, jak je kabina, tak na to stupátko. To jsme jeli do jedné obce přes Dachau. Taková menší obec to byla, ale pěkná celkem, tam jsme normálně bydleli a tam nás vyhodili. Ale jak jsme jeli přes to Dachau, tak začaly letky a už sem tam už hořelo. V Dachau už to bylo kritický. Ale ještě než jsme opustili to auto, tak jak jsme jeli silnicí, kulometry už taky přijeli a já byla na tom stupátku. Držela jsem se pevně, čehosi tam, já nevím co tam bylo k mání, a ten jeden, co tam seděl, to byl nějaký nacista tak mi tloukl do ruky, abych se pustila, protože byla prostě panika veliká. A u nich ještě víc, protože se jednalo o jejich domovy atd. Takže mě tloukl do ruky, kdybych se pustila, tak jsem samozřejmě rozšrotovaná. Tak jsem měla tu sílu, abych se udržela a až nás potom vyhodili, tak jsem vběhla do takovýho lesíka. Byl to mladej les, ty stromy mohly bejt takových, nevím, dejme tomu 10, 15 let starý teprve. To bylo už skoro poledne, tak jsem si tam sedla. Já vždycky tedy sólově. Já jsem nebyla zvyklá být ve společnosti, tak jsem si sedla, měla jsem, co si každé s sebou nosil svačinku. Tak jsem si sedla, dala jsem si přes hlavu plášť, tak jako automaticky a začala jsem kousat chlebiček, co jsem měla připravenej. Ted' najednou prudká rána, ořes a představte si, že asi tak necelý 2 metry za mnou padla bomba.“

Tazatel: „Těsně za Vámi?“

p. Ambrůžková: „Těsně za mnou. Já měla ale štěstí. To už byla pomoc, bych řekla z hůry, ze zhora, protože jsem zrovna byla v tom trychtýři. Jak ta bomba dopadne a pak se to rozstříkne, tak já byla v tom trychtýři. Já zrovna našťěstí nedostala ani střepinku. Kolem žhavý železa, roztráštěný a bodličky všechno to bodalo a hlína a já nevím co, ale já jsem vyvázla absolutně bez ničeho. Ale s následkem paměti, nebo jak bych to řekla. Já jsem si pak uvědomila, že ještě tři lidi jako ke mně takhle přišli, byly to Francouzi a já jsem byla taková, v úžasným útlumu.“

Tazatel: „Omámená.“

p. Ambrůžková: „Jo. Tak jsem na nich jen viděla, že to není možný, abych to přežila. To bylo těch nějakých 16 km od Dachau a teprve 6 km od Dachau byl ten koncentrační

tábor. Tak to jsme nikdy neviděli tedy. No a to jsem pak šla pěšky po těch loukách k tý fabrice naší BMW.“

Tazatel: „Takže když bouchnul ten granát, tak jste pak šla pěšky do tý fabriky?“

p. Ambrůžková: „No, ano, ale nejen do fabriky, nejen do bydlení jak jsme měli domky. To ještě vim, já jsem pak asi s nikým nemluvila. Bylo nás tam asi deset děvčat na lágru, ale oni byli všichni vyřachaní z toho bombardování a s nikým jsem takhle nemluvila. No a potom jsem jela lokálkou 15 km do Mnichova. Vzala jsem si prostě dohromady to, co jsem měla s sebou na tu svačinu, a tak a měla jsem asi 300 marek jako vejplatu. Jelikož jsem dělala svačinářku v Lohnbüro v kanceláři, tak oni mi dávali Trinkgelty (spropitné). Já jsem ještě s jednou holkou, ta byla z Olomouce nebo odkud, ale byla v našem okrese. Měla maturu, uměla perfektně německy a my jsme spolu jezdily vždycky v neděli do Alp. Ty města a ty jezera nádherný, takže to pro mě bylo úžasný a ona to měla taky dost ráda. Tak to pro mě byl prostě balzám. A od té doby miluju hory (smích). Je trochu neobvyklý, vidíte ten rozhovor, ale ono to tak bylo.“

Tazatel: „Ne, ne, právě je to výborný.“

p. Ambrůžková: „No, ono to tak bylo. Tak těch 15 km jsem jela tou lokálkou do Mnichova a tam, no čmoudu a tak, protože to byl opravdu těžkej nálet. Částečně to dostalo i nádraží, velký krásný nádraží to bylo a tam byla postavená taková budka. Mimo nádraží a u tý budky stálo asi 4, 5 mužů v civilu, ale elegantně oblečený a ty taky jeli na Mnichov. Představte si, já neměla vůbec Redeschein, to bylo povolení na jízdu, ale jelikož byli v ten moment všichni strašně v šoku se dá říct, říkám pro ně to bylo o to horší, že tam měli rodiny, baráky, bydlení atd. Takže ta pani co byla v tý budce, co prodávala to povolení, tak já jsem nic neřekla než: „ Nach Wien.“ Položila jsem tam ty tři stovky, já nevím, jestli jsem dostala 120 marek nazpátek, to už opravdu nevím. A ona mi to představte si, normálně v klidu dala. Protože, říkám, všichni byli v šoku, všichni. To bylo opravdu hrozný tam. No a až o půlnoci to vyjždělo, rychlík Mnichov-Vídeň. Já vůbec nevím, kde jsem do té doby byla, co jsem dělala, asi jsem byla na nádraží. Vělký nádraží, taky to dostalo, některý ty koleje, to bylo obrovský, nádherný a přehledný. O půlnoci to jelo a teď já vůbec nevěděla, já vůbec nevím. Akorát vim, že ten rychlík byl téměř úplně prázdný a já jsem stála na chodbičce celou dobu a vůbec nevím, že by mě někdo pozoroval, nebo tak něco, nevím. A ve čtyři jsme přijeli tedy do Vídně a tak jsem vystoupila a dohromady tam nebyl nikdo. Tak maličko lidí tam bylo, a když, tak nějaký muži, nějaká uniforma, velice málo toho bylo. Teď najednou jsem na tom prostranství a nevěděla jsem, co honem. A najednou slyším píšťalky, policejní, a to mě probralo. Viděla jsem 4 chlapi v kožeňáku, gestapáci to byli. Ale Vídeň a Mnichov to byl velkej rozdíl, stejně jako Mnichov a Sever, jako na severu. Mentalita lidí to byla úplně jiná. Tak co teď. Ušmudlaná, nevyspalá, ale nějak se nepřibližovali, a tak jsem pelášila, tam jsem viděla velký volný prostranství a tramvaj. Tak jsem potom utíkala, jestli jsem tu tramvaj chytla, nebo ne, to už nevím, ale hlavně, že za mnou vůbec nešli. Prostě dali mi pokoj. Viděli, že jsem takovej chudáček (smích) ušmudlanej, že jedu z Mnichova. Tak mě nechali bejt. Tam jsem akorát znala jednu rodinu. Akorát si

pamatuju, že bydleli na Marienstrasse. To byla obrovská ulice, něco jako u nás Václavák. Vysoký domy, poschod'ový hodně a teď já nevěděla prakticky co. Jak jsem byla nevyspalá a všechno, tak jsem si nejprve vzala levou stranu té ulice a koukala na všechny zvonky, na jména, abych tam viděla jméno. Drápal se jmenoval, pan Drápal. Ale on měl funkci, českoněmeckou, prostě jako Němec, ale dělal i pro nás. A to jsem ho právě znala, protože pomáhal i mému bratrovi, kterej byl nasazený zase do Vídně, takže ho prostě pak dostal domu. Tak jsem ho akorát znala díky tomu bratrovi. Tak jsem si řekla co teď. Tak jsem koukala po těch zvonkách a už bylo po pátý hodině odpoledne, ve čtyři hodiny ráno jsem byla na nádraží a pak jsem byla asi v té tramvaji a nevěděla jsem dlouho kam, až jsem si pak řekla Marienstrasse. Neměla jsem peníze, ani halíř. Tak teprve o půl páté odpoledne jsem konečně našla jméno na tom zvonku. Zvonila jsem, ale nikdo se neozval. Bylo to v druhým poschodí, naštěstí, tak jsem tam vyšla. Ty baráky byly jinak hodně vysoký, jeden jako druhej. Tak jsem zazvonila znova, ale nikdo tam nebyl. Tak jsem si jako pejsek lehla na rohožku, co byla přede dveřmi a usnula jsem. Spala jsem tak tvrdě, že jsem nic kolem nevěděla, než pak oni přišli z práce. Oni byli jako ouřadové a pani, jeho manželka, byla dokonce zaměstnaná jako úřednice na pracáku. Byli už tak sehraný v celku, říkám byli to Vídeňáci. Já jsem ho znala, takže jsem mu jakoby za pomoc nemusela dávat nic, žádný prasátko (myšleno, že když takhle ten pán někomu pomůže, vždy za to dostal jakousi výslužku, nebo dá se říct i menší úplatek, že pomohl dané osobě zpět přes hranice), znala jsem ho, protože u nás spal asi dvakrát, když převáděl přes hranice kluky 21. ročník. Tak potom, když přišli, tak mě probudili a co udělali prvně – dali mě do vany, pořádně mě vydrbali, pořádně z gruntu a rovnou do postýlky. Potom ráno, až jsem se vyspala, pan Drápal zůstal doma, protože to byla jeho tajná funkce. Pani šla do práce a vyřizovala papíry, nebo je tam nechala vyřizovat, abych mohla přes hranice, a aby pak už na mě Gestapo nemohlo a abych byla pak okamžitě zaměstnaná v průmyslu v Brně. Takže to pak šlo jedno za druhým, beze spánku.“

Tazatel: „Pochopila jsem to tedy správně, že ten pan Drápal Vám pomohl zpátky do protektorátu?“

p. Ambrůžková: „No on jel se mnou. On jel se mnou až na hranice a vezl mě až domu do Rouchovan. Jel se mnou, protože musel hnedka v pět ráno prvním nejdřív autobusem, pak vlakem do Brna na Úřad práce a tam zase vyřizovat, takže jsem se dostala do fabriky. To byla taková docela malá fabrika, spíš taková pobočka. Byli tam Hamburáci zaměstnaný jako šéfové. Já jsem se dostala k těžkému revolveru a pracovala jsem dvanáctky a noční. To bylo pěkný nadělení. To bylo úplně jako z malýho ráje do pekla (smích). Přestože je to kontrast, to bylo Německo, Bavorsko a tady bylo Brno, tady jsem to znala téměř detailně. Potom, to byl srpen rok 1944, jsme byli po Vánocích přeloženi do Tišnova, do tunelu. Tam se vyráběli menší zbraně, ale taky stíhačky se tam opravovaly a tam už nebyli Hamburáci, ale Vídeňáci. To byli takový strejcové (smích). No a tam jsem byla do konce války. A protože tenkrát nic nejezdilo, tak jsem musela jít pěšky docela daleko, bylo to asi 55 km, do Rouchovan. Tenkrát to bylo všechno jinak,

dneska už je to všechno rozmazlený, zhezjčkaný, to je úplně jinej svět. To jsem Vám teď řekla jenom část, ještě bylo zajímavých věcí přímo z toho Bavorska.“

Tazatel: „Tak mi je řekněte, já budu jediné ráda.“

p. Ambrůžková: „No úplně prvně, první dva týdny jsem byla daná do kanceláří, který byly přistavený přímo v halách fabriky, takový celkem malý kanceláře. Ono se tam moc nepracovalo, tam byly většinou samý ženy, jenom výjimečně tam byl muž jako vedoucí, to už moc nevím. Prvních 14 dní jsem tedy byla tam. A jelikož jsem měla z domova ještě zásoby jídla, tak to, co jsme dostávali v kantýně, tedy část toho, jsem dávala vězňům. Jak jsem procházela tou halou, tak po jedny celý straně byly ty kanceláře, moderní, velmi moderní fabrika to byla 32 000 zaměstnanců prostě BMW. Po té straně tedy byli vězňové. A sice byli z Dachau, 12 km chudáci museli chodit pěšky i v zimě. Já jsem tam přijela v zimě. To bylo hrozný se na ně dívat. Když jsem šla do práce, já jsem měla teplý kabátek na zimu, připravená. Oni měli kolikrát roztrhaný věci a byli na boso, a nebo jim čouhaly prsty z rozbitých bot. A to když přišli, tak museli pravidelně hodinu stát před fabrikou, než je tam pustili. No jo to bylo všechno týrání. Kdo nevydržel, tak měl holt, dá se říct, bohužel smůlu. Já jsem kolem těch vězňů tedy šla a jelikož jsem měla dost jídla z domova, tak jsem se snažila nenápadně jim dát svačinku a položit jim jí, když jsem viděla, že mě nikdo nevidí. Jenže po 14 dnech se mi to nepodařilo a najednou mě chytl kdosi ze zadu a já se otočím a byl to nějaký ouřada, nacista, tam byli celkem mírní, já bych řekla, že byli dost pobožní, celý to Bavorsko. Takže mě chytl, začal na mě řvát, já mu nerozuměla samozřejmě, věděla jsem ale, o co běží, a tu svačinku co jsem měla, tu sebral a táhl mě za límec do jedné kanceláře a prostě byl velice zlej. Byl velice zlej a to jsem si řekla: „To bude asi konec“ (smutek). To byl totiž velký přestupek. A ten chudák, co jsem mu dávala tu svačinku, nevím, jestli za to nebyl vůbec potrestanej (smutek). On za to nemohl, že jo. No ale zase přišlo z hůry ochrana jakási. V ten největší moment, kdy už jsem se vzdávala a věděla jsem, co mě čeká, tak zrovna v ten moment tam v tej kanceláři zvonil telefon, on ho vzal do ruky, byl asi šéfem té kanceláře. Tak vzal do ruky ten telefon a tam byla podaná žádost z Lohnbüra. Tam se připravovaly penízky, to byly nejelitnějších 20 zaměstnanců, většinou samé ženy, většinou manželky důstojníků atd. Tak můžu říct, že co se ke mně z těch úředníků chovali celkem lhostejně takový tři a ostatní byli docela, jak bych to řekla, kamarádství to absolutně nemohlo bejt, ale určitá sympatie tam byla. Já jako děcko devatenáctiletý bez rodiny. No říkám, jak to byly samé ženy těch důstojníků, tak pracovaly pouze s penězma a byla to prostě elita. A právě v té kanceláři volal šéf, že by potřeboval taky jednu pomocnou sílu, z toho ročníku, co my jsme přijeli. Ten dotyčný, co mě tam chytl za ten límec, chvátal a že musí okamžitě jet do Berlína, takže nemá ani čas se se mnou zabývat. Ono z toho mohlo být i Dachau klidně. Takže chvátá, že nemá čas, takže to předává tomu šéfovi z Lohnbüra. Samozřejmě mi sebral kartu, bez který jsem se nemohla hnout ani tam, ani tam, ani na lágr. Tak jsem byla bez toho a tu kartu poslali šéfovi v tom Lohnbüru. Tak jsem si spakovala svejch pár švestek, co jsem tam měla a šla jsem do toho Lohnbüra. To víte, zase jsem byla trošku vyděšená z toho předešlýho chlápka tak jsem tam přišla (do Lohnbüra). Tam se šlo takovou dlouhou

chodbou. Teď kancelář, byla tam taková sekretářka, opravdu dáma, ve fialovém, ne róba ale prostě nádherně oblečená. Všechno tam bylo skleněný a pak hned byly dveře a tam byl ten šéf. Tak jsem tam vešla, řekla jsem dobrý den, to víte, byla jsem zkroušená. On dostal tu mojí kartu s fotografií, ukázal mi to, naladil přísnou tvář a z tý se nedalo ale nic vyčíst. On mi to ukázal, jako jestli vím co to je, pak jestli umím německy, tak jsem řekla: „Zu wenig“. Protože jsem se neučila. Ale mohla jsem se trochu domluvit, jen tak ze školy, co jsme měli němčinu. On měl tedy rozsoudit, co se mnou bude. No a já jsem se tehdy vlastně nic nedozvěděla.“

Tazatel: „Takže Vás nepotrestal?“

p. Ambrůžková: „Tak mě normálně poslali do kanceláře, kde bylo těch 20 dam, a že budu nosit jídlo, svačinu tedy a něco třídít. Prostě takový jednoduchý práce, k čemu jsem tedy nijak zvlášť tu němčinu nepotřebovala. Ale říkám, trochu jsem uměla. Teď jsem tam byla a předtím na to moje místo byla vybraná Němka, mladá holka. Tý mohlo bejt 17 roků a byla hrozně nesvědomitá a na ní to bylo hrozně vidět, že byla takovej typ. No a ta se dala jinam, tak tam u nás vůbec nebyla a já jsem se potom musela rychle přeorientovat, peníze, německy jsem se musela naučit. A všecko, ale díky bohu, všechno jsem měla v absolutním pořádku, až jednou. Ještě šéf tý kanceláře, to byl hroznej člověk, opravdu. Já Vám ho popíšu. On teda za to nemoh jo, jakej byl, takovej byl. Ale přispělo to asi taky k jeho povaze. On byl slabší postavy, takovej nedůživej, hodně koktal, takže jsem mu teda vůbec nerozuměla, když něco řekl (smích) a kulhal ještě na nohu. A proto taky asi v životě nebyl vojákem. Ale za to byl politik a velkej nacista, opravdu velkej. On mě opravdu neměl rád. Všichni mě tam celkem brali, ale on mě nenáviděl. A proč? Protože tam byl ještě tzv. nadšéf, ten nademnou držel ruku, opravdu. Ten mě zachránil, jenom mě říkal: „Milano, nesmíš dělat nic, hrozil by ti opravdu koncentrák a máš štěstí, že ses dostala ke mně.“ Byl velice váženej, ten pán, sympaťák celkem, ale jinýho tipu, než já uznávám. Ale přesto byl úžasnej. Můžu říct, že se stal skoro mým otcem.“

Tazatel: „A to byl ten, co Vás poslal dělat tu roznašečku jídla tedy?“

p. Ambrůžková: „Jo, jo, takže já jsem se dostala opravdu do dobrých rukou a hlavně byl to lidskej člověk, úžasnej. Na něho opravdu velice ráda vzpomínám, když k tomu přijde řeč, což je málo tedy, ale stále na něj ráda vzpomínám. On byl jedinečnej. Jen jednou se chtěl se mnou víc domluvit a naproti těm kancelářím, v celé té chodbě byly, já tomu teda moc nerozumím, ale to byly samý študačky, co měly maturu a měly takový stroje a ono to dělalo dost randál a tiskly do Lohnbüro nějaký papíry asi na výplatu, nebo nevím. Ale on mi říkal, jestli bych měla nějakou kamarádku, která umí dobře německy, aby překládala. Protože tam byly holky, který se na mě koukaly trošičku jakoby z patra, možná mi i záviděly, ale to nevím. To už je jedno. Ale on vždycky dával pár otázek, s tím jakože ta dotyčná osoba, který to dává, bude mlčet, ale rozhodně nedal takový otázky, který by byly opravdu pro něj nebezpečný, to ne. Možná to byl můj osobní pocit, že mi to tak přišlo, nevím. No a jednou jsem mu přinesla svačinu. Každý den jsem se vždycky ptala: „Was wünschen Sie bitte zum Essen?“ (smích). Obvykle to byla

jedna houska, protože oni je chudáci taky neměli. Když měli majetek, tak neměli jídlo, to bylo v 45. nebo v 44. roce. Takže tam byla bída o jídlo. Asi dvakrát za sebou si neobjednal. To vždycky byla vždycky na lístečku jedna země, ale to byly takový, že jsem v životě takový nejedla. Výborný byly a salámu asi 10kg, nebo kolik to tak bylo, víc nemohli. A teď dva dny odmítl tu svačinu a já tam třetí den nepřišla za ním. A teď najedou na mě volají: „Milana, zum Chef, zum From.“ From se jmenoval. Teď hnedka mi došlo a řekla jsem si, o co běží. Kantýna zavřená, ta byla jenom hodinu otevřená. Všecko jsem měla už rozdaný, pro ty kdo chtěl a řekla jsem si, co honem dělat. Ještě jsem našťestí svojí svačinu nesnědla, tak jsem jí vzala a s nikým jsem nemluvila, rozrušená jsem byla, to na mě viděli, a už jenom to, že jsem byla volaná k nadšéfovi, tak jsem utíkala přes chodbu až k jeho kanceláři. Teď tam přijdu, chytla jsem se jeho stolu, svačinu jsem měla v bílém ubrousku, výbornej chlebiček, ještě co jsem měla z domova, k tomu uzžený masíčko. Rozlomila jsem ten chleba a půlku jsem mu dala. To bylo takové gesto, které jsem automaticky udělala. Nikdo mi to tam neříkal, nebo neorganizoval, prostě to šlo samo. Řekla jsem: „Hier ist mein Chef.“ (smích) Otočila jsem se a utíkala pryč. Tak to byl zase pro něho šok (smích). Kdybych bejvala mu dala celou, tak to nepřijal zřejmě. A když viděl, že to máme každéj zřejmě napůl, tak mu to nevadilo. A to mě napadlo samotnou, s takovou samozřejmostí. My jsme se opravdu jako vzájemně měli rádi. Ale potichu samozřejmě, tam by to jinak nešlo. No nejspíš to asi mohla vědět ta sekretářka jeho, ale asi mu byla tolik oddaná, že to jakoby neviděla. Protože on byl opravdu velkej šéf a tam plynuly velký peníze. Jenom starat se o tu fabriku to stálo 30 000 zaměstnanců. Ta fabrika byla v lesíku, nádherná fabrika moderní. Bylo to tam moc fajn tedy. No a potom přišly samozřejmě ty nálety a ty se potom staly pravidelnými. Občas přiletěly v noci, ale ne moc často. Ve dne to byli Američani, to byly obrovský letky, trvalo to skoro tři hodiny, než přeletěly.“

Tazatel: „Po těch náletech, jak jste mi říkala už předtím, jste se do té Vídně dostala jak? To jste normálně mohla odejít, aniž by Vás někdo odhlašoval?“

p.Ambrůžková: „No to jsem říkala, nejdřív spadla ta bomba, pak jsem 12 km musela jít přes louky a pak jsem byla automaticky vedená na ten Mnichov na nádraží, tam jsem prošla úplně hladce.“

Tazatel: „Já jsem myslela, jestli jste tam byla poslaná, nebo jste tam šla sama, z vlastní iniciativy.“

p.Ambrůžková: „Né, to jsem prostě automaticky udělala.“

Tazatel: „Takže jste se prostě normálně sebrala a šla jste do Vídně.“

p.Ambrůžková: „No, všecko jsem nechala tam, co jsem měla, příkrývky, osobní věci, šaty, všecko jsem tam nechala a šlo mi hlavně o to, abych se dostala na to nádraží a vlakem do Vídně. A v tý Vídni to už jsem vám řekla, jak to bylo. Pak jsem se dostala domu do Rouchovan s tím pánem, s kterým jsme pak v Brně jeli 55 km z Rouchovan do Brna a na pracák a rovnou mě představit do tý malý fabričky, kde byly třeba jenom ty revolvery a takový menší mašiny. No a mě strčili rovnou teda k tomu revolveru a ty

holky co byly Brňáčky, říkaly: „Ne tam my nepůjdeme, tam my nepůjdeme. Půjde Milana, je tlustá dost.“ (smích) Já byla kulatější, to je fakt. Potom jsem tam byla tedy těch pár měsíců a dali mě do toho tunelu a pak byl konec války.“

Tazatel: „Můžu se ještě zeptat, jak to vypadalo v těch lágrech, tam kde jste bydlela?“

p.Ambrůžková: „Ty byly pěkný, čistý, jednoposchod'ový, dvě postele nad sebou byly, ale bohužel tam byly štěnice. I když to každou chvíli likvidovali, tak to nepomohlo. Tak to bylo jediný, co tam bylo odporný.“

Tazatel: „A kolik vás tam bylo?“

p.Ambrůžková: „To byli většinou lidi právě z Rouchovan. Nevím tak jeden, dva, tři, asi deset nebo dvanáct.“

Tazatel: „Deset nebo dvanáct v jedné budově.“

p.Ambrůžková: „Ano, no tam bylo víc těch lágrů, ale nás tam bylo deset nebo dvanáct.“

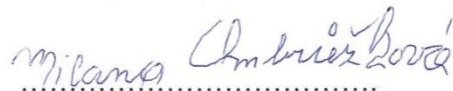
Tazatel: „A s hygienou to tam bylo jak?“

p.Ambrůžková: „Jo to bylo díky bohu dobrý. Sprchy jsme měli. Já jsem vždycky chodila pod sprchy hodně pozdě, já chodím totiž strašně pozdě spát, v půlnoci a tak. Tak tam jsem chodila taky pozdě. A ještě dvě holky co tam byly se mnou tak vždycky chodily ještě buď to po mě, nebo předemnou. Dvě sprchy tam byly. Jsou to osudy různý, ale je vidět, jak je rozdíl mezi těma lidma jo, že jeden může bejt takovej a druhej takovej. Já měla štěstí a říkám mě si ten pan From vzal pod ochranu, tak to bylo hezký, různý osudy jsou to, různý.“

Tazatel: „Tak já bych Vám tímto chtěla moc poděkovat za poskytnutý rozhovor a moc ráda jsem Vás poznala, děkuju.“

Tato výpověď byla poskytnuta na základě domluvy s p. Milanou Ambrůzkovou pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

26. 7. 2014 v Českých Budějovicích

Handwritten signature of Milana Ambrůzková in cursive script.

.....
Podpis

Příloha č. 3: Průkaz totožnosti Milany Ambrůžkové z dob totálního nasazení

Zdroj: Soukromé dokumenty Milany Ambrůžkové.

Příloha č. 4: Rozhovor s Evou Strnadovou

Rozhovor proveden dne 25. 10. 2014 v Domě seniorů v Českých Budějovicích.

Tazatel: Denisa Peštová

Zaměstnání: Studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta: filozofická

Studující obor: Evropská teritoriální studia - ČR a německy mluvící země

Ročník: 2.

Narátor: Eva Strnadová

Za svobodna: Eva Svobodová

Narozena: 9. 7. 1922 ve Volyni (Šumava)

Bydliště: Senior Dům, Husova třída 1651/125, 370 11, České Budějovice

Tazatel: „Mé jméno je Denisa Peštová a dnes, 25. října 2014, budu vést s paní Strnadovou rozhovor o totálním nasazení za 2. světové války. Poprosím Vás tedy, paní Strnadová, jestli byste mi mohla říct osobní údaje (viz výše) a potom mi mohla o Vašem totálním nasazení vyprávět.“

p. Strnadová: „Maturovala jsem tady v Budějovicích na gymnáziu Jirsíkově v roce 1941, to maturoval náš ročník. Bylo nás ohromná spousta, 4 primy. 3 chlapecký a 1 dívčí a nás bylo 72 ve třídě. To dneska ty pani učitelky neví, co to bylo (smích). Já si pamatuju, že hned ten první den, jsme ani neměli na čem sedět, takže jsme seděly dvě holčičky na jedny židli. Maturovali jsme v roce 1941, to už bylo za války. Samozřejmě Němci tady byli a mě rodiče poslali do Prahy, poněvadž tam můj tatínek sjednal pobyt na jedné škole, která ještě byla v tu dobu otevřená. Tam jsem měla dokončit angličtinu, francouzštinu a němčinu. Když jsme přišly do Prahy s maminkou, tak jsme zjistily, že ta škola je zavřená. Opět. Němci to zavřeli. No tak jsme říkaly, tak dobře, tak budeme hledat nějakou jinou školu, která by ještě byla, poněvadž pokud se chodilo do školy, tak to bylo dobrý. Jak člověk nenašel školu, tak musel do Reichu. Tak jsme našli, jmenovalo se to Škola pro sekretářky a tam jsem chodila rok. Potom jsem hledala zase něco jinýho, nějakou jinou školu, tak jsem chodila na půl roku do nějaké kuchařské školy (smích) a pak už se to nedalo vydržet. Můj muž měl spolužáka, kterej byl zaměstnanej ve Svazu pro kakao, cukrovinky a trvanlivé pečivo se to jmenovalo. Mělo to obrovsky dlouhej název. Vedli to teda Němci, ale poněvadž jsem uměla dobře německy, tak mě tam vzali a tam jsem byla do roku 1943. Musím říct, že to bylo dost krutý, poněvadž jsme tam byli od 8 h ráno do 8 h večer. Někdy se musela držet služba i přes noc, tak to pro mladou dívku opravdu nebyla žádná legrace. Opravdu to nebylo příjemný. Ten podnik byl na Václavském náměstí. Potom v roce 1943, 1944 už tenhle podnik hodně zlikvidovali a samozřejmě já jsem šla hned do výroby, a sice k Ringhoferovi. To byla továrna na Smíchově u Anděla, velice stará továrna, která vyráběla vozy. Tramvajový vozy a vagony železniční. Mělo to už tradici tahle firma a tam jsem byla, ale zase naštěstí, že jsem uměla výborně německy, měla jsem z toho zkoušky, tak mě dali nikoliv do tý haly výrobní, ale naštěstí do kanceláře. Ačkoliv vůbec nevím, co bych tam, jak bych tam svařovala nebo něco takovýho. A tam jsem vydržela až do konce války, do roku 1945. No bylo to takový dost legrační, poněvadž podniky, který vyráběly pro Říši, tak dostávaly tzv. „vor Alarm“. To bylo, když přeletěla cizí letadla naší hranici, tak tyhleto vybraný podniky dostaly extra hlášku a už se to muselo likvidovat. Všichni museli ven, všichni museli do sklepa, takže to ouřadování bylo dost legrační (smích). Většinou potom v roce asi 1945 někdy v únoru,

nebo v březnu už to ani vůbec nestálo za to tam chodit, poněvadž bylo půl devátý a už jsme museli do sklepa. Já musím říct, že jsem měla štěstí, že jsem nemusela do Říše, tak jsem to jakš takš přežila. Bylo to samozřejmě špatný, že jsem musela od těch 8 do těch 8 chodit do práce, ale u těch Ringhoferů jsme tam byli od 6 do asi do 5, to už si nepamatuju.“

Tazatel: „A to Vám přišlo nějaký psaní, že Vás přímo povolali?“

p. Strnadová: „Ne, to mě teda z toho Svazu po kakao, cukrovinky a trvanlivý pečivo řekli: „Ne, teď už Vás nepotřebujeme, musíme určitou kvótu dát do výroby“. No a můj muž měl kamaráda tady u těch Ringhoferů, tak říkal, jestli bych tam nemohla. On řekl: „Jo a umí německy? To by bylo fajn, že by nemusela do výroby a mohla by psát na stroji.“

Tazatel: „Takže to byla jako trošku jiná forma toho totálního nasazení?“

p. Strnadová: „Určitě.“

Tazatel: „A popíšete mi, co jste tam tak dělala v té kanceláři, nebo jak probíhaly normální všední dny?“

p. Strnadová: „No bylo to dost legrační. Byla tam ještě jedna dáma, taky totálně nasazená a ani jedna, ani druhá jsme neměly co dělat, víte. Opravdu to tak bylo. Člověk tam musel být, ale přitom nebyla už žádná práce, poněvadž všechno bylo rozbitý. Ten podnik už nebyl. Sice tenhle ten podnik Ringhofer už nebyl bombardovanej, ale ti co měli dodávat ten materiál, tak ti nedodávali. Čili ono se vyrábělo, ale kolikrát to nestálo za nic. Byli tam tedy přísní, člověk se musel legitimovat, když přišel samozřejmě.“

Tazatel: „Měla jste nějakou průkazku?“

p. Strnadová: „Měli jsme průkazky. Jinak mě se tam nic velkého nedělo. Ty kluci, kteří s náma maturovali a museli do Říše, tak to bylo pro ně horší zřejmě. Měli jsme s mužem, to už jsem byla vdaná, malou garsonku, tak ráno jsem vstávala v 5 hodin a šup rychle. Byl to takovej ztísněnej život, ale to měl každej, každý musel. Já nevím, jestli Vám tohle bude k něčemu dobrý, protože já jsem v Říši nebyla.“

Tazatel: „Já vím, ale tohle je taky dobrý. Jestli by Vám to nevadilo, tak se ještě vrátíme k Vašemu životu v té kanceláři“

p. Strnadová: „Jo, samozřejmě.“

Tazatel: „Vy jste říkala, že když jste dostala tu zprávu, že vás začnou bombardovat, tak jste utíkali do sklepa. Jak často, nebo jak dlouho jste v tom sklepě byli?“

p. Strnadová: „Až když zase odhoukali konec náletu. No to bylo někdy hodinu, někdy to byly tři hodiny.“

Tazatel: „A tam to bylo normálně zařízený nebo jen prázdný?“

p. Strnadová: „Co já jsem byla u těch Ringhoferů ve sklepech, tak to byl velice dobře udělaný sklep. Byly tam lavice a stoly a bylo to pěkný. Ale lidi co chodili do sklepů normálních, tak to bylo třeba mezi uhlím a tak, že jo.“

Tazatel: „A měla jste tam dobrý vztahy na pracovišti?“

p. Strnadová: „Jo, jo výborný.“

Tazatel: „Žádný problém jste tam neměla?“

p. Strnadová: „Neměla jsem tam žádný problém.“

Tazatel: „A to, že jste Češka, to taky nikomu nevadilo?“

p. Strnadová: „Nikomu to nevadilo, to byli většinou Češi. Ten vedoucí byl taky Čech. To byl ale zaměstnanec toho Ringhofera původní. To byl nějaký četník a tomu nás s tou jednou paní co tam byla se mnou, paní Plžkovou, dali, aby nám dával nějakou práci. Ale jak říkám, tenkrát to už nebyla žádná práce. Já jsem tam opisovala nějaký legrační věci, co bylo na skladě, druhý den to už na skladě nebylo. Tak ta práce byla de facto k ničemu.“

Tazatel: „A jak se měli ti ostatní, co byli přímo v té výrobní hale?“

p. Strnadová: „Tam já jsem nepřišla.“

Tazatel: „Takže nevíte vůbec, jak to tam chodilo?“

p. Strnadová: „Ne tam já jsem nepřišla. Za prvé jsem o to nestála tam chodit a za druhé myslím že by mě tam nebyli ani pustili.“

Tazatel: „Dostávali jste tam obědy, svačiny nebo nějaké jídlo?“

p. Strnadová: „Né (důraz), my teda v kanceláři jsme obědy nedostávali, to vůbec ne.“

Tazatel: „Takže žádný příděl jídla, nebo něco podobného, nebyl.“

p. Strnadová: „Ne, to vůbec ne.“

Tazatel: „A tam jste zůstala až do kdy, do jakého roku?“

p. Strnadová: „Až do roku 1945, až do konce války.“

Tazatel: „Takže to vyšlo nakonec dobře, že jste nemusela přímo do klasického lágru třeba do Říše.“

p. Strnadová: „Jo, já jsem byla ráda. Já jsem měla veliký štěstí, že jsem nemusela do Říše. Ale od nás žádný ty děvčata nebyly v Říši.“

Tazatel: „A kam šly třeba například, nevíte?“

p. Strnadová: „Většinou se vdaly.“

Tazatel: „Vy jste ročník 1922. Lidi narozený v tomto roce, si Němci vybírali, kdo bude totálně nasazený a kdo ne. Vybírali to podle nějakých norem? Jak to bylo?“

p. Strnadová: „No oni děvčata málokdy šly do Rajchu. Málo, opravdu.“

Tazatel: „Takže spíš kluci?“

p. Strnadová: „Kluci jo, ty to měli. Myslím ročník 1923 a 1924, ty to měli dost krutý. Vím, že jezdili do Hamburku, kde to bylo hodně bombardovaný, a nebo byli v Rakousku, taky vím o jednom spolužákovi. Byla to taková nejistota, jak to s každým bude a s kým se ještě vůbec uvidíme, nebo ne.“

Tazatel: „A neměla jste třeba problém s tím, že Vás chtěli nasadit někam jinam?“

p. Strnadová: „Ne, já jsem měla to štěstí, že můj muž vždycky našel nějakého spolužáka, kterej někde byl a říkal: „Já jí tam vezmu, když umí německy.“

Tazatel: „Takže vyloženě, žádné povolání, nebo takové to psaní, co posílal pracovní úřad, to Vám nepřišlo.“

p. Strnadová: „Ne, ne, to jsem já nedostala. Já jsem taky přešla z Budějovic pryč víte. My jsme pak bydleli v Praze, tak možná, že to bylo kvůli tomu. Já si myslím, že to dostávali jen okresně, jako místní tady (myšleno v Českých Budějovicích), že by to tady pro mě bylo asi horší. V Praze jsem to teda nedostala. Ale jak jsem přijela do Prahy, tak jsem se tam musela přihlásit. Dostala jsem tzv. „Arbeitsbuch“ – pracovní knížku a do toho se zapisovalo, kde byl člověk zaměstnaný. Na základě toho se taky potom po válce vypočítávala penze. Jen tím, že jsem uměla dobře německy, tak ti Němci mi v tý kanceláři dávali spíš něco kancelářského na starosti. Tzn. něco počítat nebo psát na stroji, což tenkrát pro mě nebylo tak složitý, páč jsem předtím měla tu školu pro sekretářky. No využívala jsem toho, co jsem uměla, co to šlo. To bylo dobře.“

Tazatel: „A tu knížečku, co jste s ní pak udělala?“

p. Strnadová: „Tu jsem vyhodila.“

Tazatel: „Vždyť jste říkala, že se podle ní počítala penze potom.“

p. Strnadová: „No jo potom, když jsem šla do penze tak jsem to potom vyhodila. Oni to stejně měli někde zaevidovaný, kde jsem pracovala.“

Tazatel: „Tak já Vám moc děkuji za poskytnuté informace o Vašem totálním nasazení a moc ráda jsem Vás poznala.“

p. Strnadová: „Není zač, já jsem Vás taky moc ráda poznala a děkuju.“

Tato výpověď byla poskytnuta mé osobě (Denise Peštové) na základě domluvy s p. Evou Strnadovou pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

29. 10. 2014 v Českých Budějovicích

.....
Podpis

Příloha č. 5: Rozhovor s Marií Švejdovou

Rozhovor proveden dne 15. 3. 2015 v Domě pro seniory Hvízdal, České Budějovice.

Tazatel: Denisa Peštová

Zaměstnání: Studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta: filozofická

Studující obor: Evropská teritoriální studia - ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Narátor: Marie Švejdová

Za svobodna: Erhartová

Narozena: 2. 1. 1921

Bydliště: Dům pro seniory Hvízdal, U Hvízdla 6, 370 11, České Budějovice

Tazatel: „Dobrý den. Mé jméno je Denisa Peštová a dnes, 15. 3. 2015, budu vést s paní Švejdovou rozhovor o jejím totálním nasazení za 2. světové války. Poprosím Vás tedy, paní Švejdová, jestli byste mi řekla Vaše osobní údaje (viz výše). Poprosím Vás tedy, mohla byste mi vyprávět o Vašem totálním nasazení, jak to probíhalo, jestli jste dostala dopis, že máte být nasazená apod. Řekla byste mi o tom?“

p. Švejdová: „No jistě. Já jsem dostala předvolání na pracák, a když jsme tam přišli, tak nám prostě oznámili, že půjdeme pracovat do Reichu. Tak jsme v určitéj den byli na nádraží a měli jsme zvláštní vlak. Tam všichni brečeli. Maminky brečely.“

Tazatel: „A řekli Vám nějak, když Vám přišel ten dopis, co vlastně půjdete dělat?“

p. Švejdová: „Ne, ne. Vůbec nic. My jsme nevěděli nic. Ani jeden jsme nic nevěděli, co s náma bude, vůbec nic. Jeli jsme jeden den a v noci jsme byli odstavení na nějakým nádraží na vedlejší kolej. Tam jsme spali ve vlaku a pak k nám přisedali ještě další. Nejen tady budějovičtí. Tam jsme se potom dověděli, kam kdo pojedje. My jsme se tedy dověděli, že pojedeme do Breslau. Tak jsme přesedli do takovýho vláčku Langenbilau, my jsme si to potom přejmenovali, správně Dlouhá Bělá, jsme říkali. Tak jsme tam přišli a tam na nás čekali. Bylo nás spousta. 90 kluků a 120 děvčat. Tak jsme šli na ten lágr, kde budeme bydlet. Šli jsme po silnici, zpívali jsme český písničky a my jsme vůbec neměli ponětí, co se vlastně děje. Ačkoliv já musím říct, že já jsem tam jako nic zlého nezažila. Ale jiní jo. Byli tam Židi, který byli hrozně týraný. No, tak jsme přišli do lágru, kde ještě nebylo zařízení. My jsme tam splali na zemi.“

Tazatel: „Na zemi? Tam nebyly ani postele?“

p. Švejdová: „No nebyly ještě zařízený. Byla to tovární hala vyklizená. Potom jsme se přestěhovali jinam a šli jsme do fabriky dělat. Dělali jsme v tkalcovně. Já jsem pracovala na stavu, měla jsem čtyři stavy. No, já jsem to nestačila, jeden vždycky stál a mistr mi nadával. My jsme měli mistra a ten se jmenoval Wolf. My jsme mu říkali šedý vlk (smích).“

Tazatel: „A jak se tam k vám chovali v té fabrice?“

p. Švejdová: „Tam byli hodný lidi. Já jsem se střídala s jednou pani, ta byla moc hodná. Vzala mě k sobě a měla muže na vojně, tak se jí stejskalo.“

Tazatel: „A jak to bylo se stravou? Tu jste dostávala od toho podniku, kde jste pracovala?“

p. Švejdová: „No tam byla kantýna a tam jsme chodili. Chodili tam ale taky i Francouzi a Italové.“

Tazatel: „A pamatujete si ještě třeba, co jste tam měla k jídlu?“

p. Švejdová: „Pořád brambory a ještě k tomu ve slupce. To jsme si museli oloupat. To jsme tam měli nejvíc.“

Tazatel: „A nějaké maso, dostávali jste taky?“

p. Švejdová: „No takový kousky, jako teď tady v jídelně. No opravdu, mně to připomíná.“

Tazatel: „Zeptám se tedy ještě. Pak jste se tedy přestěhovali do těch lágrů. Kolik vás tam tak bylo, v jedné budově?“

p. Švejdová: „120 děvčat v jednom táboře a kluků 90.“

Tazatel: „A jak vypadaly ty budovy, kde jste bydleli?“

p. Švejdová: „No měli jsme palandu a takovou skříňku. Takovou půl skříňku na osobu.“

Tazatel: „Zeptám se tedy ještě, jak jste to tam měli s hygienou? Měli jste k dispozici sprchy, nebo koupelnu?“

p. Švejdová: „Ne, to ne. Měli jsme jen takovou umývárnu. Tam byly lavory a tam jsme se myli. Občas tekla teplá voda. To byl úspěch. Holky teče teplá voda.“

Tazatel: „A měli jste tam problémy s hmyzem? To byl častý problém v lágrech, hlavně se štěnicemi. Setkala jste se tam s tím?“

p. Švejdová: „Ne.“

Tazatel: „Setkala jste se tam někdy s tím, že by se k vám vedoucí těch lágrů, chovali špatně?“

p. Švejdová: „No k nám ne. Ale byli tam jiní, kteří na tom byli hůř. Byli tam Francouzi, Italové a hlavně ti Židi. Ti se měli zle. Potom, tenkrát se to říkalo, já nevím, jestli to byla pravda, že je postříleli všechny. Rozmnožil se tam tyfus a oni, aby se to nerozneslo, tak je odstranili. To bylo smutný, to nám bylo ouvej.“

Tazatel: „Zeptám se ještě. Oblečení, měli jste k dispozici, nebo jste měli svoje?“

p. Švejdová: „My jsme dostávali pláště pracovní, to jsme byli dotovaní. Jinak jsme nosili svoje oblečení.“

Tazatel: „Měla jste možnost dostávat balíčky z domova?“

p. Švejdová: „Ano.“

Tazatel: „Ještě se zeptám. Od kolikátého roku jste tam byla?“

p. Švejdová: „Od roku 1942.“

Tazatel: „A do kdy jste tam byla?“

p. Švejdová: „Do února 1945. My jsme odsud potom utekli. My jsme šli pěšky přes takový pohorí a každej jsme měli jen takovej ranec s nejnnutnějšíma věcmi. Šli jsme pěšky.“

Tazatel: „Můžete mi to ještě blíže popsat, to jak jste odsud utekli?“

p. Švejdová: „Měla nastoupit ranní směna a my jsme jako šli na směnu a utekli jsme. My jsme chodili po částech. Potkávali jsme plno našich mladíků a děvčat, kteří utíkali taky z Reichu. Schovali jsme se na nějakým nádraží a spali jsme tam v noci na zemi.“

Tazatel: „A to na vás nikdo nepřišel, že jste utekli?“

p. Švejdová: „Ne. My jsme tam někde bydleli v takové ubytovně jejich, nebo co to bylo. To bylo těch Arbeitsdienst. To byla pracovní směna a ta nás chtěla poslat do nějaký jiný fabriky. My jsme ale řekli, že už je tam ale fronta, ale žádná tam nebyla. Prostě jsme slyšeli už střílení, už jsme slyšeli frontu, tak jsme šli.“

Tazatel: „Kam jste se dostali vlastně, z toho nádraží?“

p. Švejdová: „Z toho nádraží. To byly Sudety a až do Náchoda jsme přišli. To nebyly vlaky, to nebyly žádný jízdní řády. To jsme čekali, až něco přijede. Něco přijelo a ty vlaky byly ověšený lidma a my jsme se tam nevešli. A dali nám s sebou takovýho malýho kluka, kterej nás měl hlídat a on nás pořád nutil, abychom se ještě nacpali do toho vlaku, ale to nešlo. Tam byli lidi až venku, až na těch stupínkách. A my jsme říkali ne. Buď všichni, nebo nikdo. A skutečně jsme si to vydupali, že nás potom pustili do Čech.“

Tazatel: „Zeptám se ještě. Celkový průběh toho Vašeho nasazení. Jak například probíhal jeden všední den?“

p. Švejdová: „My jsme měli směny buď ráno od 6 hodin do 2 hodin odpoledne, nebo od 2 hodin odpoledne do 10 hodin večer.“

Tazatel: „A kolik dní v týdnu jste pracovali?“

p. Švejdová: „Pět a půl. Ta půlka, to byla půlka soboty.“

Tazatel: „A v neděli jste měli volno?“

p. Švejdová: „Ano, to jsme měli volno.“

Tazatel: „A co jste takhle dělali ve svém volném čase?“

p. Švejdová: „Nic. My jsme šli na procházku. Příroda tam byla pěkná. Ty hory. Když jsme tam přijeli, tak já jsem dostala horečku a měli jsme tam Lagerführerku a ta říkala, že jsme zapomněli, že tady jsme v horách a že tady má slunce větší intenzitu. Já jsem měla strašnou horečku, ale přešlo to. Jinak, když jsme někam šli, tak jsme museli být v 9 hodin večer doma. A když jsme chtěli jít do biáku, tak jsme museli mít propustku.“

Tazatel: „Nějakou lékařskou péči jste tedy dostávala?“

p. Švejdová: „Ano, měli jsme tam doktora. To byl Francouz.“

Tazatel: „A to bylo v pořádku? Všechno zvládal, nechoval se nějak zle apod.?“

p. Švejdová: „Asi zvládal všechno. Taky jsme si dělali legraci. Oni tam měřili teplotu tak, že dali teploměr do konečníku a jednou tam sestra někomu měřila teplotu a potom tím teploměrem zamíchala čaj. My jsme to tam dávali jako odstrašující příklad.“

Tazatel: „Jinak k dispozici jste tam měli vše, co jste potřebovali? Nebo jste si některé věci sháněli ještě jinak, například oblečení, nebo jídlo?“

p. Švejdová: „Tenkrát to bylo za války, a to byly lístky. To jsme dostali jen šatenky, ale potravinový lístky ne. To dostali oni. My jsme tam u nich byli za stravu. Fasovali jsme chleba, všechno, čili jsme nedostali sami nic.“

Tazatel: „Já jsem se dočetla, že kvůli špatným podmínkám lidé často využívali černý trh. Toho jste nevyužívala?“

p. Švejdová: „No. Ty Židi byli v takovém oploceném prostoru a my jsme jednou s holkama, asi pět holek, jsme šly na procházku po silnici. Jel tam na kole jeden člověk, kterej s náma pracoval a my jsme jim tam házely chleba a on neřekl nic. My jsme měly strach, že to bude hlásit, ale neříkal nic.“

Tazatel: „Takže vám to v pořádku prošlo?“

p. Švejdová: „Ano.“

Tazatel: „Potom vlastně když jste se dostala domů, tak za několik let, byla tady v České republice, nějak kolem roku 2000 možnost odškodnění pro totálně nasazené. Zúčastnila jste se toho?“

p. Švejdová: „Ano, ano. Dostala jsem 60 000 Kč.“

Tazatel: „Ještě teď když jsem u peněz, dostávala jste tehdy nějakou mzdu a pamatujete si, jak vysokou?“

p. Švejdová: „My jsme se ulejšvali, my jsme si pustili stavy, ty tak cvakali a šli jsme na záchod. Tam jsme povídali, seděli a ulejšvali jsme se. Já jsem jednou neměla vůbec

žádný peníze, že mi naši museli poslat peníze, abych mohla jet domů na dovolenou. My jsme brali málo. Ale kolik, to si nepamatuju.“

Tazatel: „Zeptám se, vzpomenete si ještě na nějakou zajímavost, jakou jste tam prožila?“

p. Švejdová: „Byla tam jedna holka, ta tam umřela. Dostala nějakou nemoc, byla v nemocnici a umřela. Za první republiky chodili průvody. Tak my jsme tam šli průvodem na hřbitov s ní a já jsem ještě s jednou holkou nesla věnec. Mě tak bolely ruce, už jsem to nemohla vydržet, ale musela jsem to donést.“

Tazatel: „A to vám povolili tenhle průvod udělat?“

p. Švejdová: „Ano.“

p. Švejdová: „Ještě. My jsme tam pracovali v tý tkalcovně a my jsme tam kradli. Vždycky kus látky, třeba na pánskou košili, ale já ne. Já jsem měla takovej pytlíček na svačinu a jednou vrátný vystoupil z vrátnice a pozval si mě k němu. Já jsem děkovala bohu, že nemám nic. Ale byl tam jeden kluk, ten jezdil s tou ještěrkou, jak se tomu říkalo. Takovej vozík. Oni ho zavřeli, protože tam kradl. Pak se vrátil z basy a kradl znova. Tak ho zase zavřeli, až pak jednou už nepřišel.“

Tazatel: „A co se dělalo s těma látkama, co jste ukradli?“

p. Švejdová: „Posílali jsme je domů.“

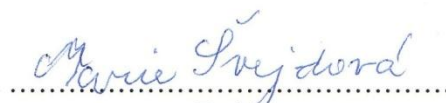
Tazatel: „Ještě se Vás zeptám trošku na začátek. Než jste nastoupila na práci pro Říši, co jste dělala? Učila jste se, nebo už jste pracovala?“

p. Švejdová: „Učila jsem se švadlenou. Já jsem to ale nechtěla. Ale maminka mi řekla, ať to umíš alespoň pro sebe a dali mě na švadlenu. Ale já jsem měla účetnickej kurs, tak jsem potom po válce byla v kanceláři na Národním výboru na bytáku.“

Tazatel: „Jestli máte ještě něco, na co byste si ještě vzpomněla, tak budu ráda, když se se mnou o to podělíte. Ale mockrát děkuji, že jste mi poskytla Váš příběh a strávila jste se mnou čas. Děkuji.“

Tato výpověď byla poskytnuta mé osobě (Denise Peštové) na základě domluvy s p. Marií Švejdovou pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

30. 3. 2015 v Českých Budějovicích

.....
Podpis

Příloha č. 6: Rozhovor s Vladimírem Rosůlkem

Rozhovor proveden dne 13. a 20. 3. 2015 v bytě pana Rosůlka – Větrná 34, České Budějovice.

Tazatel: Denisa Peštová

Zaměstnání: Studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta: filozofická

Studující obor: Evropská teritoriální studia - ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Narátor: Vladimír Rosůlek

Narozen: 23. 9. 1923

Bydliště: Větrná 34, 370 05, České Budějovice

Tazatel: „Dobrý den, dnes je 13. 3. 2015, mé jméno je Denisa Peštová a dnes budu vést rozhovor s panem Rosůlkem o jeho totálním nasazení za 2. světové války. Poprosím Vás tedy, pane Rosůlku, jestli byste mi krátce řekl své osobní údaje (viz výše) a potom, jestli byste mi mohl vyprávět o Vašem totálním nasazení za 2. světové války a krátce také o životě před ním.“

pan Rosůlek: „Bydleli jsme v Hořicích a v 37. roce mi zemřel otec. Vyučil jsem se u svého bratrance mechanikem a mezitím došlo k okupaci. Prakticky, když jsem se vyučil, zůstal jsem pracovat u svého bratrance. V té době už vypukla válka, a po vyučení jsem byl odveden na práci v Říši. Odvezli nás transportem z Hradce Králové do tehdejší Breslau (dnešní polská Wroclaw). Tam jsme dojeli. Prakticky tři dny trvala cesta do Reichu, protože ten zvláštní vlak byl disponován tak, že jsme dojeli do Breslau v sobotu a prakticky jsme byli ubytováni ve Stadtheimu. To byla taková noclehárna pro ty transporty pro Reich. Tam jsme se poprvé setkali se štěnicemi. Poznali jsme, co to je.“

Tazatel: „Takže tam byla špatná hygiena?“

pan Rosůlek: „Bylo to špatný. V pondělí ráno nás odvedli na pracovní úřad, na pracák, kde nás rozdělávali do jednotlivých továren. No, krátce a dobře, rozdělili ten transport podle odbornosti, protože tam byli jak řemeslníci, tak i holiči. Všechno, bez ohledu na obor, protože brali šmahem všechno. Čili tam jsem proseděl celý den až do noci, protože pro nás neměli zrovna žádné požadavek. Teprve večer jsem poprvé vyšel ven a do dneška pamatuju první reklamu, kterou jsem viděl – Knorrsuppe-gute Suppe. To pamatuju do dneška, protože jsem nevěděl, že Knorrsuppe vůbec existuje. Ale přijeli jsme do fabriky, kde byl werkschusák, kterej nás předvedl přímo v 9 hodin k řediteli, který nás rozdělil, resp. přidělil. Byli jsme dva z Hořic. Jirka Dufek, elektrikář a já mechanik. Jeho zařadili hned jako provozního údržbáře elektrikáře a mě zařadili do lokomotivky.“

Tazatel: „Takže to byla továrna na výrobu vlaků?“

pan Rosůlek: „To byla lokomotivka – Lokomotiv Feldbahn a mimo jiné měla novou halu, která byla zbrojní. Ta byla na obráběcí stroje, na kterých se zapracovali ti neodborníci, kteří nebyli vyučení. Neudělali z něj odborníka, ale pracovníka, který se

naučil jednu práci a tu prakticky dělal celou dobu. Kdežto ta lokomotivka byla stará. Starej provoz, kterej vyráběl pro nově okupovaný území. Dělal se úzkokolejky a lokomotivy. Čili žádný veliký, jenom pro přepravu surovin z dobývaných zemí, který v Rusku mohli získat. Já jsem pracoval v dílně, kde dělali vlastní kotle, čili, že jsem mechanik. Prakticky jsem se taky zapracoval na ty práce, které byly na té lokomotivce. Postupně jsem se taky vypracoval na to, že jsem dělal taky všechno. Celkem ten dojem začáteční v tý fabrice byl celkem dobrej, protože to byla nově postavená část fabriky a kuchyň a všechno. Holt jídlo bylo horší.“

Tazatel: „To jste dostávali přímo tam?“

pan Rosůlek: „Přímo tam. Když jsem byl odveden, byl jsem 23. ročník a 23. ročník komplet šel do Reichu. Pak ještě 24. ročník. Ten Eman Moravec, ministr náš tehdejší, věnoval Reichu 23. a 24. ročník, protože ti co tam byli odvedení předtím, byli ubytování už na tom lágru a byli z Hradeckého kraje. Jilemnice a tak. No, zkrátka a dobře, z toho okolí to bylo sehnání. My jsme tedy byli první větší transport, který tam přijel.“

Tazatel: „Bydleli jste tedy také v ubytovacích táborech, co byly určené pro pracovníky?“

pan Rosůlek: „To přímo fabrika měla vlastní lágry, vlastní ubytování, štěničárnu.“

Tazatel: „Mohu se zeptat, jak to tam vypadalo?“

pan Rosůlek: „Byly tam dvou až tříposchod'ové postele, dřevěné, prolezlý štěnicema. S tím jsem měl největší potíže ze začátku, protože jsem byl asi jejich miláček, protože se na mě vrhly. To bylo strašný. Když mě uviděl doktor, tak žil v domění, že jsem asi nějakej nemocnej, protože jsem byl celej opuchlej a chodil jsem denně po zaměstnání na injekce. Nevím přesně, co to bylo zač, krátce a dobře, asi deset dní jsem chodil, aby mně to zplasklo.“

Tazatel: „A lékařská péče byla tedy dobrá?“

pan Rosůlek: „Celkem, no, lékařská péče byla docela dobrá.“

Tazatel: „Ještě se Vás zeptám. V tom lágru, v jednom domě, kolik vás tam bylo přibližně?“

pan Rosůlek: „Přibližně takových asi 250, 300 v celým táboře.“

Tazatel: „Měli jste tam k dispozici sprchy?“

pan Rosůlek: „Jednou týdně jsme se mohli vykoupat. Byla k dispozici koupelna, no teda koupelna, sprchy.“

Tazatel: „A oblečení jste si přivezli z domova, nebo jste nějaké dostali?“

pan Rosůlek: „Oblečení jsme nedostali žádný, jen jsme každěj měli montérky a nechali jsme si poslat oblečení z domova.“

Tazatel: „A stravovali jste se i v těch táborech?“

pan Rosůlek: „Stravovali jsme se. Ráno v půl šesté byl budík, teda houkala siréna, kdy byl nástup na snídani. To byl krajíc chleba, marmeláda a černé kafe. A hrníčky jsme vyfasovali, to bych zapomněl. Jinak potom příbory a talíře, to tam všechno bylo erární.“

Tazatel: „A co jste takhle dostávali k jídlu, pamatujete si?“

pan Rosůlek: „Všechno možný. Nejvíc si pamatuju to, když jsem dostal otravu žaludku. To jsme jedli pajšl. Byly to různý omáčky, s kouskem masa a tehdy jsme dostali, asi tři jsme byli, kteří jsme byli postiženi, ne asi přímo otravou, ale něčím z toho pajšlu. Já ho do dneška nemůžu ani vidět.“

Tazatel: „Popíšete mi ještě, co jste dělal, nebo jak vypadal celý den v té Vaší práci?“

pan Rosůlek: „Kromě toho, že jsme dělali normálně. Ale jakmile přijel vlak, tak bez ohledu na to, jestli byla neděle, nebo nebyla neděle, nastoupili všichni, kdo neodešli na vycházku. Museli nastoupit všichni do práce. Čili pokud bylo možno někde zmizet, při těch nedělních dnech, protože tam se dělalo 12 hodin denně, tak jsme odsud utíkali, jak to šlo. Já jsem pracoval přímo na kotlích na lokomotivách. Zabrušovaly se ventily apod. Všechnu celou výstroj té lokomotivy.“

Tazatel: „A jak tam s Vámi bylo zacházeno, v té práci?“

pan Rosůlek: „Takhle. Když ses s odpuštěním neflákal, tak to nebylo zlý. Ale jakmile byl někdo palice nebo tak...chtělo to takovou tu lojalitu. Ne se příliš vystrkovat ven.“

Tazatel: „A pamatujete si, dostávali jste za to mzdu?“

pan Rosůlek: „Do 20 let, to bylo do toho 23. září, jsem dostával nějakou sníženou mzdu. To vím jenom to, že jsem neměl nárok. Nebyl jsem plnoletý do svých 20 let. Teprve od 20 let jsem dostával mzdu normální. Bylo to nějak kolem 50 marek.“

Tazatel: „Jak jste ty peníze využíval?“

pan Rosůlek: „Ty jsem většinou posílal příležitostně domů. Něco jsem si tedy nechával, protože přece jenom jsme někam chodili.“

Tazatel: „A kam jste chodili?“

pan Rosůlek: „Zapadl jsem, mám tady fotky těch kamarádů, s kterými jsem se víceméně sbratřil. Tak jsme chodili do lepších společností. Do Vierjahreszeit, to byla hudební kavárna, kde se hrálo každou neděli odpoledne, nebo Vaterland, taky kavárna. No a mimo to, taky do sklepa radnice, to byla pivnice. Vzhledem k tomu, že čepovali jenom slabý pivo, tak my jsme tam měli takovou speciální partu a to byli kováři. V té kovárně bylo asi 50 stupňů vedro. Tam měli dva sudy, který byly, ne že si je platili, ale ty dávala fabrika, protože tam nebylo k dýchání. Tam se ohřívaly ráfy, který se natahovaly na kola vlaků, a ty se rozehrály a nasadily na náklad toho kola a pak se soustružily a to byla otročina v tomhle dělat. No a ti vypili, Pepík Kadleců a Ondřej Zkoumal, tak stovku pív, ale třetinky pili. Tam se totiž nečepoval půllitr, ale třetinky.

To si pamatuju, když jsme přišli do radnice do sklepa a: „Zehn Bier.“ Tak jeden řekl: „Honem, honem, tady to postav na pult.“ A Vzal jeden, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět a deset a noch einmal. Všechno to vypil najednou, deset piv. To byl tak vytrénovanej, a když přišel do hospody, tak tam pil vždycky s takovýma starýma tatíkama a to bylo jeho. Ten když jim vyprávěl, jak dělá knedlíky: „Knödl, víš co to je Knödl?“ Takhle vemeš mouku, teď jim předváděl úplně pantomimicky, jak dělá knedlíky. A potom pomastit. To nevím, kde sháněl ten omastek na to, ale sehnal všechno.“

Tazatel: „Takže bylo vidět, že se používal i černý trh?“

pan Rosůlek: „No tak něco se dalo sehnat, to zas tak strašný to nebylo. Aspoň ze začátku, až později to bylo jiný. Ve 44. roce došlo k prvnímu bombardování. Do té doby tam nebylo. Tam jsme žili v klidu. Chodili jsme do zoologický zahrady. Bylo kam chodit. Byl tam i krásnej park, kam jsme taky chodili, protože tam dál byla Tiergarten, zoologická a byla moc hezká.“

Tazatel: „Ještě se vrátím k tomu, jak jste mi říkal, že ve 44. roce bylo první bombardování.“

pan Rosůlek: „První bombardování. To jsem zažil poprvé tam, když jsme šli do kina. Protože jsme nevěděli, jestli půjdeme, nebo ne. Nakonec jsme šli a sháněli jsme lístky, jak se dalo. A na mě nezbylo nic, nesehnal jsem lístek. Najednou z ničeho nic Fliegeralarm a my jsme si říkali, no nějakej Fliegeralarm. Nikam jsme nepospíchali, ovšem z ulice to zmizelo všechno a najednou jsme šli ke krytu a ten už byl zavřenej, když to začalo padat. Schody dolů, ty nepamatuju, jak jsem se sešoup. Bouchlo to nahoře a začal asi hodinový nálet. Dostali jsme se tedy do toho sklepa, to nás pustili a my jsme z toho více méně měli legraci. Když jsme viděli, jak se krčí. Teprve potom jsme začínali chápat, co to je. Asi hodinu to trvalo, a když jsme vylezli, tak všude hořelo. A teď jsme byli uvnitř města a do té fabriky, která byla Schmiedefeld 2 - 4, to pamatuju, tam jsme šli třičtvrtě hodiny pěšky. Protože ono to bylo prakticky za městem u letiště. Tam bylo civilní letiště. Tedy bylo vojenský, ale bylo civilní a fabrika byla kousek od něj. Mezi námi bylo akorát fotbalový hřiště a pak už fabrika. V tom 44. roce sebrali nevybuchlou municí, teda bomby a odlifrovali to na to letiště, kde udělali sklady. Druhý, nebo třetí den v jedenáct hodin, asi před polednem, najednou hrozná rána. Všechno se hnulo, celá fabrika a teď ta stará lokomotivka, tam se nadzvedla střecha a začalo z toho padat smetí a prach. Nikdo nevěděl, co se stalo. Tak jsme čekali, že zase začal nálet, ale nikde nic. Za chvíli byl klid. Houkala fabrická siréna, abychom šli do krytu. My jsme tam ale celkově moc velké kryt neměli, tak jsme se schovali do krytu, co jsme měli v lágru. Pak se zjistilo, že nějak neopatrně někdo (důrazně řečeno), na tom letišti zakopl a bouchla tam ta munice, co tam svezli.“

Tazatel: „Myslíte si, že za to mohl někdo úmyslně?“

pan Rosůlek: „Ne, no nevíme, za jakých okolností. Protože ten, kdo tam u toho byl, tak nebyl. Takže to jsme se nikdy nedozvěděli. Ale to, že tam bouchla munice, kterou tam svezli, to jsme věděli. To bylo holt jejich štěstí. Ovšem naše fabrika, protože ta nová fabrika byla moderní se skleněnýma oknoma, tak půlka stěny té fabriky byla skleněná. Ale to, co to udělalo, tam byli tedy nějakí mrtví, nebo ranění, protože se to všechno vysklilo. Všechno potom zabili prknama. Nás to tedy netrápilo, protože my jsme byli

v tom Feldbahn. Takže nás to tak nemrzelo, jako ty, kteří dělali součásti na tygry, brzdy na kanony.“

Tazatel: „A do kdy jste tam pracoval, do kdy jste tam byl?“

pan Rosůlek: „Byli jsme tam prakticky ještě na Silvestra. Silvestra jsme tam slavili. Měli jsme totiž ještě jeden lágr a jednu hospodu. Tam byl zabraný taneční sál. Tam byly dvouposchod'ový postele a tam jsem byl. Tady na fotografii jsem s kamarádem a to je 1. 1. 1945. To byl kamarád, který se potom utopil v Odře. Holt krkonošáci to měli taky jako já, i když jsem tak neplaval. Ale on tam chodil s jednou Němkou a ta ho tahala s sebou koupat se do Odry a už to jakš takš šlo, ale chytila ho nějaká křeč a on se utopil. Ta mu potom jela na pohřeb a zastřelila se.“

Tazatel: „A to byl povolený vztah s Němkami, když jste tam byli jako totálně nasazení pracovníci?“

pan Rosůlek: „Kdepak. To bylo prznění rasy.“

Tazatel: „Já jsem se právě dočetla, že to bylo zakázané. Takže se scházeli nějak tajně?“

pan Rosůlek: „Věděli o tom všichni, ale nikdo nic nevěděl (smích).“

Tazatel: „A byl jste tam tedy do toho 45. roku.“

pan Rosůlek: „Byl jsem tam prakticky do konce ledna. 1. 1. se už utíkalo z východu. To bylo prakticky Slezsko, kdežto Breslau už někdy předtím zabrali Němci a hospodařili tam, jak se dalo. Ale ještě. Ve 44. roce mám takový jeden zážitek. Mě najednou někdo kontaktoval. Nevím jak a odkud, jestli bych se nedostavil do lágru k Francouzům, že by se mnou chtěl někdo mluvit. Dověděl jsem se, že ty francouzští zajatci pracují někde v nějaké fabrice, kde dělají zavřený naši študáci. Bylo tam nevím kolik těch študáků, ani jsem nevěděl, odkud jsou, prostě nic. Jen to, jestli by čas od času, na mojí adresu, mohl přijít balík a jestli bych ho předal těm Francouzům.“

Tazatel: „Udělal jste to?“

pan Rosůlek: „Udělal. To ještě někde mám. Ale adresu těch lidí jsem se dověděl, až když jsem byl na vojně. Najednou jsem dostal dopis od někoho, nikdy jsem si to jméno nezapsal, i když jsem u nich jednou byl. Ale s ním jsem se nesešel nikdy. Jen asi dvakrát jsem šel, když šli z té fabriky pěšky. Oni chodili dost daleko, tak jsem se mezi ně zařadil, tak nenápadně. Jednou nebo dvakrát jsem taky něco nesl, ale většinou jsem to nechával, nebo dával těm Francouzům, kteří s nimi byli. Ale dodneška jsem nezjistil, jakým způsobem to zjistili, resp. nikdy jsem po tom nepátral, protože pak jsem šel na žňovou brigádu. A v 45. roce se likvidovala fabrika. Ty stroje jsme naložili na vlak, i když z Beslau nikdy neodjely. Byli jsme ze všech těch lágrů stáhnutý do jednoho lágru do fabriky, a tam jsme dostali 50 marek, 500 Kč v naší měně a oznámili nám, kdy se máme dostavit do Berlína, na přímou adresu toho našeho nového zařízení. Do té doby jsem se flákal doma.“

Tazatel: „Zeptám se tedy ještě, po konci té války, dostal jste v letech 1990 - 2000 odškodnění od státu, které se vyplácelo totálně nasazeným?“

pan Rosůlek: „Ano dostal. To mám ještě tady někde papír od toho, ale nevím kde.“

Tazatel: „A ještě se tedy doptám a vrátím se úplně na začátek. Dostal jste od pracáku dopis, že máte být totálně nasazen? Nebo jak jste se to dozvěděl, že jste na práci povoláný?“

pan Rosůlek: „Abych se dostavil na odvod, dostal jsem výzvu. Protože tam ve Dvoře Královém se otevírala nová zbrojní fabrika, která byla prakticky výhodná, protože byla doma. Jenomže v té době brali nejen do Dvora Králového, ale v té době se taky proslýchalo, že jedou na práce opevňovací do Tobruku. To jsme čekali, protože já jsem byl odveden asi 3 měsíce předem, než jsme jeli s novým transportem do Breslau.“

Tazatel: „Vzpomenete si ještě na něco, co jste prožil a nemluvili jsme o tom?“

pan Rosůlek: „Ale, mám takovou jednu vzpomínku na zubaře. Zkazily se mi zuby. V tom 44. roce jsem to už nemohl vydržet, tak jsem začal shánět zubaře. F. A. Mann, takovej pupkáč (smích), to pamatuju dodnes. Vždycky si na mě lehnul, přimáčkli a vrtal. Ale pamatuju jenom to, že mi dělal asi 4 stoličky a tahal nerv ze zubu. A do těch kořenů, co vytáhl ty nervy, se v současné době dávají plomby, nebo to nějak cementujou. Ale on mi tam dal z hliníku takový jehly. Vždycky uštípl a vrazil mi tam tu jehlu. Mě trhali ty zuby až na vojně a tam potom zjistili, že ty zuby byly slepený hliníkovými špičkama. Jinak jsem si ještě vzpomněl, když byl nápor štěnic. A když byl ten nápor tak velikej, že se nedal zlikvidovat, tak fabrika postavila nový lágry, 2 budovy. Jo a ještě jsem zapomněl, že jsme tam měli nasazený taky jihoafrický vojáky, zajatce, s kterými jsme pracovali. Oni nesměli dělat ve zbrojním průmyslu, tak dělali v lokomotivce. Ve Feldbahn, tam se sestavovaly koleje a měli jsme tam velký spousty švelí. To byly pražce. Z těch pražců jsou postavený tyhle bunkry, neboli noclehárny, co mám tady na fotografii. A ty jsme používali, když jsme utíkali před těma štěnicema. Špatně na tom byly postele. Ty jsme museli odštěničit, DDP, tak jsme přebývali pak v těch noclehárnách. Ještě jsem si vzpomněl, v té fabrice, jsme sestavovali lokomotivy, který byly úplně nový, nepoužitý a vraceli se nám zpátky, protože byly celý prostřílený a ani je nestihli využít.“

pan Rosůlek: „Ještě jsem si vzpomněl, před odjezdem do Reichu jsme jeli na výlet na kole. Takový okruhy jsme jezdili. Asi 25 km a byl ještě trochu sníh. Jeli jsme za sebou a já jel jako poslední, jako vždy jsem uzavíral, aby nebyl ještě někdo za mnou. Šla tam ale máma s klukem a fackovala ho. Když už jsem byl ale vedle něj, tak se kluk mámě vyrvál a akorát jsem ho trefil kolem. Jenomže v té době nějaký četník nebo tak, to ne. Ale sepsal tam nějaký dobrovolník nějaký papír, všechno to změřil a krátce a dobře asi měsíc jsem byl v Reichu, když přišel obžalovací spis, že se musím dostavit k soudu, abych vypovídal.“

Tazatel: „Tak děkuji moc, že jste mi poskytl tohle velice zajímavé vyprávění o Vašem totálním nasazení, a kdybyste si ještě na něco vzpomněl, tak budu ráda, když mě s tím seznámíte.“

pan Rosůlek: „Ještě jsem si vzpomněl. Měl jsem pracovní úraz. Jak jsme pracovali dva spolu, tak jsme předvrtali díry, které byly před snýtováním podvozku, se vystružovaly, aby byly srovnány. A vzhledem k tomu, že jsem jeden vystružoval a já jsem z druhé

strany kouknul, jestli je to správně, tak mi vzduchem profoukl tu díru a zasáhly mě špony do oka. Náš sanitář neměl nic jiného na práci. Nemohl prostě tu spoustu drobných třísek vyndat, tak mi zalepil oko tak, aby ho zajistil a poslal mě do města k doktorovi. Ovšem hledat po Breslau očního lékaře, odborníka, aby mi vyndali třísky, to nebyla žádná legrace. To jsem procestoval půl Breslau, než jsem našel toho doktora. Ale jedna věc mi přišla chvilku jako vodítko, kdy to bylo. Bylo to v den, kdy Němci přiznali v rozhlase, že se pokouší Angličané o invazi. Hlásili to v městském rozhlase, že byl učiněný pokus o invazi. Ty špony mi nakonec vyndali. Byl jsem na operaci, asi dvě hodiny jsem byl na sále. Nějakým elektromagnetem mi to vytahovali. Bylo jich tam moc, ale jakš takš mi to vyoperovali.

A teď co jsem se chtěl ještě zmínit, byl odchod z Reichu. V 45. roce, tedy už před 1. lednem procházeli před Breslau uprchlíci z východu. Utíkali před frontou a v půlce ledna, tak 15., se začalo mluvit o tom, že dojde k opuštění fabriky a začalo stěhování strojů. Také se mluvilo o tom, že pravděpodobně se budeme stěhovat někam na západ, ale to jsme ještě úplně nevěděli. Ti afrikáni co tam byli, ti přestože jich bylo asi přes stovku, ti zmizeli. Během noci je odlifrovali. Kam, jak, to nevím. Jeden z nich byl kreslíř a nakreslil mi na památku dvě letadla. Jedno německý, jedno anglický, ale nevím, kam jsem to dal. Mám to někde schovaný. Z těch lágrů, na kterých byli zaměstnanci rozmístěni, byli stáhnutý do fabriky, aby byli všichni ve fabrice a mezitím se likvidovaly lágry. 27. ledna nám byly vyplaceny zálohy na plat, 50 marek dostal každý. Bylo stanoveno, že v 9 hodin večer, kdy bude prohlášený Breslau za uzavřený a obležený město, tak musíme opustit tu fabriku. Tak jsme se tam všichni soustředili, ale na poslední chvíli byl ten termín změněn a místo v 9 hodin, jsme odešli v 7 hodin večer. Jenomže ten jeden, kterej tam měl vážnou známost, to nevěděl, a ten s námi neodešel a zůstal tam celou válku. Do konce války tam byl. Ta jeho přítelkyně ho někde uklidila, stravovala a všechno. My jsme se pak ještě jednou, v 68. roce, sešli. Bývalí totálně nasazení jsme se sešli v Náchodě. Jeli jsme se podívat do Polska, na naši fabriku. Ten jeden, co tam zůstal hned po konci války, požádal o vystěhování, ale žil stejně celou dobu v Německu. S tím jsme se tedy bohužel nesešli, i když jsme o něm věděli. Ovšem před tou fabrikou jsme se sešli a chtěli jsme, aby nás pustili dovnitř, že to tam známe. Ale nepustili nás. Tak jsme se shromáždili před fabrikou a vyfotografovali jsme se několikrát. Oni na nás ale pozvali policii. My jsme to obešli celý. Ten Schmiedefeld byla železniční stanice, kam nám taky chodili balíky z domova. Zjistili jsme, že když maminka balík zabalila a ve 2 hodiny odpoledne dala na nádraží, tak už v 9 hodin večer jsem měl balík doma. I tam jsme to všechno vyfotili, ale neznalost zákona neomlouvá. Oni tam pak už samozřejmě nedělali nic válečného. No ti policajti přijeli, celej autobus odvezli do města na policejní ředitelství, na to, na který mi taky přišlo to předvolání, tak na to jsme zrovna přijeli. Tam se rozhodovali, co s námi. Nakonec jsem jim navykládal, že jsem fotil jenom já, tak jsem jim navrhl, že jim ten film dám, ať si ho vyvolají. My jsme tam zrovna byli v sobotu a nikoho tam neměli, žádnýho toho technika, kterej by to vyvoval, a tak jsem jim nakonec dal ten film, ať si ho vyvolaj a oni mi ho dali nakonec zpátky, protože věděli, že je to blbost. Tak mi ho nechali a mávli nad tím rukou. Ale de facto jsme z celý prohlídky Breslau, kterou jsme měli naplánovanou, nic neměli, jenom díky tomu důležitýmu werkschusákovi, kterej zavolal tu policii, aby to zjistili, protože to byli špióni. My jsme tam pět roků dělali a udělali z toho tohle. Ale víc jsme se už nesešli. To byla jediná taková schůzka těch, kterých tam v tý Breslau byli.

Ještě jsem zapomněl říct, že ten odchod z Breslau byl 27. ledna. Já jsem si psal o boty, aby mi poslali, protože jsem měl jen takový ty lehký bačkory vysoký. Maminka mi boty sice poslala, ale už nedošly, vzhledem k tomu, že už ta německá důkladnost padla. Šli

jsme celou noc v tom mrazu a ráno Lagerführer Skovronek, to pamatuju jako dnes, nás vedli dolů k hranicím a ráno jsme šli do nějaký tělocvičny taky. Tam nás nahnali dovnitř, abychom se drobet zahřáli. Sice tam nebylo tolik teplo, ale takových 180 lidí to trochu zadýchá ten prostor. A sehnali nám transport, protože ještě kromě našeho lágru tam ještě někdo přibyl, takže nám sehnali vlak, vagóny, dali dohromady transport. Ale za ten den, jestli jsme ujeli 20 km, to bylo všechno. 29. ledna jsme se tedy dostali až do Hradce Králové.“

Tazatel: „Takže toho 29. ledna, už jste byl doma?“

pan Rosůlek: „Ano, to už jsem byl doma a prakticky už jsem tvrdnul doma. Přihlásil jsem se a chvíli mě nechali tady. Potom jsem pracoval pár měsíců jako mechanik a pak jsem nastoupil na vojnu.“

Tazatel: „Tak ještě jednou děkuji mockrát, že jste mi věnoval Váš čas a vyprávěl mi o Vašem totálním nasazení za 2. světové války. Děkuji mnohokrát.“

Tato výpověď byla poskytnuta mé osobě (Denise Peštové) na základě domluvy s panem Vladimírem Rosůlkem pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

25. 3. 2015 v Českých Budějovicích

.....
Podpis

Příloha č. 7: Fotografie pana Rosůlka (vpravo) s přáteli z dob totálního nasazení

Zdroj: Soukromé fotografie Vladimíra Rosůlka.

Příloha č. 8: Fotografie bunkrů, vyrobených z pražců proti štěnicím

Zdroj: Soukromé fotografie Vladimíra Rosůlka.

Příloha č. 9: Potvrzení o nasazení Vladimíra Rosůlka na práci pro německou Říši za 2. světové války

**Okresní vojenská správa
České Budějovice**

P O T V R Z E N Í

Okresní vojenská správa České Budějovice potvrzuje, že pan **ROSŮLEK Vladimír** narozen **23. září 1923 v Hořicích**, byl podle údajů v osobním spise totálně nasazen jako pomocný dělník v továrně na lokomotivy ve Vratislavě u firmy F.W. Budich v době od **18. února 1943 do 27. ledna 1945.**

V Č.Budějovicích, 1. listopadu 1999

Za OVS:

Zdroj: Soukromé dokumenty Vladimíra Rosůlka.

Příloha č. 10: Dopis rodině, napsaný Vladimírem Rosůlkem z Breslau

Střední věk v 10 l.

Drasí!

Kasílon Vám první pos-
 prav ke štěstího večera
 tady v Breslau. Je to dou-
 fíme první a poslední.
 Vzdání a libá Vás Vláda.
 Tito kamarádi stávají by
 společně se mnou svůj
 Střední věk.

M. Štěpán
 O. Vančura
 J. Dufek.
 Jaroslav Kocourek
 Frant. Bláha
 J. Vaclav
 Pepa Benet
 Karel Bohdán
 Kuzma Jos.
 J. Simula
 Dvořák
 Musil

M. Štěpán
 Karel Štěpán
 Štěpán ml.
 Zeman Jar.
 Jurovský Jos.
 Kozub Jos.
 Veselovský Jos.
 Jurovský
 Dr. Salsberg
 Jos. Kubiš
 Kromád
 Lísk. Horník

M. Štěpán
 Karel Štěpán
 Karel Tomáš

Ty podpisy mně schovejte alych
měl také památku na vá-
noce 1943.

Kústali jsme zde skoro
všichni mimo asi 8 ženatých,
kteří dostali povolení. Nám
je karasil pan šef Budich.
Dnes nechci sprostě nadá-
vat ale pachoek to je. Mly
měli jet na 2x domů. Jana
polovina měla jet na vá-
noce a druhá na Nový rok
a on to takle zvořal. Na
Nový rok jsem měl jet domů,
ale šel jsem byl před měsí-
cem doma a některý nebyli
jeť již 2 až 3 měsíců tak
jsem to nechtal plavat a
příjezdu 15 ledna. To bude

muset stačit. Škoda že jsem
nejel domů teď. Já bych tu
prohnanou flášku vína vyra-
zil k Army Adámka. No dnes-
ní večer jsme oslavili také
jakž takž. Stromadní jsme mě-
li čaj a jakž takž jsme dali
dohromady eukrovi a cukr. Od-
poleane jsme dali lázeň do
pucu a ustrojili stromček.
Představte si to překvapení. My
jsme dostali stromček ve středě.
Já na to udělal stojánek a
dali jsme to na středku a dnes
odpoleane stromek pryč. Jště se
francouzské si stromek nestroj-
li tak jsme jim jej seřali.
Také jsme se krmili fotos na
rádío od Emanu Moravce.

Tak vám všem ještě
jeanou děkuji a přeji ještě
jeanou Veselý' Nový' rok.
Posdravujte všechny známé a dik.
vám za vše.

Libá a zděnovi Vás
Vladě R.

Zdroj: Soukromé dokumenty Vladimíra Rosůlka.

Příloha č. 11: Přední a zadní strana povolání k soudu poslané Vladimíru Rosůlkovi v dobách totálního nasazení

Zdroj: Soukromé dokumenty Vladimíra Rosůlka.

Příloha č. 12: Obsah povolání k soudu poslané Vladimíru Rosůlkovi v dobách totálního nasazení

Die Geschäftsstelle des Amtsgerichts.

Breslau, den 3. April 1943
Fernsprecher: Nr. R. 1022 52461

Es wird gebeten, bei allen Eingaben die nachstehende Geschäftsnummer anzugeben.

Geschäftsnummer: 68 AR 192/43 Gegen Sie ist ~~die~~ — eine — Beschuldigung erhoben worden.

Es wird gebeten, diese Ladung zum Termin am 10. April 1943 10 Uhr mitzubringen.

Hierüber sollen Sie vernommen werden.

Sie werden daher ersucht,
am 10. April 1943 10 Uhr
vor dem Amtsgericht in Breslau, Schweidnitzer Stadtgraben 2—3, im Landgerichtsgebäude, Portal I (Verhörgang)
— Stadtwerk — Erdgeschoss — Zimmer Nr. 130 zu erscheinen.

St. P.
Nr. 1. Ladung zur verantwortlichen Vernehmung im vorbereitenden Verfahren (§ 133 StPO.)

Kaufmann
Fregier
Zuständigkeitsstelle.

Zdroj: Soukromé dokumenty Vladimíra Rosůlka.